I. URSU

IDEALUL NOSTRU

ARTICOLE POLITICE ŞI CONFERINŢE

IAŞI
TIP. NAŢIONALA, I.S. IONESCU & M.M. BOGDAN
str. Alexandri 11
1915.

Preţul 4 Lei

IDEALUL NOSTRU

ARTICOLE POLITICE ŞI CONFERINŢE

DE

I. URSU

IAŞI
TIP. NAŢIONALA, I.S. IONESCU & M.M. BOGDAN
str. Alexandri 11
1915.

PREFAŢĂ

Cele mai multe din conferinţele şi articolele din acest volum au fost publicate prin diferite ziare şi reviste de la noi şi de peste Carpaţi. Ele tratează toate chestiunile mai importante, cari au agitat neamul nostru dela anul 1907 încoace. Cu toate acestea ele formează un întreg organic, pentru că toate tind spre o singură ţintă, care este întărirea organismului românesc pentru a puteà realizà unitatea noastră naţională.

In primul rând am atras atenţia la începutul anului 1907, câte-va luni înaintea isbucnirii revoluţiei ţărăneşti, asupra desechilibrului în proprietatea funciară şi necesitatea unei repartiţii mai juste, care se contribue la înbunătăţirea situaţiei ţăranului şi la întărirea statului nostru (Discursul dela 24 Ianuar 1907 dela Berlin).

In acelaş timp am accentuat necesitatea introducerii în liceele noastre a unor principii, cari să sădiască în inimele tinerilor un ideal şi să deà liceelor noastre o ţintă: formarea generaţiilor, cari vor trebui să se sacrifice pentru a adunà pe toţi Românii sub acoperişul ţării noastre.

Multe din articole au fost scrise pentru Românii din Ardeal, arătându-le necesitatea de a se organiza pentru a putea deveni o forță politică și a-și cuceri astfel drepturile naționale.

In sfârșit prin articolele din ziarele din regat am arătat necesitatea unei politici, care să ne dea posibilitatea cuceririi cetății de munți a Ardealului, destinată să devină centrul statului dela Dunărea de jos.

Titlul pe care l'am dat acestui volum, corespunde astfel conținutului articolelor și conferințelor cuprinse în el.

24 Ianuar 1915.

Discurs ținut la 24 Ianuarie 1907

la Societatea Academică română din Berlin

Ne-am strâns, după bunul obiceiu din trecut, să aducem prinosul cuvenit zilei celei mai însemnate din trecutul nostru istoric, zic cea mai însemnată, căci ea ne-a dat cheia, cu care am câștigat izbânzile de mai târziu și tot ea e cheia, care ne va duce la împlinirea misiunii istorice, la realizarea mărețului nostru ideal.

Din împrejurările nenorocite istorice și din cauza configurații geografice, țerile noastre au trăit cinci veacuri despărțite, nu arareori în luptă chiar între ele.

Veacuri întregi concepția statului era acea strâmtă a moșiei de origină divină a Domnitorului. Și câtă vreme această concepție a existat, sânge între țeri surori, între frați de acelaș neam, a curs nu numai la noi, ci chiar și in depărtatul apus. Abia numai în veacul trecut concepția modernă a statului și ideea solidarității celor de un sânge și de o limbă și-a cucerit locul definitiv. Istoria a înregistrat în acel veac sbuciumări și lupte desperate ale unor neamuri osândite de veacuri să fie despărțite pentru ca să sfărâme barierile ce le despărțiau și să-și croiască un stat modern, care să le asigure existența, să le înlesnească cultura și să le scrie un loc de frunte în istorie.

Italia sfâșiată în atâtea țeri și-a văzut după atâtea veacuri, după multe sacrificii și vărsări de sânge

pe toţi fiii săi uniţi sub acelaş steag şi sub aceiaşi coroană. La nici un alt popor nu s'a vărsat atât sânge între fraţi, nici un alt popor n'a fost mai sfâşiat de graniţi ca poporul, pe pamântul căruia ne aflăm astăzi pentru ca să ne împărtăşim din măreaţa lui cultură. Dar iarăşi şi poporul acesta s'a folosit cu multă iscusinţă de momentul istoric, şi nu fără sacrificii şi a văzut înfine idealul întrupat al Germaniei de azi. Nu sunt decât 36 de ani de atuncia şi fiecare dintre noi, poate nu numai vedeà, dar şi pipăì progresul şi avântul pe toate terenele, care a urmat în urma acelei zile fericite istorice.

Cam în aceiaşi vreme, în care aceste două popoare s'au frământat pentru ca să-şi croiască statul de azi, s'a făurit şi statul nostru de azi prin unirea de la 1859 prin unirea desăvârşită de Cuza şi prin dinastia străină, care a pus pecetea definitivă a României moderne. Pe când însă celelalte două şi-au văzut uniţi aproape toţi fii lor sub acelaş steag, neamului nostru nu i-a fost dat nici până astăzi să-şi vază visul împlinit, căci ziua de 24 Ianuarie 1859 nu aducea decât unirea unei jumătăţi din neamul nostru. O jumătate din neamul nostru de azi îşi cheltueşte puterile şi îşi varsă sângele pentru un steag, care nu e al lui.

D-lor, pentru orice popor conştient unirea definitivă este nu numai o chestiune de demnitate, ci şi de progres. La noi pe lângă că ar fi o chestiune de demnitate şi de progres, unirea mai este şi o chestiune de existenţă. Nu din o însufleţire romantică, nu din o sentimentalitate oarecare, vin să vorbesc de idea unirii definitive, ci din o rece raţionare a condiţiilor de existenţă a neamului nostru, privit după concepţia universală deazi ca un întreg. Azi toată lumea ştie că evoluţia statelor tinde spre expansiune teritorială, necesitată de raţiuni economice. Statele, cari nu se pot întinde în Europa, caută cuceriri coloniale în celelalte continente.

Cu cât un popor e mai numeros cu atâta e mai înarmat în lupta economică contra altor popoare. Ţerile mici abia pot ţinea concurenţa în lupta economică, şi nu mai e azi un secret că ţerile mici sunt economiceşte strânse de gât de cele mai mari. Cu cât sunt mai multe braţe producătoare cu atâta lupta economică cu vecinii e mai uşoară, şi cu atâta independenţa economică şi cea politică e mai asigurată.

Ce să zicem când jumătate din braţele noastre, nu produc pentru statul nostru, ci coutribue la progresul unui stat, cu care noi suntem în luptă economică ?

Dar nu numai din raţiuni economice, ci şi de apărare, unirea definitivă e o chestie de viaţă. Se ştie că centrul de conservare al neamului nostru a fost în trecut Ardealul. El n'a încetat până azi chiar de a fi centrul nostru etnic. Neamul nostru nu se poate conservà în locul deschis din răsăritul şi sudul Carpaţilor şi în vremuri de primejdie statul nostru nu poate dăinuì fără fortăreaţa noastră etnică.

Nu mai vorbesc de avântul cultural şi economic, care ar urma în urma acelei zile fericite, care e pentru noi un vis nu prea depărtat.

D-lor unirea definitivă rămâne pentru noi încă un ideal, pentru realizarea căruia avem nevoe de sfărâmarea unor bariere medievale din statul nostru, ca formă atât de modern. Unirea definitivă nu va fi aşa de uşor de realizat atâta vreme cât plugarul, pe care se reazimă statul nostru este într'o stare neasemănat mai josnică decât a fraţilor lui subjugaţi. Insăşi ţara noastră, care va trebuì să aibă pentru ceilalţi fraţi, rolul Sardinei şi al Prusiei din veacul trecut, trebue ridicată moraliceşte în faţa fraţilor ei.

Două chei trebuesc făurite pentru ca să putem realiza un nou 24 Ianuarie : echilibrul moral al concetăţenilor noştri, şi un echilibru în proprietatea funciară. Ştiţi cu toţii ce desechilibru domină în ţara noastră, în viaţa publică ca şi în cea privată. E destul a vă aminti în cea publică felul cum au utilizat partidele noastre chestia naţională pentru a putea ajunge la buget.

Dar mai revoltător e totuşi desechilibru în proprietatea funciară. O statistică recentă, (relevată în

numărul trecut al rev. „Viaţa Românească“ N. 10 Decembrie 1906) ne arată răul în toată goliciunea lui. Sunt aproape 8 milioane de hectare cultivabile în toată ţara. (7,968,296 hect.) Din acestea 1 mil. de ţărani (1,015,302) stăpânesc 3 milioane de hectare (3,319,695) cam 3.27 hectare în medie pe ţăran cu totul 41 ½ %. Pe de altă parte o mie de proprietari (1.503) cu aproape 4 milioane hectare aproape 40% (ca medie de 4000 de hectare de propietar).

Deci de o parte 1 milion de ţărani cu 3 milioane de hectare, pe de alta 1000 de boeri cu *4 milioane.*

Câţi vor fi pe de altă parte fără pământ. Echilibrul e rupt. Ţara noastră e singura ţară, care a mai ramas până azi medievală, căci una din cele mai esenţiale caracteristice ale evului mediu a fost monopolizarea pământului de o mână de oameni şi reducerea majorităţii la situaţie de clăcaşi. Căci ce sunt de cât clăcaşi plugarii, cari muncesc un pământ, care nu e al lor şi transformă cu sudoarea lor grâul în aurul, cu care să răsfaţă peste graniţă prevelegiaţii noştri.

Ne-a fost dat astfel de soartă iubiţi colegi să vedem această antinomie: de o parte constituţie, cameră, senat, forme de stat în cel mai modern sens al cuvîntului, pe de altă parte o ţărănime medievală de clăcaşi, exploatată de o mână de priveligiaţi, aproape 6 milioane ţinute în lanţuri de o mie de oameni.

Suntem astfel în faţa celei mai grele probleme pe care le-a avut un popor, pentru că astfel de desechilibru în proprietate nu se poate deslega decât prin situaţii, cari pot aduce cu sine clătinarea statului nostru.

Va fi deci un nou 24 Ianuare acea zi, care va sfărâma acest desechilibru, care ne ameninţă neamul cu moartea, şi va aduce echilibrul, care să poată chema la viaţă pe acei ce formează neamul şi pe care se reazimă de fapt însuşi statul nostru. Atunci se poate vorbì de un avânt adevărat economic al ţerii şi numai atunci poate prinde rădăcini cartea şi cultura la sate, căci a da ţăranilor azi numai carte şi lumină, însamnă a sămăna sămânţa revoluţiei.

Fraţilor, evoluţia popoarelor se face azi înzecit

mai iute ca în trecut şi orice an de dăinuire a situaţiei de azi ne pune înapoi în lupta pentru existenţă cu zeci de ani în urma altor popoare.

E deci timpul suprem. E ceasul 11½. Ori ne reformăm ori pierim. Este încă timp de luptă şi nu va fi glorie şi mulţumire mai mare de cât dacă noi tinerii ne vom închina viaţa luptând pentru nimicirea desechilibrului social în lăuntrul graniţilor de azi ale statului în primul rând, iar în al 2-lea rând pentru a sfărâmà altă caracteristică medievală: despărţirea de graniţi a poporului nostru. Cerul să facă ca să nu murim până nu vom vedeà aceste două mari idealuri realizate, şi naţiunea noastră pusă pe drumul, care să-i asigure loc de onoare în cartea neamurilor.

Principiile fundamentale, cari trebue să călăuzească liceele noastre [1])

Să-mi fie permis în aceste momente solemne, când sărbătorim patronul acestui însemnat focar de lumină, să arăt în mod foarte sumar, pe cât permit cadrele acestei scurte cuvântări, principiile fundamentale, după cari mi se pare că trebue să fie călăuzite în zilele de azi liceele noastre, aceste însemnate focare de lumină, pentru cari statul face atâtea sacrificii.

S'a formulat adesea ca scop al învățământului în liceu pregătirea elevului pentru lupta pentru existență, adecă predarea de cunoștinți, cari să-l ajute a-și forma mai târziu o carieră.

Această formulă poate fi bună în apus, în țări, cari și-au îndeplinit cu glorie misiunea istorică, cari au un trecut glorios și cari n'au ce mai aspira în viitor, decât o viață comodă și plăcută. Acolo au fost alte generații, cari au făcut sacrificii: contimporanii culeg fructele sacrificiilor strămoșilor.

Din nefericire noi nu ne putem permite luxul acesta, căci noi suntem aproape singurii din Europa (noi și Sârbii), cari din cauza vremurilor vitrege din trecut am rămas până astă-zi sfâșiați de graniți și îm-

1) Conferință ținută la liceul Sf. Sava, cu ocazia serbării patronului liceului la 5 Decembrie 1908 și cu oare cari modificări la liceul Național din Iași în Noembrie 1910.

pedecați de a ne îndeplini misiunea, pe care ori-ce popor e dator a o îndeplini pe pământ. Pentru toată lumea aceasta e o chestiune de demnitate și de mândrie de rassă, pentru noi însă este, pe lângă toate acestea, o chestie de existență, necesitată de rațiuni economice, căci statele mici nu se pot menținea economicește independente, ci sunt condamnate să cadă în sfera economică și deci și politică a statelor mari [1])

In îndeplinirea acestei misiuni istorice statul nostru e chemat de logica de fier a necesității să aibă rolul, pe care l'a avut Sardinia în Italia. Pentru ajungerea acestui ideal liceul e menit să joace un rol hotărîtor.

Din nefericire însă în liceele noastre nu numai că nu s'a formulat acest ideal până acum, dar, trebue să mărturisim, nu s'a propagat nici un ideal.

Sufere în această privință și liceul de răul de care sufere întreaga noastră societate și chiar statul. Ori-ce popor trebue însă să aibă un ideal, căci altcum el cade în descompunere și energia lui se cheltuește în acțiuni mărunte, în certuri intestine; ori-ce națiune trebue să aibă un stok fundamental de idei, cari să-i formeze sufletul; dacă acestea dispar ea cade în anarhie morală.

Cu toții știm cât gol moral e în sufletul unui licean când termină liceul. Cauza e a se căută în faptul că factorii competenți n'au căutat să insufle elevului un ideal, nu i-au arătat nici odată ce chemare are el pe acest pământ ca trecător și ca român.

Dar nu numai că liceul n'a insuflat nici un ideal, dar n'a reușit să ne dea până azi decât un foarte mic număr de tineri culți în adevăratul înțeles al cuvântului. Cauza e a se găsi în concepția greșită, care a predominat în licee, conform căreia s'a crezut că cultura consistă în cantitatea de cunoștințe inmagazinate, ceia-ce e fundamental greșit, căci *adevărata cultură nu constă în cantitatea de cunoștințe înmagazinate, ci în suma de cunoștinți asimilate.*

1) Vezi în No. 1 al acestei reviste conferința mea reprodusă și în broșură: „Conștiința Națională“ București 1911 p. 14.

Cu toţii ştiţi ce se petrece în liceele noastre. După concepţia greşită, amintită mai sus, acel elev e mai bun, care poate reproduce într'un anumit moment--la examen—o cantitate mai mare de cunoştinţi, de cele mai multe ori abstracte. Nu se caută dacă elevul a putut asimilà acele cunoştinţi, dacă ele îi pot forma un bagaj utilizabil în viaţă.

Cerându-i-se multă materie elevul îşi forţează creerul, care prin exerciţiu parvine să înmagazineze pentru timpul scurt până va reproduce la examen, dar nu va puteà, decât în cazuri rare, să asimileze pentru viaţă.

Astfel elevul intră în societate relativ cu multă carte, cu multe cunoştinţi, dar fără ca să poată face uz de ele, fără ca să le fi dat o direcţie, o clasare.

In acest caz nu poate însă fi vorba de *cultură*, ci de *dresaj*. Tânărul respectiv nu e un om *cult*, ci *dresat*.

De aici procentul mic de oameni culţi şi marea massă de oameni dresaţi, dar cu atât mai pretenţioşi, mai fanfaroni şi mai dăunători statului şi societăţii.

Din concepţia amintită, din tendinţa de a desvolta numai facultăţile de apercepţie şi memorie, s'a neglijat cu desăvârşire cea mai importantă parte a psihicului : voinţa.

S'a uitat că cunoştinţele înmagazinate nu folosesc nimic, dacă lipseşte acest factor important, pentru desvoltarea căruia la noi nu s'a desfăşurat nici o activitate. Din nefericire la noi s'a idolatrizat până acum prea mult inteligenţa şi s'a uitat că inteligenţa, dacă nu e secundată de voinţă, rămâne cu desăvârşire *sterilă*.

In consecinţă ştiţi cu toţii că acel elev, care percepe cu repeziciune, care reproduce repede, care uimeşte prin uşurinţă de vorbă, gesturi frumoase şi vioiciune, acela e la noi tipul clasic al liceanului inteligent. S'a trecut însă cu vederea că acel licean uită în acelaş timp cunoştinţele înmagazinate, că nu le ştie clasà şi nu le ştie da o întrebuinţare utilă

Astfel de inteligenţă se poate numi mai corect

vioiciune, prezenţă de spirit, inteligenţă *inventivă*. Ea e caracteristică tuturor popoarelor meridionale, dar nu e inteligenţa adevărată, căci adevărată inteligenţă nu se poate numi decât aceia, care *asimilează şi produce*. Aceasta e inteligenţa *productivă* şi e singura, care trebue idolatrizată, căci ea e singura *utilă*. Ea e în strânsă legătură cu voinţa. Oameni de voinţă şi cu inteligenţă productivă, aceştia sunt necesari pentru noi, în vremurile grele, prin care trece astăzi poporul românesc.

Un factor, căruia trebue să i se dea mai multă importanţă ca până acum, e educaţia morală în genere.

Noi suntem un popor la începutul desvoltării; societatea noastră, ca mai toate societăţile în astfel de stadiu, e rău educată, condusă de instincte şi simţuri, materialistă, fără credinţă şi, ceiace e mai rău, fără cultură şi fără ideal.

In această stare ne vine nouă, în cele mai multe cazuri, liceanul din mijlocul familiei. Şi, cum de la familie, în starea ei de azi, e foarte puţin de aşteptat, nu ne rămâne altă cale de a formà din liceeni oameni morali, decât de a-i formà această parte a sufletului în lungul timp cât se află pe băncile şcoalei. Pentru a ajunge acest scop trebue să conlucreze, după un plan hotărât, în aceiaşi direcţie şi cu hotărâre, toţi profesorii prin exemplu şi cuvânt.

In general s'a cheltuit foarte puţină energie pentru a formà din elevi caractere. Profesorul de regulă se mărgineşte a-şi propune materia din program şi e mulţămit când la rândul său elevul a inmagazinat'o şi-a putut'o apoi reproduce la examen. Restul, sufletul elevului, structura minţii lui, desvoltarea voinţii, caracterul, nu-l interesează cătu-şi de puţin. Aceasta e lăsată pe sama familiei, iar familia, la rândul ei, o lasă pe sama profesorilor,

Caracterul nu este însă un factor, care trebuie neglijat. La naţiunile mici, cu aspiraţii de viitor, acesta trebue pus pe planul întâi, căci la ce folos, pentru stat sau naţiune cunoştinţele, dacă persoana, care le posedă, nu e un caracter, care să le dea o întrebuinţare utilă.

Adus un strein în liceele noastre, ar admirà poate talentul pedagogic al multor profesori, ar vedeà de sigur mai puţin pedantism ca pe aiurea, ar admirà chiar cantitatea de cunoştinţe, pe cari sunt gata să le reproducă cu agerime elevii, dar ochiul fin al apuseanului conştient ar zări imediat o lacună fundamentală: sufletul, conştiinţa, care nu lipseşte în instituţiile occidentale. Acela e sufletul naţiunii, cultivat şi perfecţionat în şcoli, e fundamentul, pe care clădeşte şcoala. In decursul celor 8 ani de liceu, sufletul acela să oţeleşte. El e trăsura de unire între fii aceliaşi naţiuni, el face să se asimileze rassele străine, el dă naţiunilor acea forţă miraculoasă, care duce la realizarea operilor mari şi tot el scapă o naţiune de peire, atunci când puteri superioare s'au pornit ca s'o piardă.

Acel suflet, acea conştiinţă, trebue cultivată în liceu, altcum riscăm multă vreme de a aveà o societate fără conştiinţă, fără suflet, o patrie, care la incercări mai grele, venite din afară, sa fie ameninţată cu căderea.

Tot atât de important ca insuflarea unui ideal, formarea voinţii, a caracterului şi deşteptarea conştiinţii naţionale, e educaţia fizică.

In această privinţă abia numai în deceniul din urmă s'a dat indemnul de sus incurajându-se exerciţiile în aerul liber. Totuşi până astăzi dezvoltarea fizică n'a ajuns să fie în armonie cu desvoltarea intelectuală, căci o oară sau 2 oare de gimnastică pe săptămână nu compensează zilele şi nopţile, pe cari elevii le întrebuinţează pentru desvoltarea minţii. Trebue introdus curentul ca elevii să facă zilnic, acasă la ei sau indiferent unde, exerciţii corporale, căci numai aşa se va putea desvolta corpul în armonie cu spiritul; numai atunci vom avea elevi bine formaţi fizicește şi oameni de voînţă şi caracter, căci e ştiut câtă influenţă au mişcările fizice asupra desvoltării caracterului şi voinţii. Altcum vom continua a aveà la sfârşitul celor 8 ani de liceu fiinţe palide, oameni fără muşchi, gata de intrigi, de linguşiri, oameni blazaţi şi sceptici, fără ideal, fără voinţă şi fără caracter.

Aceste principii trebue să călăuzească, după părerea mea, liceele noastre de astăzi: nu înmagazinarea de cunoştinţe, ci asimilarea lor, dezvoltarea intelectului în armonie cu fizicul, formarea voinţei şi a caracterului şi insuflarea unei conştiinţe şi a acelui ideal, care trebue să fie al statului şi al naţiunii. Atunci numai va suflà vântul de regenerare, pe care cu toţii îl dorim, atunci numai vom puteà aveà în locul societăţii materialiste şi oportuniste de astăzi, o altă societate cu conştiinţă şi cu ideal, la care patria să poată apela cu succes în caz de strâmtoare şi atunci nu va fi lungă nici calea, care să ne ducă spre îndeplinirea misiunii noastre istorice, pe care suntem datori să-o îndeplinim pe pământ şi fără de care nu putem lăsà urme în istorie, nici nu putem da cuvenitul tribut civilizaţiei.

(„Cultura română“ 1911 No. 3 şi 4).

De ce ne-au aservit streinii?

Legiunile romane trecură, în timpul Impăratului Aurelian, Dunărea şi lumea romană din Dacia rămâneà, fără organizaţie, fără conducere, fără stat, întocmai ca un copil aruncat pe drumuri de părinţi. Copilul nu s'ar fi putut dezvolta, dacă pe lângă vitalitatea moştenită dela părinţi, n'ar fi găsit şi un teren de desvoltare în ţara cu cunună de munţi, în care barbarii nu întrau decât cu sfială, care era Ardealul. Dar dacă această ţară oferia avantajul apărărei, dacă ea dedeà posibilitatea unei rasse să trăiască şi să se înmulţească, ea deveneà însă prin însăş structura sa, piedica fundamentală pentru organizaţia unitară a poporului, ce-o locuià. Astfel după dispariţia puterei centrale a statului roman în Dacia, populaţia s'a divizat în grupuri teritoriale dealungul diferitelor văi, ce străbat Ardealul, aşa că în loc de o singură ţară, am avut zeci de ţerişoare, în loc de un singur stat, zeci de stătuleţe. Pulverizarea aceasta politică era de altfel şi un fenomen al timpului, o caracteristică a evului mediu.

Astfel divizaţi în grupuri teritoriale, descendenţii coloniştilor lui Traian, au putut trăi fiziceşte şi la aşezarea Ungurilor pe pustă, vor fi fost într'un număr cu mult mai mare decât aceştia. Pe când ungurii îşi făceau vieaţa pe cal şi sabia nu le cădea din mână, pe când ei erau un popor organizat pentru răsboiu, care era însăş meseria lor, vieaţa lor, căci el le dădea hrana zilnică, pe când facultăţile lor psihice şi fizice se formaseră pentru scopul acesta al vieţei,—întocmai ca la

carnivorele, ce trăesc din pradă,—pe când deci ei erau *parazitari*, ca toate popoarele turanice,—descendenţii romani trăiau *neorganizaţi*, divizaţi în teritorii, adesea în luptă între ele,nedeprinşi cu arta răsboiului, căci erau păstori şi agricultori, mânuiau plugul, în loc de spadă şi erau *elemente de producţie*.

La Unguri erau desvoltate însuşirile de disciplină, de supunere oarbă faţă de şef; la ei individualitatea era anihilată, la ai noştri din contra individualitatea desvoltată; la ei era centralismul turanic şi spiritul de dominaţiune, la noi individualismul aric şi spiritul de producţiune. Dar oaspeţii turanici se adaptează cu-rând necesităţilor politice europene şi regi cu pătrundere politică ca Ştefan cel Sfânt primesc religia predominantă a Apusului, care era cea catolică. Increştinarea aceasta prin botezul dela Roma a fost cel mai insemnat eveniment istoric din vieaţa descendenţilor lui Arpad, căci el deschideà acestor streini porţile cetăţii europene, făceà din un popor de venetici, un popor cu drept de cetate. Exoticii îşi legitimau astfel aşezarea în Europa şi Papa însuş punea pecetea sancţiunei şi îi primià în sânul popoarelor apusene.

Acum, prin ironia sorţii, rolurile se schimbară. Adevăraţii descendenţi ai Romei deveniseră pentru Roma pontificală fii vitregi, eretici, fără drept de cetate şi fără drept la existenţă. Din contră descendenţii asiatici erau primiţi în sânul bisericei universale, declaraţi fii ai Romei medievale, care îi sprijină şi ocroteşte.

Politica papală cerea cruciade contra Ardealului pentru catolicism şi regii unguri, cărora o întindere teritorială asupra Ardealului le fortificà existenţa politică, căci duceà la graniţele naturale, au primit din zel religios şi din calcul politic, misiunea aceasta. Astfel se începù răsboiul secular între cele două rasse; una luptà pentru apărarea teritoriului şi a religiei ortodoxe; cealaltă pentru aservire politică şi convertire religioasă—şi din răsboiul acesta lung, era fatal ca cei fără de stat, fără organizare, divizaţi în zeci de ţerişoare, condamnaţi spre exterminare de factorul principal al politicei europene, care era Papa, să cadă în dependenţa politică a celor organizaţi în stat, inzes-

traţi cu spirit atavic de dominaţiune şi sprijiniţi de politica papală. Grănicerii săcui şi coloniştii saşi aveau să complecteze cu plugul şi crucea aceea ce Ungurii începuseră ca sabia şi rassa noastră ajunge din veac în veac tot mai dependentă de centru, tot mai sărăcită şi aservită.

O cauză a fost de sigur şi caracterul romanic, care consistă în hypertrofia eului, în o mândrie şi fală, care e totdeauna o piedică pentru armonie şi organizare şi imboldul cel mai puternic de dezertare de la cei obijduiţi, la cei ocrotiţi şi puternici. Şi astfel istoria noastră în Ardeal a fost o continuă trecere a elementelor selecţionate prin răsboaie sau administraţie din rândurile noastre în acelea ale stăpânitorilor, aşa, că pe măsură ce ale noastre se slăbiau prin dezertare, ale celor puternici se fortificau prin asimilare. Stăpânitorii deschiseră porţi largi pentru toţi câţi voiau să între în cetatea puternică a privilegiaţilor şi ideile timpului, cari nu cunoşteau sentimente naţionale, ci numai spirit de clasă sau de religie, favorizau exodul acesta dureros pentru noi. Şi dupăce massele poporului român şi-au pierdut conducătorii, ucişi în răsboaiele contra Turcilor sau asimilaţi de duşmani, stăpânitorii au pus pecetea legală pe asupririle din obiceiu şi au legat pe ai noştrii de glie cu armele solemne ale legei şi i-au declarat în afară de stat, în afară de lege, instrumente tolerate pentru îmbogăţirea altora.

Astăzi poporul românesc din Ardeal a reînviat: lanţurile serbiei i-au fost aruncate, întunericul dinaintea ochilor a dispărut, lumină s'a făcut, dar continuă a ne roade viermele atavic: hypertrofia eului şi incapacitatea de organizare şi de disciplină, simţul politic, care nu l'am împrumutat nici după 1000 de ani dela duşmanul zilnic. Vor învăţà oare generaţiile de azi şi cele viitoare din trecut?

(„Românul“ din Arad No. 77, 5 April 1911).

Concepţia noastră de vieaţă

In bună parte viitorul unui popor depinde de concepţia, pe care o are despre vieaţă. Acel popor, la care indivizii privesc vieaţa numai prin prisma animalică a plăcerilor şi se sustrag de la muncă şi dela sacrificii pentru totalitatea neamului, va fi în mod fatal condamnat la stare pe loc şi la robie economică şi politică faţă de alte popoare cu concepţie de vieaţă opusă. Din contră acolo, unde indivizii depun muncă stăruitoare, se sustrag dela plăceri inutile şi dovedesc spirit de jertfă pentru totalitate, se ajunge la o situaţie economică înfloritoare şi la dominaţie politică faţă de alţii. In cazul întâi se munceşte numai pentru a puteà aveà plăceri de natură animalică şi satisfacţii senzuale, în cazul al 2-lea se găsesc în plăceri stimulări noi pentru muncă. In cazul întâi plăcerea e scopul, în cazul al doilea mijlocul.

Care e concepţia noastră? Cu durere trebue să mărturisim, că nu avem tocmai concepţia de vieaţă, pe care o reclamă gravitatea situaţiei noastre. Un popor, care zace încă în sclăvie politică, faţă de care nu se aplică legile şi se comit zilnic atentate la vieaţa lui, trebue să aibă o concepţie de vieaţă, în care să predomine spiritul de muncă, de abnegaţiune, de disciplină şi de jertfă în stil mare pentru neam. Priviţi numai studenţimea noastră. Cine ar zice, că acei tineri, cari chefuesc, fac comande, petrec cu ciasurile prin cafenele, ar fi copiii unui popor ce zace în robie? Uitaţi-vă la faţa lor. Numai zâmbet, veselie şi uşură-

tate. Rar o figură gânditoare, serioasă, care să tradeze urmele unui ideal, unui spirit de sacrificiu, o hotărîre de muncă pentru a scoate poporul din robie. Cine a întâlnit la noi figurile severe, meditative, hotărîte la fapte, ale studenţilor ruşi, sau chiar ale copiilor orientului, cari se zbuciumă să aducă micile lor patrii în rândul statelor mari şi fericite?

Adevărat, că studenţimea noastră dela universităţile maghiare n'a avut ocazie să vadă decât feţe vesele şi doritoare de vieaţă uşoară, dar aceia nu sunt fiii unui popor în robie, ci a unei naţiuni independente, stăpâne pe destinul ei şi care poate astfel să soarbă în linişte din cupa plăcerilor. La ei au fost multe generaţii anterioare, cari au muncit, suferit şi jertfit pentru independenţă, iar contimporanii pot să se bucure cu drept cuvânt de roadele moştenite. Ei n'au nevoie de sacrificii, de sforţări excepţionale pentru ca să ducă înainte carul naţiunii, căci acesta merge în urma inerţiei — a legii perseveranţii — în mod fatal înainte. Dar noi?

Noi trebuie să ducem carul naţiunii noastre pe terenul cel mai accidentat posibil şi aceasta nu se poate decât cu suferinţă, cu abnegaţiune şi cu jertfă. Pluta altor naţiuni merge pe apă în jos, noi trebuie să împingem pluta noduroasă a naţiunii noastre pe apă în sus, şi de aceea e nevoie ca dela această muncă să nu se sustragă nici un braţ, nici o energie, căci numai energia unită a tuturor forţelor naţionale poate săvârşi o operă atât de uriaşă. Dar pluta stă totuş pe loc şi duşmanii o ciuntesc şi fură părţi din ea, iar „domnii“ noştri se ceartă între ei şi privesc cu mâinile în sân. Ce ar face altă naţiune cu o concepţie de vieaţă corespunzătoare situaţiei dificile în care se află? Ar renunţà la toate plăcerile inutile, ar considerà fiecare prisos de ban ca avere a naţiunii, şi-ar încordà toate puterile, ar adunà toate energiile şi ar face tot ce se poate omeneşte ca să ducă pluta, chiar pe cursul apei în sus, şi ar preferà s'o sfărâme şi s'o ardă decât să n'o ducă la destinaţie.

Strămoşii au privit cu durere cum fiecare cârmaciu părăseà pluta şi dezertà la duşmani, numai fiindcă la aceştia se puteà trăì mai bine, fără suferinţă, şi

fără sacrificiu. De atâtea sute de ani—până în veacul trecut—aproape toţi acei, pe care i-a ales poporul ca să conducă pluta, şi-au părăsit slujba şi au fugit la duşmanul, care le ofereà o vieaţă mai uşoară şi mai fericită, lasând pe ai lor pradă durerilor şi suferinţelor. De aceea pluta naţiunii noastre a stat până azi pe loc, căci cârmacii, din dorinţa de a trăì mai bine, au părăsit-o necontenit.

Acum vremurile s'au schimbat. Sunt destui cari stau la post, dar există din nefericire şi de aceia, cari preferă măririle străinului în locul jertfei naţionale.

Dar tocmai azi s'a dezvoltat mai mult ca nici odată spiritul de demnitate şi de mândrie la popoare şi pentru ca să-şi menţie această demnitate, popoarele sunt gata la jertfe excepţionale. E vremea ca să se trezească şi la noi spiritul de mândrie şi demnitate în măsura aceea ca să ne îmboldească la fapte şi acţiuni corespunzătoare cu gravitatea situaţiei noastre. Iar aceasta nu se va putea decât schimbându-ne concepţia de vieaţă, adoptând o vieaţă simplă, lipsită de fast şi de plăceri inutile, gata a suferì şi a jertfì avere şi energie pentru a duce pluta naţiunii noastre la destinaţie.

(„Românul“ No. 170, 12 August 1911).

FRANŢUZOMANIA

De când există lumea, popoare rămase în urmă în privinţa culturală, au împrumutat elemente de cultură dela altele, pe care împrejurările sau însuşirile de rassă, le-au favorizat ca să-şi creeze o civilizaţie proprie şi superioară.

Acele popoare, cari au avut cât de puţină individualitate, mândrie şi demnitate, nu s'au mulţumit însă să imiteze în mod servil o civilizaţie, să copieze elementele de cultură dela altele, ci au căutat să le asimileze şi să le adapteze necesităţilor locale şi geniului propriu naţional. Acele popoare au văzut cu drept cuvânt în acele elemente de cultură nu *scopul*, ci numai *mijlocul*, instrumentul necesar pentru a se ajuta la crearea unei culturi proprii. Aşa s'a întâmplat mai la toate popoarele civilizate apusene.

Francezii s'au desvoltat supt influenţa culturii italiene din veacul al XV-lea şi XVI-lea, dar nu s'au oprit a copià cultura italiană, ci şi-au creat o cultură proprie, care a ajuns din veacul XVII-lea să dea tonul în toată lumea, să facă ca privirile tuturor celor însetaţi de cultură şi civilizaţie să se îndrepte spre Paris şi spre Versailles.

Germanii în veacul al XVIII-lea se aflau în starea aceasta. Frideric al II-lea scrià în limba franceză şi noblimea germană paradà cu limba aceasta elegantă şi rafinată, în care se scriseseră cele mai gustate opere literare. Vine însă epoca conştiinţei naţionale şi lume

germană îşi astâmpără setea de cultură din izvorul geniului său propriu. Limba franceză a continuat a fi învăţată în şcoli, în familii, dar învăţarea ei nu formà scopul, ci numai mijlocul educaţiei, adecă înzestrarea unei persoane cu un instrument, care să-i permită înţelegerea operelor scrise în limba franceză şi posibilitatea unei discuţii în limba respectivă când necesitatea ar cere-o. Nu se mai văd acolo cazuri, nici în lumea bogată a aristocraţiei, ca să-şi piardă cineva timpul învăţând limba franceză numai pentru a puteà paradà, de oarece ocaziile pentru aceste părăzi au devenit cât se poate de rare, limba în chestiune nevorbindu-se decât cu francezii de naştere sau cu persoane cu care nu s'ar putea înţelege decât în limba aceia.

Tot aşa Ungurii. Şi aceştia s'au desvoltat supt influenţa culturală a unui popor mai înaintat decât ei. Şi ei au împrumutat mai toate elementele de cultură, dela vecinii lor din Apus, Germanii, dar au privit aceste elemente totdeauna numai ca mijloc pentru a-şi ridica cultura lor naţională proprie. Limba germană se învaţă în şcoli, dar a rămas totdeauna redusă la rolul de *instrument* necesar pentru înţelegerea operilor scrise nemţeşte şi pentru a se înţelege cu un german sau cu un străin, cu care nu s'ar puteà înţelege în o altă limbă.

Intr'un oraş din Germania vei auzì pe stradă şi în familii germane vorbind între ei nemţeşte, în Franţa pe stradă şi în case, între francezi, numai franţuzeşte în Ungaria, pe unguri, între ei ungureşte şi aşa mai departe. Astfel dacă ar străbate cineva oraşele dela Oceanul Atlantic şi până la noi n'ar avea ocazie să audă altă limbă de conversaţie, între fiii aceluaş popor, de cât limba lor maternă.

Cât de uimit rămâne străinul cult şi conştient când plimbându-se pe străzile oraşelor noastre, sau cercetând saloanele lumii noastre bogate, nu aude la fiii naţiunii noastre decât vorbă franţuzească, falş rostită şi romanizată. Apuseanul respectiv n'ar aveà de cât dispreţ şi n'ar puteà explica faptul acesta, decât prin o lipsă a unei culturi şi literaturi naţionale.

El nu dovedeşte decât că noi n'avem încă con-

ştiinţă naţională suficientă şi suntem încă în faza de imitaţiune, fază prin care au trecut destule popoare pânăşi-au format individualitatea prin o emancipare totală.

Am trecut deceniul întăi al veacului al XX-lea şi a venit cred timpul să ne emancipăm de această tutelă ridiculă şi să ferim pe străini de spectacolul acesta dureros, care denotă că suntem înca în faza de imitaţiune, după care privim în o limbă străină nu *instrumentul* ci însăşi *scopul* educaţiunei noastre.

(„Timpul“, Iaşi 26 Dec. 1911).

Discurs ţinut la 24 Ianuarie 1912 în Piaţa Unirii Iaşi

Serbătorim azi cel mai mare eveniment istoric din trecutul neamului nostru, zic cel mai mare eveniment, pentrucă el este cheia cu care s'au deschis porţile independenţii şi a regatului, a ţerii aceştia, care este chezăşia nu numai a existenţei noastre celor de aici, ci a neamului românesc de pretutindeni.

Ziua de azi are o importanţă cu atât mai mare cu cât azi serbătorim semi-centenarul unirei, 50 de ani dela stabilirea unirei definitive. Căci trebuie remarcat că în 1859 n'aveam decât o unire provizorie, o unire personală prin alegerea aceluiaş Domnitor în ambele ţeri surori, o operă efemeră, care ar fi încetat odată cu dispariţia persoanei din fruntea celor două ţeri. Unirea efectivă, definitivă s'a stabilit în 1862, adică acum 50 de ani şi ea e aproape în întregime opera Principelui Cuza, care ne-a fost trimis de providenţă în acea epocă de transiţie, una din cele mai grele prin care a trecut neamul nostru, căci cine ştie dacă un altul ar fi dovedit calităţile necesare unor astfel de vremuri, calităţi pe care spre norocul acestei ţeri, el le-a manifestat în toate ocaziile ; tragere de inimă, ideal, pătrundere, tact şi îndrăzneală.

Graţie acestor calităţi el a realizat opera aceasta, cea mai dificilă de dezlegat, căci concentrarea celor două parlamente, a celor două ministere, în un singur centru, depindeà de învoirea celor 7 puteri protectoare şi în special de Turcia, care rămase încă cu drepturi de supremaţie asupra ţerilor noastre. Totuşi Cuza a ma-

nevrat cu atâta dibăcie şi cu atâta îndrăzneală, încât a silit pe Puteri şi în special pe turci să încuviinţeze unirea definitivă, ameninţând cu proclamarea ei în contra voinţii puterilor. Şi atunci pentru a nu fi pusă în faţa faptului împlinit, atunci abia Turcia se învoi de nevoe să încuviinţeze unirea şi împreună cu delegaţii puterilor alcătui celebrul firman, care însă nu încuviinţă decât o unire provizorie, care ar încetă odată cu dispariţia Domnitorului stipulându-se chiar modul cum aveà să se desfacă după încetarea lui din vieaţă.

Domnitorul arătă însă atâta hotărâre şi atâta îndrăzneală, încât proclamă unirea, nu după condiţiile înguste din firman, ci o unire largă, unirea desăvârşită a celor două ţări, cari trăiseră atâtea viacuri despărţite. Foarte demn şi hotărât Principele Cuza rosteşte cu privire la evenimentul acesta vorbele memorabile: „Unirea este îndeplinită, naţionalitatea română este întemeiată... Dumnezeul părinţilor noştri a fost cu ţara, a fost cu noi. In zilele de 5 şi 24 Ianuarie aţi depus toată a voastră încredere în alesul naţiunei, aţi întrunit speranţele voastre într'un singur domn ; alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie“. Tot aşa de înălţătoare e adresa Camerei din Bucureşti : „Depunem la picioarele tronului omagiile noastre de recunoştinţă şi vă urăm să vă înzilească Dumnezeu pe acest tron, care nu va mai putea fi zdrobit, decât cu viaţa a cinci milioane de Români“. Barbu Catargiu a exclamat : „Să trăiască Domnitorul nostru, care singur, prin a sa stăruinţă, ne-a dat această zi atât de strălucită“.

Astfel s'a făptuit unirea desăvârşită şi s'a pus astfel temelia ţerii aceştia, într'un timp când alte popoare sfâşiate de graniţi, ca Germania şi Italia, îşi realizau cu mari jertfe idealul.

Pe când însă acestea şi-au ajuns idealul aproape în întregime adunând sub steagul lor naţional aproape pe toţi fii lor, la noi idealul nu s'a realizat decât în parte, căci numai jumătate din ai noştri sunt concentraţi sub steagul tricolor, iar cealaltă jumătate continuă până azi a-şi cheltui energiile, a plăti dări şi a vărsà sânge pentru steaguri străine. Astfel idealul nostru nu e realizat decât în parte. Prin opera dela 1862 se puneà temelia definitivă a ţerii aceşteia şi ţara aceasta trebue să o iubim şi să o întărim cu munca şi cu sacrificiile pe toate terenele, căci ea este astăzi toată nădejdea păstrării neamului, ea fiind plămânul prin care respiră tot organismul românesc. Cei de acum 50 de ani şi-au făcut datoria cu prisosinţă dându-ne o ţară unită ; rămâne în sarcina noastră, a generaţiei de azi şi în special a generaţiei tinere ca să consolidăm opera lor prin întărirea pe terenul moral, cultural şi economic în aşa măsură ca ea să fie capabilă în momentul venit ca să-şi îndeplinească cu succes misiunea. Căci îndeplinirea acestei misiuni nu e numai o chestie de demnitate, de mândrie naţională, dar e mai ales, o chestie de existenţă dictată de crude necesităţi economice.

Nu mai este azi o taină nici pentru cercurile mai largi ca statele mici, cu braţe puţine, sunt condamnate să se învârtească în orbita economică a statelor mari, că statele mari ţin în robie economică pe cele mai mici şi că din această cauză toate statele mici, în special acelea, cari nu şi-au ajuns graniţele naţionale, fac sforţări uriaşe ca să se pregătească pentru momentul oportun. La noi se mai adaugă, pe lângă aceasta, şi necesităţi de conservare, căci centrul naţional de conservare al neamului nostru este Ardealul şi fără acest centru existenţa neamului nostru nu e îndestul de asigurată.

De aceea măreaţa zi de astăzi trebue să ne înalţe inimele, să ne lumineze minţile şi să ne dea putere şi tărie să lucrăm din răsputeri pentru realizarea idealului ca să ajungem să vedem măreaţa zi de azi sărbătorită nu numai de noi cei de aici, ci de toată suflarea românească de pretutindeni.

Supremul gest

Din lipsă de organizare de stat şi din cauza îmbrăţişării religiei ortodoxe, românii din Ardeal au ajuns încetul cu încetul în situaţia tristă de naţiune tolerată pentru a servì ca instrument de muncă şi de bogăţie pentru celelalte naţiuni privilegiate catolice. In veacul al XVI-lea, când noile idei ale lui Luther şi Calvin au cucerit pe o parte din privilegiaţii din Ardeal, procesul acesta era îndeplinit. Cum însă cei mai mulţi dintre privilegiaţi au îmbrăţişat ideile noi, a fost natural, ca ei să încerce pe căile preconizate de marii reformatori, ca să atragă şi pe români, în apelelor, căci acea religie, care ar fi reuşit a converti pe români cari formau majoritatea locuitorilor, ar fi câştigat prin aceasta preponderanţa religioasă şi odată cu aceasta pe cea politică şi ar fi sfârşit prin a fi dat nota dominantă asupra ţerii întregi.

Astfel lutheranii saşi au încercat convertirea prin convingere, cărţi şi propagandă, iar calvinii, pe lângă propaganda culturală, au încercat să-şi ajungă scopul prin siluiri şi presiune politică, în aşa chip că mai ales în veacul XVII, când au stăpânit principii unguri calvini, au adus, prin presiune politică, biserica română în o situaţie atât de umilitoare, că încetase orice vieaţă liberă şi autonomă, mitropolitul român fiind silit să asculte în toate de superintendentul calvin.

Către sfârşitul veacului al XVII-lea împăratul din Viena şi-a întins însă reţeaua cuceririlor sale şi asupra Ardealului şi interesul politic al dinastiei sale

cerea ca cucerirea prin arme să fie consolidată prin câştigarea sufletelor pentru religia de care să ţineà noua casă domnitoare, căci pe atunci religia şi nu naţionalitatea era elementul de coheziune din stat.

Din interese dinastice, împăratul porni acţiunea de atragere a românilor în sfera religiei catolice, punând preoţilor ortodocşi prin decretul din 1692, perspectiva de a se bucura de aceleaşi privilegii ca şi cei catolici, dacă ar primì în schimb, ca singură condiţie, recunoaşterea Papei de cap suprem al bisericei lor.

Această ofertă era de natură de a ademeni pe ori-ce popor, oricât de conservativ ar fi fost, şi ispita era cu atât mai mare, cu cât în cazul unirii, românii ar fi păstrat dogmele şi cultul neschimbat şi întrucât la cântărirea avantagiilor şi perderilor n-ar fi avut altceva de regretat, decât ruperea legăturilor cu Ţara Românească, de unde îşi luau mitropoliţii Ardealului hirotonirea şi de unde şi-o luase însuşi Teofil, vlădica acelor vremuri de ispită catolică.

Până aci au apăsat asupra românilor două forţe opuse, cari s'au echilibrat între ele, căci contra siluirilor calvine ai noştri s'au apărat cu ajutor moral şi material din Ţară. Oferta ispititoare a catolicilor rupse însă echilibrul şi aduse pe Teofil în o situaţie atât de imposibilă, încât l-a silit să graviteze spre împăratul, titlu atât de ademinitor pentru aceşti orfani a lui Traian, ale căror basme sunt pline cu minunile făcute de împăraţi. De altcum făcând aceasta, Teofil urma tradiţia, căci din veacul al XVI-lea încoace cei mai distinşi domni din ţară şi-au pus nădejdea mântuirei în împăratul, care exercita numai prin titlul acesta o influenţă magică pentru aceşti descendenţi fără de noroc ai poporului român. Dar Teofil care primise pe lângă recunoaşterea Papei şi altei trei puncte (azima purgatorul şi filioque) a căzut jertfă pentru noua sa credinţare, dela care aştepta eliberarea poporului său din mizerabila stare politică şi socială, în care l'au adus împrejurările vitrege din trecut şi după moartea lui silită (a fost poate otrăvit) tot terenul păreà pierdut, căci Atanase, care a urmat lui Teofil şi-a luat

hirotonirea în Ţară, iar confirmarea i-au dat-o calvinii.

Intre cele trei curente, cari influenţau asupra lui Atanase nu putea să adopteze altă cale, decât găsind o formulă, care să împace credinţa strămoşeasoă, susţinută prin conservatismul rassei şi îndemnurile morale şi materiale, ce veniau din ţară, cu religia, la care aparţineà noua dinastie a Ardealului, dela care românii îşi aşteptau mântuirea. Formula aceasta era: păstrarea vechiului cult neschimbat al legăturilor cu patriarhul şi cu Ţara Românească şi acceptarea singurei condiţii pusă de împăratul: supremaţia papală.

Formula aceasta avea avantajul păstrării religiunii vechi şi câştigarea privilegiilor, cari aveau menirea să ridice naţiunea românească din situaţia mizerabilă socială şi politică şi nu cuprindeà nici desavantajul ruperii relaţiunilor cu Ţara, căci ea prevedea hirotonirea mitropolitului în Bucureşti şi confirmarea la Viena. Ea nu făcea decât să schimbe sfera dominantă calvină a ungurilor—calvinii confirmau până acum pe mitropoliţii noştri—cu cea catolică a nemţilor; ea e sinteza tuturor factorilor şi împrejurărilor, de care trebuia să ţină samă Atanase, ca unul care avea răspunderea naţiunei sale, pe care ar fi voit să o ridice la o soartă mai bună. Pentru a înţelege însă mai bine spiritul unirei încheiate de Atanase, să cităm părţile mai esenţiale din actul românesc al unirei subscris de vlădică şi protopopii săi:

„Insă într'acest chip ne unim... cum pe noi şi rămăşiţele noastre din obiceiul bisericii noastre a Răsăritului să nu ne clătiască, ci toate ceremoniile, sărbătorile, posturile cum până acum, aşa şi de acum înainte să fim slobozi a le ţinea după calendarul vechiu. Şi pe cinstitul Vlădica nostru Athanase nime până în moartea Sfinţiei sale să n'aibă puterea a-l clăti din scaunul Sfinţiei sale. Ci tocmai de i s'ar întâmpla moartea să stea în voia soborului pe cine ar alege să fie vlădică, pe care Sfinţia sa Papa şi Inălţatul Impărat să-l întărească şi Patriarhul de sub biruinţa Inălţiei Sale să-l hirotonească şi în obiceiul şi diregătoriile protopopilor, cari sunt şi vor fi, nici într'un fel de lucru nimenea să nu se amestece, ci să se ţină cum şi până

acum. Iar de nu ne vor lăsa pe noi şi rămăşiţele noastre într'această aşezare, pecetile şi iscăliturile noastre care am dat să n'aibă nici o tărie...“

Acesta e contractul între Atanase şi ai săi şi oamenii împăratului, şi cuprinsul lui e în spiritul menţionat mai sus. Iezuiţii, cari au înconjurat pe Atanase au avut însă grija ca să falsifice textul în traducerea latină, pe care aveau să o înainteze curţii din Viena şi scaunului papal introducând în textul falsificat şi celelalte 3 puncte adecă azima, purgatorul şi filioque şi degradând pe vlădica la rangul de episcop. Dovadă e că împăratul acordă privilegiile pentru clerul unit pe baza actului înaintat de iezuiţi, care poartă un colorit străin de contractul subscris şi neînţeles de vlădica, care nu pricepeà nici o vorbă lătinească. Spiritul roman de centralizare al bisericei catolice nu se împacă cu contractul de unire a lui Atanase şi cerea în mod consecvent aducerea bisericei unite în stare de dependenţă. Iezuinţii au complectat prin fapte, ceiace puseseră prin falşificare pe hârtie şi Atanase odată târît înspre vâltoarea catolicismului n'a mai putut da înapoi şi pierzânduşi stăpânirea de sine s'a lăsat dus tot mai mult de curentul, care avea să'l înece în valurile adânci ale religiei catolice.

Cu ocazia confirmării, cercurile Curţii prin pompă şi strălucire au orbit cu desăvârşire pe episcopul fără carte şi fără experienţă, făcându-l să piardă cu desăvârşire simţul realităţii.

In jurământul depus la 1701 în Viena, Atanase se obligă a rupe legăturile cu Ţara Românească şi a sta sub ascultarea episcopului de Strigoniu, şi ceeace a fost mai umilitor a primi lângă el pe „teologul“ catolic, pe care Curtea îl impunea sub pretext de a-l sfătui, în realitate pentru a-l spionà, a-l conduce şi a-l reduce la simplu rol de instrument, în conformitate cu organizarea centralizătoare a bisericii catolice. Pe cât de prevăzător şi realist a fost Atanase în partea sa a Unirii, pe atât de puţin politic a fost în partea a II-a, sacrificând fondul pentru străluciri formale, ca titlul de consilier şi decoraţiile, pe care i le-a acordat împăratul.

Oricum, actul lui Atanase a avut urmări salutare pentru neamul nostru, căci lui este a se datori renaş-

terea culturală ardelenească din veacul al XVIII, care a provocat redeşteptarea românilor din starea de inconştienţă seculară şi îndreptarea lor spre idealul libertăţii şi al vieţii naţionale. Privită prin pisma rece a istoriei, trecerea lui Atanase, aşa cum a fost concepută de el la 1698, nu este neexplicabilă şi condamnabilă, căci nu trebue să uităm că în veacul al XVII-lea acţiunile cele mai importante purtau timbrul religios, că credinţa şi nu naţionalitatea era pe atuncea motorul celor mai însemnate fapte ale popoarelor din Europa centrală şi apuseană.

Abia mai târziu în veacul al XIX-lea când popoarele au ajuns la conştiinţa naţională, când şi ai noştrii au trebuit să facă sforţări uriaşe ca să-şi afirme naţionalitatea şi să-şi căştige libertatea, s'a văzut că actul lui Atanase forma o piedecă în lupta grea contra duşmanului, care cerea unire desăvârşită şi concentrarea forţelor întregi sub un singur steag. Ceia ce a putut fi în veacul al XVIII-lea folositor şi salutar, devenea acum dăunător prin desfacerea Românilor în două tabere cu steaguri diferite şi acestea cu atât mai ales, cu cât duşmanul a alimentat această deosebire de religie şi în momentul de faţă caută să o folosească ca armă pentru distrugerea neamului nostru întreg.

In faţa ofensivei lor, ai noştri ar trebui să aibă simţul realităţii complect şi să ia astfel de măsuri de apărare, care să împună duşmanului şi lumei întregi. Uniţii noştri ar da dovadă de simţ politic şi de conştiinţă dacă în momentul acesta de şarjă de distrugere a acelor ce ne-au jurat peirea, ar face gestul suprem şi impunător al reintoarcerii în tabăra de unde au plecat, rupând contractul, pe care partea adversă nu l-a respectat. Gestul acesta ni-ar ridica nu numai stima şi demnitatea în faţa diplomaţiei europene, dar ni-ar ridica în acelaş timp forţa morală şi fizică de care avem nevoie în cel mai mare grad în aceste momente de continue atentate contra vieţii noastre româneşti.

(„Românul“ No. 92, 26 April 1912).

Cauzele dezastrelor noastre

Tragedia noastră începe dela leagăn, e o urmare a însăşi condiţiilor naşterii noastre. Abia începuseră să guste din fericirea copilăriei, patronată de puternicii părinţi, şi coloniştii romani din Dacia au fost părăsiţi de Roma oficială si lăsaţi fără stat şi fără organizaţie în prada lumei barbare. In astfel de condiţii ei au putut progresa fiziceşte, favorizaţi de cetatea naturală în formă de cunună de munţi a Ardealului, dar n'au putut rezista până la sfârşit unor popoare, care se organizau numai de răsboi şi aveau o organizaţie centralizătoare, accesibilă pentru vieaţa de stat. Despărţiţi în mici de stătuleţe ei au trebuit să plece capul înaintea Turanilor Unguri, organizaţi pentru răsboi şi pentru viaţa de stat, adecă pentru subjugarea altor popoare, cari prin munca şi producţia lor să le procure cele necesare pentru viaţa lor parasitară. Primind ritul slavon strămoşii noştri au rupt apoi pentru totdeauna legăturile cu Apusul şi Roma pontificală nu numai că nu i-a ajutat în aspra lor luptă, ci a organizat cruciate de convertire sau de distrugere, aţâţând contra lor pe Ungurii asiatici, cari au dat dovezi de simţ politic primind creştinismul apusean, care le-a procurat odată cu dreptul de cetate în Europa protecţia factorului suprem al evului mediu, care era Papa dela Roma. Din acuma începe în lumea romanică din Cetatea Carpaţilor răsăriteni lanţul nesfârşit al suferinţelor. La început învingătorii s'au mulţumit, ca toţi semenii lor parasitari, cu tributul. Mai apoi au încercat converti-

rea religioasă şi, aceasta nereuşind, au căutat conpen-
saţia în legarea tot mai strânsă a Ardealului de
centru şi mai ales în confiscarea instrumentului prin-
cipal de producţie (pământul), care a fost luat dela
vechii locuitori pentru a fi dat coloniştilor catolici
(Saşi şi Săcui) şi nobililor, cari s'au distins în răsboi.
Ai noştri au ajuns astfel în mizerabila stare de iobagi
procurând prin munca lor bogăţie pentru duşmani.

Odată cu situaţia aceasta tristă de instrument de
muncă şi de îmbogăţire pentru alţii, a început apoi
exodul dureros al aristocraţiei, care se ridicase prin
răsboi. Ridicaţi la rangul de nobili, îndemnaţi de fire-
lor trufaşă romanică şi de legăturile de clasă, boeri
noştri au sfârşit prin a părăsi ortodoxia şi a luà limba
stăpânitorilor slăbind astfel rândurile noastre şi întă-
rindu-le pe ale lor. Şi astfel veacuri întregi rassa noas-
tră a fost nu numai instrument de muncă pentru al-
ţii, lucrându-le pământurile şi vărsându-şi sângele în
răsboae, dar a fost şi un izvor continuu, din care se
alimentau stăpânii, prin trecerea la ei a celor mai
distinşi fii, cari ar fi fost meniţi să o conducă şi să o
apere. Şi aşa veacuri de-arândul Românii rămâneau
fără conducători şi apărători, cari să-i protejeze în
contra abuzurilor ocârmuirii sau domnilor proprietari
de pământ.

Mângâierea şi-o găsiau cei părăsiţi şi desmoşte-
niţi numai în jurul bisericei, care era sângura oază în
deşertul cel vast al suferinţelor lor. Dar şi contra a-
cesteia „naţiunile politice“, în special calvinii, începând
cu veacul al XVI-lea, şi-au îndreptat săgeţile lor, până
când o parte din ai noştri, puşi între două focuri, au
sfârşit prin a primi ofertele Impăratului, care promi-
teà avantagii politice şi sociale pentru cler, fără a le
cere sacrificarea cultului străbun. Unirea aceasta avea
efectul că dete poporului nostru desmoştenit o nouă
aristocraţie, a cărţii sau mai bine zis o nobilime de
apostoli, care a sfârşit prin a rămâneà strâns legată
de izvor şi a se pune în serviciul redeşteptărei nea-
mului şi a ridicării la o situaţie demnă de originea
lui strălucită. Fanatismul ei firesc se esplică prin con-
trastul între originea strălucită—descoperiseră în ce
desmoşteniţi pe fiii celui mai glorios popor—şi starea

mizerabilă actuală a neamului din care făceau parte.
Exodul dureros al aristocraţiei încetă acum, dar nu-
mărul acestor aristocraţi de carte era prea mic pen-
tru ca redeşteptarea şi ridicarea poporului să se poată
face cu intensitatea necesară. Starea socială mizera-
bilă a Românilor a făcut ca să se rìdice foarte puţini
oameni de carte în veacul al XVIII-lea şi întâia jumă-
tate a veacului al XIX-lea, în tot cazul prea puţini ca
să poată lucra pe un teran atât de întins cum era cel
locuit de Români. Totuşi, când împrejurările au deve-
nit favorabile, ei au suplinit numărul prin intensita-
tea simţirii, prin mărimea sufletului şi a puterii de
jertfă şi aşa puţini, cum i-a găsit anul 1848, ei s'au
arătat pentru moment destul de destoinici pentru a
cumpănce barca, aproape sfărâmată a neamului lor.

*

După revoluţie se începe şi pentru neamul nos-
tru o viaţă mai bună. Lanţurile robiei i-au fost sfărâ-
mate şi legile ţerii l'au ridicat la drepturile celorlalte
naţiuni din patrie. Pământul ajungea iarăş al lui im-
preună cu toate fructele sale. Naţiunea noastră a fost
pusă pe şea, şi oricât de mizerabilă ar fi fost şeaua a-
ceasta şi oricât de accidentat drumul, pe care trebuià
să meargă, depindea totuşi numai de ai noştri, ca să
se arăte buni călăreţi şi să ajungă la ţinta dorită.

Dar neamul nostru de ţărani, abia scăpaţi din
iobăgie, nu aveà de unde să dea călăreţii aceştia, căci
astfel de calităţi să moştenesc prin selecţie dela stră-
moşi. Astfel el puteà să dea la suprafaţă oameni de
entuziasm, oameni de răsboi, soldaţi distinşi, chiar oa-
meni de carte, dar nu puteà să furnizeze oameni cu
calităţi politice, cari se formează pe încetul în decur-
sul mai multor generaţii şi nu se pot dobândì decât
prin o cultură rafinată în şcoli superioare. Se simţià
astfel mai mult de cât ori-când lipsa unei aristocraţii
naţionale, care avându-şi elementele de trai asigurate,
să se poată dedica esclusiv intereselor neamului.

Afară de aceasta vremurile noi cereau o burghe-

zie naţională, pe care iarăş din împrejurările istorice cunoscute n'am putut-o avea. Fără această burghezie, fără o lume de negustori şi de industriaşi, cari pot să aibă independenţă în mişcări, o justă pricepere a intereselor superioare ale neamului şi cari singurii pot să aducă jertfele materiale necesare, progresul cultural şi politic e foarte dificil în vremurile noastre. Civilizaţia noastră e civilizaţia oraşelor şi satele conteazi în cele mai multe ţeri foarte puţin pe terenul cultural şi politic.

In această stare a găsit naţiunea noastră anul 1866 când dinastia şi împărăţia se găsiau la o cotitură de drum destul de periculoasă. Amândouă trebuiau salvate şi Impăratul trebuia să aleagă între vechii noştri stăpânitori, cari gemeau atuncia sub mâna de fier a dinastiei şi între paşnicii şi umilii supuşi, cari şi-au vărsat din belşug sângele pentru el în anul 1848 în contra Ungurilor rebeli. Orice recunoştinţă a fost în chip firesc uitată şi Impăratul a întins mâna vechilor rebeli, cărora n'a esitat să le dea jertfă pe docilii supuşi, cari au luptat ca să-l salveze tocmai contra acelora, a căror jertfă cădeau acuma. Intre doi factori opuşi era firesc ca Impăratul sa aleagă drept sprijin al dinastiei şi al împărăţiei pe acela. care se prezenta ca o forţă din toate punctele de vedere. Ei aveau un teritoriu etnic compact, aveau burghezie şi mai ales aveau aristocraţie destul de capabilă şi de puternică ca să ofere în orice moment neplăceri şi primejdii dinastiei. Ei trebuiau deci împăcaţi, cei periculoşi şi puternici, căci de cânele credincios pe vecie, de poporul românesc, n'avea nici un motiv să se teamă, căci era neorganizat politiceşte şi n'avea burghezie şi aristocraţie. In politică nu domină sentimentele — în special cele de recunoştinţă,—ci interesele cele mai brutale. Cazuri, ca sacrificarea noastră la 1867, nu sunt neobişnuite în istorie; din contră istoricul este obişnuit la fieşte care pas să înregistreze fapte dominate de cele mai josnice şi mai brutale interese, căci factorul care domină în istorie e forţa sub diferitele ei forme.

Cu noua formaţiune politică a dualismului dela 1867 se începe un nou capitol în istoria suferinţelor

noastre. Veşnicii rebeli contra Habsburgilor şi-au ajuns în parte idealul, redevenind stăpâni de fapt pe întreg teritoriul coroanei purtate de regii vechi ai Ungariei. Gloria şi strălucirea vechiului regat, care le-a fost farul nestins, dela care a primit lumină şi căldura idealul lor secular, aveà să le dea imboldul spre fapte, cari să ducă noua formaţie politică a statului spre forma şi strălucirea de pe vremea lui Mateiaş Corvin. Era deci de prevăzut că ei n'aveau să se oprească la situaţia destul de necomplectă a regatului dăruită de noua formaţiune. Ei aveau o literatură, care purtă pecetea gloriei antice, în care grăiau vremurile de strălucire de mai înainte, pe lângă care îi împingea înainte spiritul atavic de dominaţiune înerent tuturor popoarelor turanice. Aşezaţi pe şeaua cea nouă, ei nu erau poporul, care să se oprească la mijlocul drumului, ci focul lor sacru, product al rassei, al literaturei şi al educaţiei din şcoli, aveà să-i mâne mereu înainte spre spectrul luminos al regatului strălucit de odinioară.

Şi fiindcă a sosit timpul ca să nu mai ascundem nici una din primejdiile ce ne ameninţă, tocmai pentru ca să luăm până când e timp măsurile necesare, cred că e un act de patriotism să afirm, că duşmanii noştri seculari nu se puteau opri în drumul croit de împrejurări. Pe lângă firea lor turanică, mândria de rassă şi cultura naţională, îi împingeà spre noul drum o crudă necesitate, care domină destinele oamenilor şi a popoarelor: necesitatea existenţei. Grupaţi pe un teritor etnic, fără graniţi naturale, pe ţărmurile Dunărei şi ale Tisei, pe vechea pustă aleasă de strămoşii lor nomazi, ei se vedeau strânşi într'un cerc de la celelalte naţionalităţi, cari locuiau munţii şi ţărmurile dela mare. Prin o lege a naturii întinderea teritoriului a popoarelor se face pe cursul apelor şi un progres economic şi cultural, o înflorire şi o înmulţire a popoarelor nemaghiare ar fi avut de urmare că ar fi spărgut necontenit cercul etnic al stăpânitorilor, ar fi redus necontenit razele acestui cerc, până la inundarea lui totală. O înflorire a nemaghiarilor ar fi însemnat moartea Ungurilor şi aceştia aveau simţ poli-

tic destul de real ca să o înţeleagă aceasta. Afară de aceasta regatul antic nu puteà fi reînviat şi pus în condiţii de vieaţă, decât naţionalizând periferia, care prezintă punctele strategice pentru apărare (munţii) şi teritoriile vecine cu marea, indispensabile pentru desvoltarea economică. Pe lângă aceasta ei aveau de plătit nemaghiarilor poliţa pentru 1848, aşa ca totul îndemnà la noua politică de distrugere a celorlalte naţionalităţi din ţară.

Aceasta e bine ca să se ştie, pentru ca să nu ne legănăm cu iluzii sau să ne lăsăm vr'odată înşelaţi prin atitudinea lor împăciuitoare. Aceasta are să fie totdeauna impusă numai de împrejurări, are să fie numai un armistiţiu, o pauză pentru a căpătà puteri noi spre realizarea idealului lor. Trebue să ştim în tot momentul că suntem ameninţaţi cu moartea şi aceasta în loc să ne sperie, va trebui din contră să ne dea energie cerută de împrejurări, mărindu-ne puterea de sacrificiu şi de rezistenţă.

II.

Legea diu 1867 aveà să fie numai un paravan modern, în dosul căreia aveau să se ascundă planurile chibzuite de distrugere a naţionalităţilor, cari aveau să fie adormite prin drepturile garantate de lege. Cazul s'a repetat la fraţii lor de sânge, la Turcii din zilele noastre, cari au făcut din noua constituţie, în care popoarele creştine din imperiu vedeau mântuirea, instrumentul cel mai sigur de centralizare, adecă de desnaţionalizare a neamului dela periferie.

Adormiţi astfel de aluatul pregătit cu miere şi legei de naţionalităţi, făcută cu rezerva mentală de nu fi aplicată, naţionalităţile nemaghiare s'au lăsat ademenite şi n'au luat dela început măsurile de organizare pentru rezistenţă, pentrucă nu şi-au dat seama de gravitatea primejdiilor. Pe de altă parte factori politici au dat lovituri gradat, din distanţă în distanţă, începând cu cele mai mici, pentru ca să progreseze gradat spre cele mai decisive, pentru ca să nu producă reacţiunea firească printre cei loviţi, cari s'ar

putut coalizà şi organiza pentru rezistenţă, dacă lovirile ar fi fost dela început brutale.

In chipul acesta naţionalităţile n'au luat măsuri serioase, nu s'au organizat şi mai ales n'au simţit nevoia să se coalizeze. La dreptul vorbind le-au lipsit oamenii politici destul de numeroşi pentru a îndeplini o operă atât de grea, găsindu-se încă dela începutul luptei fără conducători suficienţi ca număr şi ca cultură pentru o luptă atât de dificilă. Popoare de ţărani, de curând scăpaţi din iobăgie, ele n'au avut aristocraţia şi burghezia naţională, cari sunt totdeauna principalii factori de conducere ai unui popor. Şcolile noi au pregătit ce e dreptul un număr mai mare de intelectuali, dar aceştia erau siliţi prin forţa lucrurilor să îmbrăţişeze în cea mai mare parte advocatura, medicina, preoţia sau dăscălia. In chip firesc advocaţii au luat conducerea politică a naţionalităţilor, ca unii cari aveau mai multă pregătire şi independenţă, dar meşteşugul acesta, în linii generale, îndepărtează de idealism şi dezvoltă simţul practic pentru afaceri şi dorul de îmbogăţire în o măsură încomparabil mai mare decât alte îndeletniciri. Dar chiar fără de aceasta, admiţând că afacerile n'ar fi putut micşora intensitatea sacrificiului, totuşi foarte cu greu s'ar fi putut găsi oameni, cari să-şi neglijeze instrumentul lor de viaţă, pentru a-şi consacra munca exclusiv pentru binele neamului. Totuşi mai mult decât la oricare naţiune advocaţii noştri au ştiut să armonizeze necesităţile vieţii cu interesele superioare ale neamului.

Dar pentru a conduce o barcă atât de înămolită ca aceea a naţiunei noastre, era nevoe pe lângă advocaţii aceştia, afară de aristocraţie şi burghezie, de oameni de ştiinţă, cari să fi pregătit în laboratorul universităţii ideile, pe cari advocaţii şi ceilalţi conducători aveau să le pună în practică. Din nefericire acest ideal nu l'au putut ajunge ai noştri, iar lumea dăscălească a liceelor şi învăţătorii aveau să fie legaţi cu astfel de cătuşe, ca nici o idee să nu poată ieşi din cameria strâmtă a elevilor lor. Tinerimea universitară avea să-şi primească educaţia dela izvoare străine şi să trăiască într'un mediu, care nu era favorabil pentru desvoltarea puterilor de sacrificiu, de care are ne-

voe o naţiune, ce zace în robie. Ea s'a adaptat uşor mediului străin, imitând modul de vieaţă şi luxul stăpânitorilor, primind concepţia de vieaţă a acestora, uitând că la aceştia idealul e îndeplinit şi barca naţiunei lor merge pe apă în jos, fără să aibă nevoe de opintire specială.

In chipul acesta nu s'a format o opinie publică unitară, ci cel mult un curent, pornit dela gazete. Conducătorii aşa de puţini cum erau n'aveau imboldul firesc al naţiunei şi astfel nu s'au putut strecurà cu barca naţiunei fără ca să o lovească câte odată de stâncă. Pasivitatea politică în parlament şi în special cea din comitate a fost o inspiraţie tot atât de greşită, ca şi excursiunea memorandistă dela Viena.

Pentru astfel de opere, cum a fost cea din urmă, se sondează de mai înainte terenul şi nu se expune o naţiune de 4 milioane la umiliri gratuite. Când s'au hotărît să înainteze memorandul, factorii respectivi trebuiau să aibă acasă sancţiunea pregătită şi în momentul închiderii porţilor să fi făcut să răsune departe în cetatea muntoasă codrul bătrânilor stejari, astfel ca murmurul acestui codru să fie auzit. Dar vijelia nu s'a pornit şi stăpânitorii s'au găsit îndemnaţi să făurească săgeţi nouă, cu atât mai mult, cu cât prin nefaste influenţe naţionale externe s'a pornit procesul de descompunere al partidului, urmând o desorientare generală, care a oprit dezvoltarea politică a naţiunei pe loc şi a dat curaj asupritorilor. Din confuzia aceea a reeşit insă prin reacţiune ideea activităţii parlamentare, care a redat curajul perdut al naţiunei. Deputaţii noştri au dezvoltat energia necesară, dar numărul lor era prea mic şi cohorta, care trebuià să-i urmeze, prea puţin numeroasă, pentru ca acţiunea lor plină de jertfe să aibă succesul dorit. In acelaş timp se începeà o eră nouă în literatură prin legarea de relaţii culturale cu cei de peste hotare, aşa că ne aflăm în un moment, când se anunţă o perioadă de conştiinţă şi de jertfe. Totuş ne roade încă vermele atavic, hipertrofia romanică a eului, lipsa de disciplină şi de supunere a individualităţii şi de contopire cu totul, în momentul când interesele superioare ale neamului o cer aceasta. Nu se observă pe lângă

aceasta în măsură suficientă simţul politicei reale, care exclude sentimentele şi credulitatea şi nu contează de cât pe interesele reale proprii în comparaţie cu ale părţilor adverse.

In dezastrul recent de pildă—al episcopiei maghiare—factorii respectivi n'au făcut uz de armele moderne ale diplomaţiei, cari pretind energie şi ameninţare cu fapte îndeplinite. La un alt popor, în momentul pregătirii atentatului, pe lângă protestări, s'ar fi mobilizat vre-o 20—30 comune, pe cari le-ar fi trecut la comaţionali pentru a puteà mântuì restul. Când Papa ar fi văzut că ai noştri sunt capabili de fapte, ar fi găsit şi imbold firesc şi motiv demn de crezare pe lângă Impăratul şi sfetnicii săi.

In politică domină forţa şi între 2 forţe, Impăratul cu guvernul său şi blajinii conducători ai bisericei unite, sau chiar a naţiunei întregi, era firesc ca Papa să cedeze celei dintâi, cu cari aveà schimb de interese superioare, căci cei din urmă nu ameninţau întru nimic interesele sale. Când şi-ar fi văzut însă interesele periclitate, când ar *fi văzut pe Români capabili de fapte*, înaltul părinte ar fi găsit energia necesară pentru rezistenţă. Dar cu protestările şi rugăminţile platonice ale bisericei unite, el n'a găsit nici un motiv puternic, care să-l facă să reziste unei presiuni atât de puternice ca a Impăratului, presat şi el, prin schimb de interese, de guvernele ungare. Factorii conducători se bucură adesea când în momente de cumpănă primesc o armă dela supuşii revoltaţi pentru salvarea intereselor lor. Nu e exclus că Sf. Scaun ar fi primit cu bucurie, dacă i s'ar fi trimes din Ardeal, vr'o armă cu care să se poată prezenta cu sorţi de izbândă înaintea ambasadorului austriac din Cetatea Eternă. Dar arma a lipsit şi interesul a biruit încă odată sentimentele, iar Curteà consfinţeà şi de astădată politica de câteva decenii, prin care dedeà mână liberă vechilor rebeli de a simplificà stările din Ungaria, convingând aceştia pe Impăratul că maghiarizarea desăvîrşită a popoarelor nemaghiare este în interesul monarhiei.

Românii nu vor recâştiga terenul pierdut la Viena decât urmând calea vechilor rebeli, arătând Impăratului că sunt capabili de fapte, recomandându-se astfel

ca o forţă, pe care Impăratul şi diplomaţia austriacă
să poată conta, cel puţin în o măsură egală ca pe cea
a duşmanilor lor.

III.

Cum vor putea deveni Romînii o forţă ?

Se ştie că ori cât de multă energie ar existà în
natură, ea nu poate fi făcută utilă decât prin acumu-
lare sau canalizare. Poate fi un popor de zeci de mi-
lioane şi poate să reprezinte calităţile de energie sau
de progres cele mai evidente şi totuşi politiceşte po-
porul respectiv nu devine o forţă, decât în cazul când
energiile dintr'însul ar fi unificate—canalizate după
felul celor din natură—şi îndreptate în o singură di-
recţie, spre o singură ţintă. Politiceşte s'au putut re-
marcà şi ridicà numai astfel de popoare, cari, de bună
voe sau silite, s'au organizat astfel ca energiile să fie
utilizate spre un scop conştient de oameni pricepuţi.

Poporul nostru în Ungaria se ridică la 4 mili-
oane, în cea mai mare parte ţărani ce e dreptul, dar
spre mândria noastră cu calităţile cele mai deosebite,
cum rar se găsesc la alte ţărănimi din Europa. Oa-
meni vioi, sănătoşi, cât se poate de harnici şi—ceeace
e mai însemnat—cu mare forţă morală şi cu mult bun
simţ, ei pot constituì o forţă în cazul când mâni pri-
cepute ar ştì să-i grupeze şi să-i organizeze pentru re-
zistenţă. In acest chip numai, adică prin organizare
poate să devină poporul nostru o forţă, care să în-
semne ceva politiceşte şi să se poată impune factori-
lor, care, ar aveà interes să câştige, prin schimb de
interese, energiile noastre.

In felul de azi, fără organizare sistematică, poate
să fie poporul nostru şi de 14 milioane şi totuşi ar
rămâneà exploatat de o minoritate ridicolă, întocmai
precum sunt exploatate zecile de milioane de In-
dieni de o mână de Englezi.

Evident că nu cu discursuri şi cu cuvântări se
conduce un popor, care este supus la atentate mo-

rale cum e poporul nostru. Ele pot să măgulească
trufia romanică a celor cari le ascultă, dar n'au alt
efect decât al cartuşelor oarbe, întrebuinţate pentru
instrucţie. Din contră ele au adesea la popoare pre-
văzute cu o doză considerabilă de meridionalism, cum
e poporul nostru, o influenţă nefavorabilă, prin faptul
că măresc amăgirea de sine atât de caracteristică a
Românului şi fac să nu se mai simtă nevoia de fapte.
Cine n'a constatat la acei ce pleacă din vre-o adunare,
unde au ascultat cuvântarea unui orator entuziast, o
mulţămire şi o convingere că naţiunea e salvată, în
urma discursurilor frumoase? Energiile, cari au vibrat
în moment simultan în adunare, s'au risipit însă în-
dată după aceia şi căldura provocată prin vorbirea
frumoasă s'a pierdut încetul cu încetul, şi odată cu ea
stimularea spre fapte.

Discursurile îşi au şi ele evident utilitatea lor,
dar trebuie întrebuinţate numai ca mijloc şi să fie
totdeauna secundate de fapte. Ele au rolul de a ţineà
aprins focul patriotismului în naţiune, a o stimulà şi
a o îndemnà spre fapte. Prin ele se samănă, dar pen-
tru ca rodul să nu se piardă este absolută nevoe ca
după sămănătorii aceştia să urmeze imediat oamenii
practici, cari să culeagă fructele.

Numai prin centralizarea energiilor, prin organi-
zare, va puteà deveni astfel şi poporul nostru o forţă
politică, capabilă să se impună duşmanilor şi să-şi a-
pere interesele vitale. O astfel de organizare au avut
şi au încă ai noştri pe terenul bisericesc prin consti-
tuţia democratică a lui Şaguna, unul din puţinii oa-
meni politici ai Românilor, care a înţeles pe deplin
spiritul şi idealul poporului său şi I-a înzestrat cu una
din cele mai democratice constituţii în o epocă de plin
absolutism. Vieaţa bisericească autonomă a avut efectul
de a stimulat energiile şi a pregătit pe popor pentru o
vieaţă politică din viitor în o astfel de măsură, că te-
renul în acest sens e pregătit şi fructele coapte. Or-
ganizaţia bisericească însă se mărgineşte cu drept cu-
vânt numai la activitate culturală şi religioasă,—dez-
voltarea economică fiind lăsată pe seama celor dela
băncile româneşti Ea dezvoltă astfel energii, întru cât
contribue la întărirea morală şi culturală, dar ea nu

cuprinde pe toţi fii naţiunei pe de o parte, iar pe de alta nu centralizează energiile astfel ca să facă din poporul nostru o forţă în sensul arătat mai sus. Pentru aceasta trebuie o organizaţie centralizătoare politică, pe care eu aş înţălege-o în chipul următor : Comitetul naţional ar grupà pe toţi Românii în cercuri electorale, în fruntea cărora ar numì câte un om de încredere, care ar aveà şi timpul şi entuziasmul ca să se ocupe de concentrarea tuturor în cerc şi de întărirea şi ocrotirea românilor din cercul respectiv pe toate terenele. El ar fi ajutat de un mic consiliu, pe care şi-l alege el cu aprobarea celor dela centru.

Ori ce român, care va fi înscris va plăti o cotizaţie de cel puţin o coroană pe an. O parte din veniturile cercului s'ar trimite la centru, iar alta ar rămâneà pentru trebuinţele locale. Conducătorul cercului va stà sub controlul şi la ordinul comitetului naţional, care ar delegà pe unul sau mai mulţi membri să se ocupe exclusiv cu corespondenţa şi controlul cercurilor respective. In chipul acesta s'ar centralizà toate energiile şi ordinul dela centru s'ar duce prin căpeteniile cercurilor până la cele mai extreme periferii. Afară de aceasta s'ar dobândì avantajul că s'ar strânge o sumă incalculabilă de bani, cu cari s'ar puteà suporta cheltuelile necesare de propagandă şi de îndreptare a nevoilor culturale, iar pe de alta s'ar puteà salariza câţiva oameni capabili şi entuziaşti, cari să se ocupe exclusiv de organizarea şi conducerea administrativă a cercurilor şi alţii din comitet, care prin diviziunea muncii să se ocupe cu propaganda prin străinătate. In special vor trebuì salariaţi vre-o câţiva cari ar aveà însărcinarea delicată şi grea să stabilească legăturile şi unitatea de acţiune cu reprezentanţii celorlalte naţionalităţi din patrie. Căci nu mai rămâne îndoială că necesitatea existenţii va îndemnà şi pe Slovaci şi pe Sârbi la organisare şi la stabilirea de legături cu noi pentru apărarea intereselor comune. O ligă de apărare a Românilor, Croaţilor, Sârbilor şi Slovacilor se impune cu atât mai mult cu cât atentatele din urmă şi înţelesul, pe care vor să-l dea stăpânitorii legei viitoare electorale, au sfârşit prin a convinge pe toţi nemaghiarii de soarta ce-i aşteaptă în

viitor. Fără o organizare politică centralizătoare a fiecărui popor şi fără confederaţia tuturor popoarelor nemaghiare din patrie, lupta va fi imposibilă şi victoria ocârmuitorilor de mai înainte asigurată. O întărire a fiecărui popor în parte prin o organizaţie solidă şi o alianţă a tuturor popoarelor nemaghiare ar aveà efectul că ar oprì pe ocârmuitori în mersul politicei lor de distrugere, iar pe de altă parte ar da încredere Coroanei în forţele popoarelor asuprite şi ar puteà să aibă influenţă în sensul ca cumpăna graţiei să se mute din nou spre partea celor sacrificaţi.

Nu mă îndoesc că momentele grele actuale vor îndemnà la acţiune atât pe ai noştri cât şi pe ceilalţi nemaghiari din patrie organizându-se pentru luptă şi pentru rezistenţă astfel, ca să fie în stare nu numai să pareze toate loviturile de distrugere ce li se vor da în viitor, ci să-şi cucerească chiar şi drepturile pierdute din trecut, forţând pe ocârmuitori să înţeleagă că o existenţă comună în patria comună nu este posibilă, decât cu respectarea drepturilor naţionale ale fiecărui popor din patrie. La aceasta însă ei nu se vor lăsà nici odată de bună voe convinşi, ci numai învinşi.

(„Românul“ August 1912).

POLITICA PAPALĂ

Tocmai pe cînd uriaşul stejar, care era imperiul roman, se prăbuşià la pământ din cauza vermilor, cari îl rodeau în interior şi a vijeliilor, cari îl bântuiau în exterior, îşi făcea drum spre vieaţă, eşind de sub ruine, o mlădiţă mică la înfăţişare, dar cu mare forţă vitală, pentrucă purta în ea sevă din vechiul stejar şi erà altoită cu rămurica vremurilor nouă a legii lui Isus. Erà tânăra episcopie din Roma, care luase în grija sa soarta creştinilor Romani, după dispariţia puterii imperiale. Germinele ei de vieaţă consista, pe lângă nevoia creştinilor de a găsì mângâiere şi ajutor în lupta contra barbarilor, în secretul de dominaţiune, în sistemul politic practic şi realist, pe care l-a moştenit dela Roma păgână a împăraţilor. Spiritul acesta practic al Romanilor, bazat pe centralizare şi pe fapte, făcù ca tânăra episcopie a Romei să capete o notă destul de diferită de a celorlalte episcopii din Răsărit. Pe când episcopi din Constantinopole, Antiochia, Ierusalim şi Alexandria îşi cheltuiau energia prin discuţii metafizice sterile, inerente spiritului elenic, cei din Roma îşi măriau influenţa şi puterea prin fapte pozitive ca încreştinarea barbarilor, ajutarea săracilor, a văduvelor şi a orfanilor. Erà spiritul practic şi pozitivist al Romanilor în contrast cu retorismul şi teoreticianismul grecesc.

Prin munca lor practică şi conştientă episcopii din Roma şi-au câştigat în scurtă vreme atâta prestigiu în faţa lumii creştine apusene, încât aceasta a în-

ceput a gravità din nou spre Roma şi a vedeà în episcopii ei pe urmaşii puterii laice dispărute, singurii, cari ar puteà să o apere şi să-i ofere sprijinul şi mângâierea. Acest prestigiu câştigat a fost în mod conştient transformat în capital, cărui practicii episcopi n'au întârziat să-i dea o întrebuinţare utilă, servindu-se de el pentru a-şi creà o dominaţiune teritorială, care avea să fie sâmburele politicei imperialiste în stil mare din viitor. Şi astfel în mijlocul unei lumi visătoare şi puţin conştiente, Papii aceştia din cetatea Tibrului, au urmărit după un plan conştient, urmând tradiţia imperială romană, realizarea idealului Romei pontificale, care consistà în aducerea tuturor ţerilor din Europa în sfera ei religioasă şi politică. Rând pe rând au fost creştinate şi atrase în sfera ei mai toate popoarele din Europa, astfel că în veacul al XII-lea şi al XIII-lea papalitatea ajunse factorul suprem de dominaţiune în Europa.

Nu trebue uitat că puterea deosebită a fost în faza ei primă de multă utilitate popoarelor catolice, pentru ca le-a ţinut în disciplină, le-a infiltrat principii morale şi le-a deschis orizonturi de cultură, cari aveau ele de multă utilitate pentru desvoltarea lor politică şi culturală. In treacăt fie zis, dacă am fi intrat şi noi în sfera religioasă a Papilor, îndrăsnesc a crede că ţara ar fi fost soarta noastră în viitor. Cu sprijinul moral şi material al Papilor s'ar fi întemeiat de sigur un stat romanic în Carpaţi, care ar fi făcut inutil crearea unui regat unguresc şi ar fi dat cu desăvârşire alt curs istoriei din orientul Europei şi noi ne-am fi putut realizà de mult misiunea noastră istorică.

Dar iarăş nu trebue uitat că acelaş factor, care a contribuit la ridicarea pe toate terenele a popoarelor, a contribuit la căderea tuturor acelora, cari nu au ştiut emancipà la timp de puterea care contribuia la decăderea lor. Aceiaşi papi, cari au contribuit în evul mediu la ridicarea naţiunilor catolice, au devenit în faza a 2-a o piedică pentru progresul popoarelor de sub sfera lor de influenţă. Şi aceasta din cauza că papalitatea devenise o putere *internaţională* şi starşise a vedeà în popoarele creştine catolice *instrumente* pentru politica ei de dominaţiune universală.

Astfel urmaşii sf. Petru au sfârşit prin a altera idealul creştin, transformând misiunea lor ideală în o misiune lumească cu un caracter *fiscal* destul de pronunţat. Satisfacţiile lor nu mai erau în faza a II-a în primul rând ideale, ci *politice şi fiscale*. Popoarele catolice au suferit mult în urma acestei politici şi în special Spania nu s'a recules şi nu s'a putut emancipa de germinele, care i-a atrofiat organele în astfel de măsură, că a făcut din nobila şi marea naţiune un factor, care contează foarte puţin în diplomaţie şi în cultură în comparaţie cu numărul şi cu calităţile fizice şi intelectuale ale poporului. Asemenea frumoasa Italie, a suferit mai mult de 1000 de ani din cauza politicei papale, care a fost principala piedică a unităţii Italiei, din care cauză a fost veacuri întregi exploatată de străini, cari au făcut din capabilul popor un instrument politic şi economic pentru ţerile lor.

Chiar şi în zilele noastre urmaşul sf. Petru este în oarecare măsură o piedică pentru desvoltarea politică a tânărului regat. Deşi aliat al regelui Italiei, cu toate acestea Impăratul Francisc Iosif, nici până azi n'a putut să întoarcă vizita, pe care i-a făcut-o predecesorul actualului rege, din cauza Papei, care nu poate suferi ca un monarch strălucit ca Impăratul Austriei să legitimeze prin vizita sa existenţa frumosului regat. Astfel, deşi cei mai mulţi papi au fost Italieni, ei au avut totdeauna politica lor *internaţională*, care nu se impacă cu acea a naţiunei italiene şi caracterul acesta de politică internaţională se manifestează prin *partidele politice catolice* din diferite ţeri, chiar cu majoritate de populaţie protestantă, partide, care îşi primesc inspiraţia de pe malul fluviului Tibru. Fireşte că politica aceasta utilitaristă îşi are şi ea în multe cazuri desavantagiile ei. Bazată pe schimb de interese, ea face ca unele avantaje câştigate într'o parte să fie compensate cu pierderi în alta.

Crearea episcopiei ungare, de pildă, i-a putut aduce avantaje în o direcţie oarecare, dar i-a produs pierderi în alta, pentru că târgul acesta a stârnit în cei sacrificaţi sentimentul, că ar fi fost mai bine să nu fi făcut nici odată unirea cu Roma.

De fapt în cazul acesta politica papală a fost în contra intereselor ei, căci prin aceasta papalitatea şi-a adăuncinat, prin reacţiunea provocată, propria sa situaţie, dându-şi singură cea mai aspră lovitură, din care catolicismul din răsăritul Carpaţilor numai cu multă anevoinţă şi după multă vreme se va putea reculege.

„Românul“ Octomvrie 1912

Ceasul răsplătirii...

Sunt mai bine de cinci veacuri şi jumătate de când strămoşii nenorociţilor stăpânitori de astăzi ai cetăţii lui Constantin au pus piciorul pe pământul pravoslavnic al bătrânei Europe. Erau pe atunci un popor tânăr cu toate calităţile inerente rassei turanice, posedau un spirit pronunţat de disciplină şi de supunere oarbă faţă de şef, sobri şi gata să moară pentru credinţă şi pentru Sultan. Vieaţa lor era răsboiul, care le dedea hrana şi posibilitatea îmbogăţirii prin numărul prinşilor, cari deveneau sclavi, şi a averilor agonisite. Organizaţi pentru vieaţa de stat şi pentru răsboiul, pentru care erau pregătiţi din tinereţe, ei au putut supune cu uşurinţă peninsula balcanică, ajungând în veacul al 16-lea să pue stăpânire chiar şi pe Buda, care a fost guvernată cam 150 de ani de un pişă turcesc.

Carpaţii şi Balcanii erau astfel dominaţi de lanţul Semilunei şi falnicii şoimi, ce-i locuiau, trebuiau să uşureze cu produsul muncii vieaţa stăpânilor pari sitari, trimiţând acestora aur, grâne, vite, ba chiar şi copii pentru armată şi fete pentru harem. Şi astfel veacuri întregi creştinii asupriţi au trăit vieaţă de robi muncind pentru stăpânii, cari deveneau din veac în veac mai lacomi şi mai arbitrari. Dar echilibrul din natură se aplică şi la popoare şi face ca în momentul când stăpânitorii sunt mai siguri de durata situaţiilor fericite, cumpăna norocului să se urce şi în partea celor împilaţi şi nenorociţi. Vieaţa de stăpân adu-

după sine trândăvie, iubire de plăceri, aplicare spre fapte arbitrare şi dispreţ pentru virtuţi. Organele trupeşti lâncezesc prin neîntrebuinţare şi calităţile sufleteşti se ofilesc prin desfrâu şi prin lipsă de exerciţii. Căci popoarele de domni n'au nevoie de încordare a forţelor sufleteşti pentru a ţineà popoarele în robie şi iubirea de plăceri şi de lux lipseşte corpul de vigoarea şi de forţa, pe care o dă necesitatea luptei aspre şi continue din vieaţă.

Prin contrast cei asupriţi şi productivi îşi oţelesc corpul prin munca cea aspră pentru stăpâni şi prin persecuţiile, nedreptăţile şi impilările zilnice, la cari sunt expuşi, îşi întăresc energia sufletească. Cu cât scade la asupritori vigoarea fizică, forţa morală şi idealul superior de vieaţă, cu atât creşte la cei asupriţi, prin reacţiunea şi necesitatea adaptării la vieaţa cea aspră, rezistenţa trupească, puterea sufletească şi idealul pentru o vieaţă mai superioară. Cu cât se micşorează la cei dintâiu puterea de jertfă şi dispreţul pentru vieaţă, cu atât să măreşte la cei impilaţi dorinţa de a şi sacrifica vieaţa pentru libertate.

Şi astfel pe când organismul stăpânitoritor se descompuneà prin sine însuşi după legea echilibrului din natură, îşi făceà apariţia de sub hainele sdrănţuite ale robilor, virtutea şi idealul unei vieţi superioare.

Când a sosit timpul, popoarele creştine şi-au recucerit încetul cu încetul libertatea, grupându-se în state naţionale şi aşteptând ca să sune ceasul eliberării fraţilor, cari din împrăjurări cunoscute au continuat să sufere jugul robiei.

Şi ceasul acesta al liberării a sosit. Stăpânitorii s'au culcat pe laurii trecutului şi dispreţul pentru foştii vasali i-a făcut să piardă simţul realităţii, preţuindu-i cu mult mai slabi ca forţă, organizare şi putere de jertfă. Lipsa de ideal a gonit la ei virtuţile şi puterea de sacrificii, lăsând liberă intrare iubirei de vieaţă comodă, plăcerilor şi corupţiunii.

Pe când creştinii făceau toate jertfele şi îşi concentrau toate energiile pentru realizarea idealului, care exclude desbinările interioare, lupte sterile, nepăsare şi corupţiune, pe când ofiţerii popoarelor, cari luptă pentru libertatea fraţilor lor, asudau în munca

plină de jertfă pentru instruirea soldaţilor, cei ai Semilunei luau bacşiş pentru a scuti de serviciu şi de armată pe creştinii primiţi de curând în oştile turceşti, contribuind ca numărul soldaţilor instruiţi să fie cu jumătate mai puţini de cum erau trecuţi în controalele armatei.

Şi astfel fu plătită cu dezastrul cunoscut neputinţa de a se adaptà la nevoile civilizaţiei moderne, care e *bazată pe viaţa naţională şi pe respectarea libertăţii tuturor celorlalte popoare.*

Tocmai când tinerii turci introduseseră centralismul politic şi sistemul de distrugere a rasselor creştine din imperiu, tocmai atunci izbucneşte prin acţiune criza, care a dus imperiul la nenorocirea actuală. Aceasta pentrucă Tinerii Turci voind să reînvieze vechiul stat glorios au forţat nota căutând să pună în practică idei, cari nu mai corespund vremurilor noastre de conştiinţă naţională. Şi astfel nu numai că n'au întărit statul, dar l-au prăbuşit spre marginea prăpastiei, dând ocazie fraţilor celor asupriţi să-şi pună idealul în aplicare şi să-şi concentreze toate energiile pentru a-şi realizà idealul legitim. Dreptatea cauzei, idealul acesta sfânt, a făcut ca populaţiile din statele balcanice să uite toate neinţelegerile şi să-şi unifice energiile pentru a ajunge la ţinta dorită, visul lor de aur, care este asigurarea unei vieţi libere moderne pentru fraţii lor de sânge cari zăceau în robie. Şi dreptatea, idealul adevărul au biruit, iar ceasul răsplătirii pentru asupritori a sosit.

(„Românul“ No. 240, 13 Noemvrie 1912.)

Lupta pentru existenţă a popoarelor

Ca şi indivizii, popoarele au de purtat o veşnică luptă pentru existenţă. Şi dupăcum în lupta cea grea a vieţei câştigă biruinţa indivizii cei mai pregătiţi prin educaţie pentru nevoile vieţii, cei cu voinţa şi energia mai pronunţată, tot astfel în veşnica luptă pentru vieaţă a diferitelor popoare, isbutesc să învingă greutăţile şi să ajungă la biruinţă numai acelea, cari au un organism perfect echilibrat, sufletul destul de oţelit prin conştiinţă sau credinţă şi spiritul de solidaritate, disciplină şi de sacrificiu, cel mai desvoltat. După cum în războiul cel aprig al vieţei pot să reziste numai acei indivizi, cari se adaptează împrejurărilor şi necesităţilor vremurilor în care trăesc, tot asemenea, acele popoare, cari nu se adaptează spiritului timpului şi nu se înarmează cu elementele de luptă ale lumii în care trăesc, sunt destinate să ajungă în robia altor popoare cu calităţi mai superioare sau să piară.

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Lupta dintre popoare s'a ivit odată cu formarea acestora, ca e veche ca omenirea însăşi.

Popoarele din lumea veche se luptau pentru zei, pentru interese de stat şi exploatare economică. Acelea cari îşi pierdeau cetatea, care le adăpostea zeii, pierdeau în acelaşi timp şi libertatea, şi vieaţa lor era pusă la dispoziţia victorioşilor duşmani. In veşnicile răs-

boae au triumfat acele popoare, cari au ştiut să se organizeze şi să dea o întrebuinţare mai utilă forţelor concentrate. Romanii vor rămâneà veşnică pildă de popor cu spirit de organizare, de jertfă şi cu pricepere pentru vieaţa de stat. Prin aceste calităţi ei au supus o bună parte din omenirea veche şi cei mai sus puşi s'au provăzut cu imense latifundii şi cu număr excepţional de sclavi, destinaţi să lucreze pentru fericirea stăpânilor lor.

In evul mediu mobilul a rămas acelaş. Popoarele s'au luptat pentru credinţă, pentru teritorii şi pentru aducerea altor popare în sfera lor de exploatare politică şi economică. In sensul din urmă s'au manifestat în deosebi popoarele de rassă turanică, înzestrate cu un spirit parazitar foarte pronunţat, pentru cari răsboiul era singurul scop al vieţii. In luptă cu popoarele acestea cu calităţi pentru vieaţa de stat, care pretinde spirit de disciplină şi jertfă, au căzut toate acelea, cari aveau individualism pronunţat şi erau incapabile de solidaritate şi de sacrificiu.

In evul modern s'au schimbat numai mijloacele, dar scopul a rămas acelaş. Luptele s'au dat pentru întinderi teritoriale, supremaţie şi exploatare şi acelea dintre popoare, cari nu s'au adaptat vremii şi nu s'au provăzut cu legi şi instituţii, capabile să le pună organismul în stare de apărare, au ispăşit cu pierderea libertăţii şi a vieţii de stat incapacitatea lor de adaptare, şi lipsa spiritului de sacrificiu. Polonii vor rămâneà un exemplu clasic în privinţa aceasta.

In vremurile noastre lupta pentru exploatare reciprocă continuă, s'au schimbat însă formele. Lupta a luat azi formă de concurenţă pe terenul economic între popoarele independente şi de sforţări pentru a ţineà în exploatare continuă popoarele mai slabe, căzute în sfera economică a celor mai puternice, iar la cele fără drepturi politice şi exploatate în întregime, se observă sbuciumări pentru a ajunge la o vieaţă independentă. Lupta a devenit astăzi mai aprigă de cât ori când, pentru-că s'au complicat mijloacele de luptă, s'au înmulţit trebuinţele vieţii la indivizi şi la state. Cele, cari şi-au ajuns idealul de stat, formând state naţionale, caută debuşeu pentru surplusul de produ-

ţie şi de populaţie în ţerile cu popoare mai puţin pregătite pentru lupta pentru existenţă, iar cele care nu şi-au ajuns încă idealul naţional, fac sforţări uriaşe ca să se înarmeze cu armele spirituale şi materiale, cari să le dea satisfacţie. Cel mai lămurit exemplu de luptă pentru existenţă ni-l dau astăzi Sârbii din statul sârbesc, cari fac sforţări uriaşe pentru a ajunge la limitele teritoriale, cari să le asigure o vieaţă independentă economiceşte şi politiceşte. Pentru a-şi ajunge scopul ei nu se sfiesc însă să calce în picioare principiul, pentru care au ridicat armele, principiul libertăţii şi al dreptului de vieaţă al unei naţiuni. In urmărirea violentă a intereselor lor, ei nu se dau îndărăt de la sugrumarea Albanezilor, cari reclamă de asemenea dreptul la vieaţă ca popor liber şi independent. Un alt exemplu tot aşa de clasic avem în Ungurii de la 1848, cari de abià au cucerit pentru un moment libertatea pentru ei şi s'au şi grăbit în interesul vieţii de a observà o atitudine inversă faţă de libertatea celorlalte popoare din fostul regat al Sf. Ştefan. Aceasta ne arată că progresul culturei şi civilizaţia cea nouă nu stârpesc instinctele de exploatare. Din contră prin creşterea trebuinţelor, luptele dintre popoare devin din ce în ce mai pronunţate ca fond, deşi mai puţin expresive în formă, şi pentru a puteà rezista greutăţilor vieţii, popoarele trebue să dobândească astfel de însuşiri sufleteşti, instituţii şi mijloace materiale, cari să le pună în situaţie de a puteà luptà cu succes în contra acelor popoare, cari ar voì să le exploateze pe terenul politic sau economic.

Insuşirea de căpetenie, care se cere azi în lupta cea grea pentru existenţă, e spiritul de asociaţie, de solidaritate şi de sacrificiu, unit cu muncă şi desfăşurare de energie. Acel popor, care are mai desvoltat spiritul de solidaritate, care desfăşură cea mai mare activitate, care dă dovezi în acelaş timp de sobrietate şi are o credinţă şi un ideal, acel popor este pentru vremurile noastre cel mai înarmat în lupta pentru existenţă. Pe lângă aceasta trage greu în cumpănă o concepţie justă a vieţii şi o pricepere reală a intereselor supreme naţionale sau de stat, căci idealul naţional nu este atâta o chestiune de sentiment, ci mai

ales de conştiinţă, fiind dobândit prin cultură şi prin convingere. Arma principală cu care luptă azi omenirea pentru a zdrobì piedecile vieţii şi a-şi croì o vieaţă mai bună e *solidarizarea* şi *organizarea*. Pe terenul economic, cultural şi politic astăzi nu se mai poate da lupta fără aceste arme atât de caracteristice ale vremurilor noastre. Dacă ele sunt indispensabile în vieaţa economică şi culturală, cu atât mai mult devin necesare în viaţa politică, mai ales la popoarele acelea, cari vor să iasă din vieaţa de robie şi să-şi croească drumul spre o vieaţă independentă naţională.

In ce ne priveşte, nu există un popor, care să fi suferit din cauza lipsei acestor arme, ca poporul nostru românesc. De abià eşit din faşă a şi fost părăsit de Romani şi lăsat fără de organizaţie şi fără de stat în prada tuturor Barbarilor. Mai pe urmă a fost necontenit părăsit de fruntaşii selecţionaţi prin avere şi prin vitejia din răsboae, ceea ce a avut de urmare că turma, părăsită de păstori, a căzut în mâna lupilor, cari n'aveau să o omoare pentru moment, ci aveau să o exploateze necontenit. Astfel a vegetat neamul nostru din Ardeal până în veacul trecut, când flacările conştiinţii naţionale l'au trezit din somn şi i-au dat impulsul să-şi facă drum spre o vieaţă în armonie cu spiritul vremii. Sforţări individuale de a construì un drum al vieţii naţionale s'au făcut în măsură considerabilă, dar nu s'a utilizat arma vremurilor noua a solidarizării, a concentrării tuturor energiilor, a grupării tuturor forţelor, pentru a ajunge mai uşor şi mai sigur la scopul propus de a construì drumul atât de anevoios al vieţii celei noua.

Astfel a continuat exploatarea economică şi politică, la care s'a adăugat tentativa de a distruge sufletul şi a nu lăsà poporului de cât trupul, pentru a duce mai departe jugul, care aveà să tragă carul unei clase şi a unei culturi cu desăvârşire străine. Spre a puteà mântuì sufletul atât de indispensabil vieţii, neamurile oprimate trebue să recurgă la instrumentele moderne de apărare şi de luptă, cari sunt solidarizarea şi organizarea. Fiecare neam îşi va concentra

toate energiile pe sângura cale admisă de legile ţerii, care e calea electorală, formând cercuri electorale conduse de un fruntaş de încredere, în care cerc fiecare român şi-ar depune sufletul şi coroana la dispositia fruntaşului, care la rândul său va sta la dispositia comitetului central. In felul acesta se obţân două avantaje: unul de natură spirituală, întru cât românul, care a dat coroana şi a fost înscris în cerc, capătă încredere în sine şi în fruntaşii neamului său, prin faptul, că nu se ştie izolat şi că aparţine unei grupări, capabile să dea întrebuinţare utilă energiei naţionale. Să ţine astfel şi încrederea şi idealul în veşnică încordare, aşà după cum se cere la o naţiune, care voeşte să soarbă din aerul libertăţii naţionale. Dar şi mai mare este avantajul, că neamul nostru va găsi în această grupare un instrument, care va puteà să pună în valoare în momentele necesare energiile concentrate ale naţiunii, care poate deveni în acest chip o forţă politică, de care trebue să ţină cont factorii politici ai naţiunii dominante. Prin aceasta organismul naţional se întăreşte şi devine o forţă capabilă să înfrunte atacurile din afară şi să-şi creeze o vieaţă conform cu spiritul din vremurile noastre. Pe lângă aceasta arma solidarizării trebue să găsească o întrebuinţare şi mai întinsă prin alianţa cu celelalte neamuri din patrie, cu cari ai noştri au identitate de interese. Această solidaritate a tuturor naţiunilor de aceeaşi soarte, această quadruplă alianţă a Românilor, Croaţilor, Sârbilor, Slovacilor, va puteà deveni o forţă capabilă nu numai să se afirme în lupta pentru existenţă, ci şi pentru a forţà o vieaţă modernă pentru toate neamurile de supt coroana Sfântului Ştefan. Când fiecare naţiune în parte îşi va întări organismul prin armele acestea ale solidarizării şi ale organizării, iar pe de altă parte când toate se vor unì pentru a-şi apărà interesele comune, atunci calea care va duce la satisfacţie, nu va fi atât de anevoioasă şi se vor puteà avea sorţi de izbândă. Dar fără aceste arme, fără muncă şi energie excepţională desfăşurată de fruntaşi pentru organizare, fără această concentrare de energii, neamurile asuprite vor continuà să rămână nu numai

în stare de exploatare economică, dar îşi vor pierde sufletul şi dreptul la vieaţa naţională, căci numai acele popoare pot să-şi afirme vieaţa, cari se ştiu adaptà la împrejurări, cari se altoesc cu spiritul vremii, în care trăesc şi care se înarmează cu instrumentele de luptă contimporane. Vieaţa e o continuă luptă şi valurile întunecoase ale acestei vieţi nu le pot învinge de cât popoarele, cari se înarmează cu cele mai perfecţionate arme spirituale şi materiale şi e natural ca popoarele, cari nu le au să ajungă în exploatarea pe toate terenele a popoarelor, cari sunt la înălţimea vremii în care trăesc.

(„Orientul român“ an. I, Cluj 1 Ianuar 1913).

Politica noastră [1]

Din interese politice şi economice şi din raţiuni de echilibru Puterile mari ale Europei s'au grupat în două mari tabere politice, cari duc între ele, pe faţă sau in culise, o luptă destul de pronunţată pentru preponderanţă.

In anii precedenţi Tripla Alianţă câştigase oarecari avantaje prin câteva succese indiscutabile.

Austria prin o lovitură politică revoluţionară a pus lumea politică înaintea faptului împlinit prin anexarea Bosniei şi Hertzegovinei pentru totdeauna la imperiu, ceia-ce a dat îndemn altei Puteri din Tripla Alianţă, Italiei, să pue mâna, prin o lovitură tot atât de îndrăzneaţă, pe Tripolitania. Aceste două lovituri politice neaşteptate au produs desechilibrul din Balcani şi criza politică, care şi-a ajuns culmea în momentul de faţă.

Căci anexarea Bosniei şi Herzegovinei n'a fost dictată de o inexorabilă necesitate de expansiune economică şi politică, cerută de un surplus de populaţie sau de întregire naţională, ci din raţiuni de exploatare politică şi economică a Sârbilor şi mai ales din motive de apărare contra unui eventual atentat politic al acestora în contra integrităţii statului austro-ungar. Lovitura politică austriacă erà de fapt o măsură de precauţiune în contra Sârbilor, a căror desvoltare politică şi economică ar puteà fi un pericol pentru Monarhia Habsburgică, căci ar puteà servì de centru de

---

1) Scrisă la 20 Iunie 1913, înainte de mobilizare, şi publicată din ţeşă de lucrători, cari au fost mobilizaţi în „Universul“ din 2 Iulie 1914.

atracţiune pentru Croaţii şi Sârbii din monarhie, cari domină căile comerciale, cari duc la Adriatică.

Anexarea constituià un atentat vădit la vieaţa statului sârbesc, căci prin aceasta cercul de fier, care strângeà în chip dureros trupul Serbiei devinì şi mai insuportabil şi silì pe cei loviţi să caute un mojloc de mântuire.

Prilejul li-l dete lovitura italiană în Africa, care corespundeà, prin contrast cu cea austriacă, unei ineexorabile necesităţi politice şi economice, căci ei au o ţară în majoritate neproductivă şi cu surplus de populaţie şi erà astfel chestie de vieaţă pentru Italia ca să canalizeze imensa populaţie italiană risipită prin continente spre o nouă provincie vecină, care să-i asigure în acelaş timp şi influenţa în Mediterană. Răsboiul acesta a slăbit în măsură simţitoare imperiul turcesc şi a dat astfel îndemn Sârbilor, cari voiau să rupă cercul de fier austriac prin o eşire la Adriatică prin Albania şi celorlalte state din Balcani, cari urmăriau întregire naţională, să pue lumea politică în faţa unui nou fapt împlinit, al alianţei balcanice cu caracter ofensiv contra Turciei.

Infăptuirea acestei ligi de importanţă istorică universală a fost patronată de Rusia şi era o revanşă a Triplei Inţelegeri.

Dar Austria a ştiut face prin o diplomaţie abilă faţă împrejurărilor. Pentru a nu da Sârbilor prilej ca să ajungă la Adriatică a stăruit pentru crearea unui stat albanez, care aveà să fie sub sfera de influenţă austriacă şi aveà să servească de barieră în contra năzuinţelor Sârbilor de a scăpa din cleştele austriace.

Doritori de vieaţă, Sârbii îşi desfăcură atunci drumul cu tunurile înspre marea de sud cucerind Monastirul şi alte teritorii din Macedonia, cari i-au adus la vecinătatea Grecilor, ajunşi stăpâni pe teritoriile mari time dela gurile Vardarului.

Diplomaţia austriacă prin o singură trăsătură făcu două lovituri cu urmări de o importanţă incalculabilă şi de o utilitate excepţională pentru interesele austriace.

Pe de o parte a închis drumul Sârbilor la Adriatică, pe de altă parte a aruncat mărul discordiei între

aliaţi şi a pregătit desfacerea alianţei şi răsboiu între aliaţi. Căci asupra teritoriilor Macedonene cucerite de Sârbi aveau pretenţiuni în primul rând Bulgarii, cari mai aveau interesul politic, cerut de visul lor de dominaţiune politică în peninsulă, ca să împiedece pe Sârbi să ajungă în graniţă cu Grecii, pentru ca să-i poată dominà. Năzuinţele acestea ale Bulgarilor au fost necontenit inteţite de Austriaci, cari au priceput din primul moment, că îndată ce Bulgarii vor deveni mai puternici prin întindere teritorială, mai ales după ce vor ajunge la Marea Egee, vor căutà să scape de sub tuteala rusească.

Ei au căzut astfel în mrejele politicei austriace, care ne ţinuse şi pe noi vreme atât de îndelungată în mrejele lor. De altfel interesele lor se împăcau cu o politică filo-austriacă, căci din momentul ce au ajuns până la Ceatalgea şi stăpâni pe Adrianopole, din momentul acela cărarea lor politică se dispărţeà de cea a Ruşilor, cari nu puteau tolerà ca Dardanelele se ajungă în stăpânirea unei puteri balcanice.

Pe de altă parte tendinţele lor de dominaţiune în Balcani puteau fi realizate cu ajutorul Austriei, care n'are interese contrarii Bulgarilor, cum are în contra Sârbilor sau în contra noastră.

Căci nu-i secret pentru nimeni că Austria în diferendul recent cu Bulgaria a aplicat greutatea ei mai mult în cumpăna Bulgariei, cu care aveà interesul comun de a oprì în loc pe Serbia şi România.

Austria nu este un stat omogen ca Italia, Germania sau România, ci e o dinastie, care ţine sub ascultarea ei un conglomerat de popoare, grămădite la întâmplare. E un edificiu vechiu, care şi-a avut pe vremuri tăria, dar care azi e un anahronism, căci nu popoarele sunt făcute pentru fericirea dinastiei, ci dinastia pentru fericirea popoarelor.

Cu alte cuvinte câtă vreme popoarele n'au avut conştiinţă naţională, atâta vreme dinastia a putut fi acolo un factor de cohesiune; când însă popoarele au ajuns la *conştiinţa clară a drepturilor şi intereselor lor*, atunci coheziunea devine slăbită prin interesele divergente ale diferitelor neamuri.

Evident că un astfel de stat, compus din popoare cu interese diferite, care se exploatează reciproc, nu poate fi astăzi, în vremuri de lumină şi de conştiinţă, un organism sănătos şi în plină desvoltare. Puterea lui e astfel numai în aparenţă, pentru că germenii de distrugere sunt în plină desvoltare şi nu aşteaptă decât terenul favorabil, pentru ca să prăbuşească întreg organismul la pământ.

Un astfel de stat nu poate urmà o politică consequentă, ca statele omogene, ale căror interese sunt totdeauna cunoscute, ci ca orice organism cu germeni de distrugere e silit să urmeze o politică de conservare negativă şi desbrăcată de scrupule, după cum o cer interesele de conservare a organismului slăbit.

Astfel politica de duplicitate atât de caracteristică celor slabi, e o pură necesitate şi e dictată de interesele de conservare ale monarchiei. In chipul acesta va pricepe oricine că interesul Austriei nu corespunde câtuşi de puţin cu mărirea noastră teritorială şi cu ridicarea noastră morală. Dacă vom mai adăugà că politica externă e condusă de Unguri (Berchtold e cetăţean ungur, miniştrii dela Berlin, Paris, Belgrad şi cei mai mulţi de pe la legaţiuni sunt unguri), cari au interesul sa nu le scape din cleştele exploatatoare 4 milioane de români, cari stăpânesc graniţele de la sud-estul monarhiei, munţii, cari ne despart şi Croaţii şi Sârbii, cari stăpânesc drumurile ce duc la Adriatică, atunci se va înţelege de ce monarhia vecină ne-a ţinut atâta vreme în alianţă ca să ne adoarmă cu iluzii. Imprejurările au fost însă atât de nefavorabile, încât toată abilitatea politică întrebuinţată n'a fost în stare ca să evite demascarea politicei de duplicitate avute cu noi.

Prin crearea Albaniei diplomaţia austriacă dobândì două avantaje: împiedecarea Sârbilor de a ajunge la Adriatică şi menţinerea lor în situaţia lamentabilă anterioară, iar pe de altă parte împingerea lor la conflict cu Bulgarii pentru tertoriul macedonean, de care Sârbii aveau absolută nevoe pentru a ajunge în vecinătatea Greciei şi a dobândì prin aceasta acces la Marea Egeică. Prin această trăsătură abilă Austria silea pe Bulgari să intre în sfera politicei sale, căci erà de prevăzut că Rusia aveà să continue a sprijinì pe Sârbi,

cari au format baza de căpetenie a influenţei ruseşti şi a Triplei Inţelegeri în Balcani, în contra Austriei şi a Triplei Alianţe.

Rolurilea aveau astfel să se schimbe şi să se lămurească: In rivalitatea pentru Macedonia, Serbia avea să fie sprijinită de Rusia şi Tripla Inţelegere, iar Bulgaria de Austria şi Tripla Alianţă.

Dar succesele aceste ale diplomaţiei austriace aveau să fie întunecate de un factor pe care l'a neglijat şi l'a nesocotit: România, care se aflà de multă vreme în sfera politicei austriace. Prin noua intorsătură, cărarea politică a ţerii noastre se despărţeà în mod rădăcinit de cea a monarhiei Habsburgice, *căci pe când interesul acesteia cerea o Bulgarie mare şi Serbie mică, interesul ţerii noastre pretindeà în mod invers o Serbie mare şi o Bulgarie comodă.*

Căci nu trebue cultură deosebită pentru a înţelege că formaţia de azi a statului nostru nu e complectă şi că ţara noastră îşi va aveà existenţa asigurată numai când va aveà ca centru cetatea de munţi a Ardealului. In forma de azi, de semilună, ţara noastră prezintă dificultăţi pentru apărare şi din punct de vedere politic şi economic suntem siliţi să gravităm în orbita statelor mari. Pentru a asigurà vieaţa noastră independentă trebue să năzuim ca să dobândim formaţiunea naturală şi complectă, la care avem dreptul după numărul, suferinţele şi civilizaţia noastră veche. La toate aceasta nu putem ajunge decât luând de pe acum calea politicei fireşti, care să ne ducă la realizarea acestei ţinte.

Va trebuì astfel ca să despărţim cărarea politicei noastre de cea austriacă şi să aruncăm toată greutatea noastră în cumpănă pentru *a pregătì viitorul* luând apărarea Sârbilor, împiedecând pe Bulgari de a-şi mărì teritoriul în detrimentul Sârbilor şi a echilibrului viitor din Balcani.

Această trăsătură, care va pregătì terenul pentru rolul cel mare, ne va da pentru moment avantajul dobândirei unei graniţe strategice Dobrogene, prin ocuparea definitivă a liniei Turtucaia-Balcic. In acelaş timp ne ar puteà aduce prin învoială un mic teritoriu

la gura Timocului, necesar pentru construirea unui pod peste Dunăre, (care să fie numai al nostru) indispensabil pentru legăturile viitoare politice cu Serbia, pentru a servì de supapă de siguranţă pentru exportul nostru prin Serbia la Adriatica.

Intrarea nostră în scenă ne-ar da apoi cuvântul să cerem pentru Macedoneni un stat românesc în dualism cu Albania, în cazul când nu s'ar ajunge la soluţia unei Macedonii autonome.

Aceste 3 succese ne-ar ridicà moralul şi prestigiul şi ne-ar da îndemnul să lucrăm pentru opera cea mare, pentru drama din Carpaţi, al cărui început se joacă acum pe scena din Balcani. Căci de succesul acestui joc din Balcani, depinde desfăşurarea evenimentelor viitoare în Carpaţi.

Făcând Sârbilor posibilă victoria în contra Bulgarilor şi ajutându-i ca să-şi creieze o bază de luptă prin mărirea statului lor, vom dobândì în ei aliaţi fideşti în năzuinţele pentru mărirea statului nostru.

Aceasta va aduce cu sine alianţa noastră cu Sârbii, Grecii şi gravitarea în spre Tripla Inţelegere, ţări ale cărei interese corespund ale noastre. Urmarea va fi întroducerea unei politici mai umane faţă de Românii de teama unei mişcări iredentiste pronunţate şi a unei agitaţii în presa din ţările Triplei-Inţelegeri şi poate întroducerea federalismului, singura trăsătură politică care ar puteà *mântui vremelnic* statul austriac. Căci drepturile popoarelor nu se obţin prin prietenii şi alianţe, ci prin teamă sau prin forţă.

ORGANIZAŢI-VĂ!

Partea organizată în stat a neamului nostru a manifestat multă putere de jertfă şi mare dorinţă de a eroi naţiunei noastre o haină mai largă. Feciorii de plugari de la sate, negustorii şi intelectualii dela oraşe, au arătat deopotrivă în cel mai mare grad spiritul de sacrificiu, de care sunt capabili când e vorba de mărirea patriei sau binele naţiunii. Căci cel din urmă soldat aveà conştiinţa că răsboiul din Balcani aveà să fie preludiul unei vieţi mai bune în viitor pentru naţiunea noastră, care n'a îndurat decât chinuri şi vieaţă amară în trecut şi care a mai rămas singură, alăturea de Sârbi, sfâşiată de graniţi, iar jumătate din ea geamând încă sub jugul cel greu al străinului.

Entuziasmul cu care au răspuns la mobilizare şi avântul cu care au sburat la moarte a dat celor mai pesimişti dintre ai noştri nădejdea în vremuri mai bune şi pentru naţiunea noastră, care n'a gustat în trecut decât din paharul adânc al suferinţelor. Dar timpul vindecă toate ranele şi pune capăt tuturor suferinţelor. Neamul nostru de plugari şi de păstori a fost cotropit încă din copilărie de neamuri turanice cu instincte parasitare, obişnuite a trăì din munca altor neamuri cu viaţă aşezată şi cu instincte productive... Cei de dincoace de Carpaţi au muncit din greu ca să plătească birurile Turcilor, iar cei de peste munţi au căzut în robia asupritorilor de acum.

Dar asupritorii de peste Dunăre au primit încă de un sfert de secol pedeapsa pentru păcatele trecutului, iar ai noştri eliberaţi de angarale au putut trăì

o vieață normală, care să facă să prospereze cultura na-
țională și o armată, care să fie chezășia vieții libere
în viitor, și a mărirei patriei în raport cu originea
munca, jertfele și suferințele noastre din trecut.

Pe când steaua parasitarilor din Balcani a apus
aceea a asupritorilor din Carpați strălucește încă pe
orizont, iar milioanele noastre gem încă sub jugul
greu al robiei. Căci nu putem caracterizà cu alt nume
o vieață, în care ai noștri plătesc dări grele, din care
stăpânitorii își fac școli și instrumente de înavuțire
pentru ei, pe când Românilor noștri nu li se per-
mite din banii lor proprii să-și aibă școli românești.
Nu înseamnă robie o vieață, în care ai noștri în schim-
bul milioanelor, pe cari le dau statului și a jertfei de
muncă în armată și de sânge în răsboi, n'au dela stat
decât legi, cari să-i oprească în desvoltarea lor cultu-
rală și economică?

Acei cari cred, că aceasta e o vieață demnă de se-
colul în care trăim și de originea noastră strălucită,
aceia merită să ducă mai departe jugul și să facă parte
din o națiune. care și-a găsit năpăstuirea în Europa și
care se sbate ca să-și mențină o situație parasitară și
anachronică, care firește va fi de scurtă durată, ca
toate stările arbitrare și anormale. Căci sbuciumările
Vienei din vremurile din urmă n'au avut alt scop de
cât să păstreze pentru Budapesta situația privilegiată
și arbitrară de până acum. Dar sbuciumările acestea
sunt ale unui organism în agonie, cum e dualismul de
astăzi, care va trebui să fie desființat, dacă cei dela
Viena vor să mai asigure o vieață statului și mona-
hiei, căci nu trebue să fie cineva diplomat prea rafinat
pentru ca să înțeleagă, că în urma schimbărilor din
Balcani monarhia dunăreană nu va mai puteà avea
vieață în haina prea strâmtă a dualismului și că numai
haina cea largă, care să cuprindă pe toate neamurile
deopotrivă, mai poate asigurà oarecare vieață în viitor
monarhiei. Cu toate acestea realizarea unei astfel de
reforme va puteà fi cu mare greutate înfăptuită, pe-
trucă ea stârnește opoziția celor de dincoace de Leitha
cari n'ar privì nepăsatori tăierea crăcii, care ne
gură atât de favorabil prosperarea rassei și permite
exploatarea altor națiuni, cari dau dări, brațe și sânge

pentru ei și cari vor preferì mai bine să tragă cu ei
tot organismul în prăpastie, decât să renunțe la privi-
legiile dulci de cari se bucură acum.

In orice caz fermenții de discompunere ai orga-
nismului anachronic își vor produce efectul și în cu-
rând ne vom trezì cu frământări și turburări, cari vor
bântuì monarhiă dela un capăt la altul.

Se naște întrebarea. Neamul nostru din Carpați
va puteà fi la înălțimea împrejurărilor, pentruca să
lupte cu sorți de isbândă contra furtunilor ce se vor
ivì?

In starea de acum trebue să mărturisim că numai
norocul sau împrejurări exterioare extrem de favora-
bile ar puteà duce barca românească spre liman fe-
ricit. Căci ori cât de mulți am fi ca număr și oricâtă
valoare am prezentà în chip individual, ca popor nu
valorăm nimica politicește și nu putem aveà sorți de
isbândă în luptă, dăcă nu suntem organizați. Energiile
individuale se risipesc în dibuiri pe întuneric și în
neștire, dacă ele n'au fost canalizate și îndreptate la
timp în mod conștient înspre ținta fixată. Căci e evi-
dent că nu cu discursuri și vorbe frumoase sau prin
credința în mântuirea Vienei se poate eliberà un po-
por din captivitatea milenară, în care l'a aruncat soarta.
Ele nu au alt efect decât al cartușelor oarbe și la noi
mai au desavantajul că ne măresc trufia romanică și
contribue la înșelarea de sine făcându-ne să pierdem
simțul realității. Va trebuì deci luată calea cea grea
și plină de jertfe a organizării poporului nostru și a
pregătirei în senzul ca evenimentele ce se vor ivì să
ne găsească capabili să le înfruntăm.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât trebue să ne pu-
nem speranța numai în puterile noastre, căci s'au con-
vins desigur și cei mai optimiști că cei dela Budapesta
au primit mână liberă ca să niveleze dincoace de Leitha.
astfel ca națiunea ungară întărită să prezinte liman de
mântuire pentru dinastie în caz de furtună. Nefiind
forțele egale, noi vom trebuì să ni le mărim prin or-
ganizare, nelasând să se strecoare nici un strop de e-
nergie, fără ca să fie pusă în întrebuințare pentru mă-
rețul scop al mântuirei noastre.

Singura cale permisă de legile statului e cea e-

lectorală, care e destul de largă, pentruca să cuprindă toate energiile româneşti, mărite prin căile subsidiare ale băncilor, şcolilor, bisericelor, parlamentului etc. Toţi trebuie puşi la lucru: bărbaţii pentru a jertfi o parte din timpul şi averea lor pentru organizare, iar femeile pentru a întări organismul nostru, prin întărirea sufletului şi mărirea averii naţiunii prin cumpătare şi economii. Căci în vederea furtunei, trebue să ne armăm cu concepţia, care presupune cumpătare, desbrăcare de lux şi păstrare a materiei în vederea zilelor negre ce se aşteaptă.

Femeile vor aveà un rol hotărâtor în pregătirea şi oţelirea sufletului şi în izbânda concepţiei de vieaţă, de care are nevoe neamul nostru în momentele de acum, iar tinerimea va trebui să părăsească calea cea modă a cafenelei, pentru a luà drumul spinos şi plin de jertfă al organizării bunului nostru popor, care nu aşteaptă decât conducători, cari să-l îndrepte spre visul strămoşilor. Va venì desigur furtuni pentru cei ce se jertfesc, dar fără de altfel de jertfe un popor nu se oţeleşte în luptă şi nu poate aveà sorţi de izbândă, căci trenul, care va sosì însfârşit şi pentru ai noştri, va puteà fi prins o singură dată, şi odată scăpat cu greu se va mai ivì un altul, care să ducă însfârşit pe naţiunea noastră, care zace în o robie milenară, spre limanul mântuirii. Nu putem aşteptà însă această mântuire dela noroc sau dela alţii, ci trebue ca evenimentele să ne găsească pregătiţi şi cu energiile concentrate în mod conştient şi canalizate spre ţintă, pentru care scop n'am alt cuvânt să vă trimit peste Carpaţi fraţilor din Ardeal, decât: Organizaţi-vă!

(„Românul“ No. 182, 4 Sept. 1913).

Alianţa cu Austria

După înfrângerea dela 1866 Austria a fost sfătuită şi ajutată, de chiar acela care o umilise, să-şi întindă sfera de influenţă spre Răsărit. Ungurii au fost introduşi atunci în cetate şi cu ajutorul lor împăratul, ajutat mai înainte de Români în greaua lui luptă cu rebelii din Pesta, sperà să recâştige tăria necesară şi prestigiul de mare putere. Şi speranţele au fost în bună parte, pentru moment, realizate, căci prin congresul dela Berlin monarhia a dobândit administraţia Bosniei şi Herzegovinei şi a izbutit să creeze un perete de ghiaţă între Rusia şi România, aliatele din ajun.

In mod firesc ţara noastră a căzut atunci cu totul în cleştele austriac, cu atât mai ales că diplomaţia vieneză ne-a pus veşnic înainte spectrul negru al slavismului, pericolul slav, ce aveà să ne înăbuşe cu totul.

In acelaş timp însă, pe când noi aveam veşnic în faţă gogoriţa slavă, Viena dădeà mână liberă celor din Pesta ca să niveleze dincoace de Leitha, întărindu-se monarhia prin contopirea rasselor din Ungaria în massa asiatică a descedenţilor lui Arpad.

Şi pe când peste munţi românismul se sbăteà în lupta pentru vieaţă, Viena urmărea sistematic slăbirea noastră economică—nimicirea exportului de vite—şi desagregarea morală, prin faptul că ne împiedecà să avăm pentru statul nostru o ţintă politică firească şi ne sileà să asistăm impasibili la distrugerea fraţilor noştri. Ne având atunci un ideal naţional, o ţintă po-

litică, cum au avut Bulgarii în Macedonia, vieața noastră politică în chip firesc a lâncezit și spiritile lipsite de ideal s'au îndreptat spre satisfacții personale. Amica noastră isbutise astfel să ne distrugă și vitele și sufletele.

Incurajați de aceste succese, împăratul împănă diplomația cu Unguri, cei mai interesați în adevăr de viitorul monarhiei și le cedă aproape toată influența în politica externă.

Răposatul cancelar, contele Aerenthal, care era sub influența celor din Pesta, a și conceput marele plan, care avea să realizeze visul cel mare al imperialismului ungar. Prin o politică de fapt împlinit, în chip revoluționar, el anexă provinciile sârbești, Bosnia și Herzegovina și aduse astfel pe Sârbi cu desăvârșire în cleștele exploatătoare austriace, făcându-i incapabili de o vieață, care să primejdueasca pe viitor interesele monarhiei.

Partea negativă din marele plan era astfel realizat: Serbia era strânsă în cercul de fer al exploatării austriace. Rămâneà de realizat partea pozitivă, care constà în crearea unei Bulgarii mari, care să țină în nemișcare și pe Români și pe Sârbi și să-i facă incapabili de rezistență în lupta contrà planurilor de dominațiune politică și economică a monarhiei dunărene.

Dar cancelarul a închis ochii fără să-și fi realizat planul. N'a neglijat însă să-l confieze de mai înainte cetățeanului ungar, Berchtold, pe care, după ce l'a inițiat în secretele diplomației, l'a recomandat ca succesor.

Noul cancelar, cu totul în sfera celor dela Pesta, a introdus o notă turanică în concertul diplomației de la Ballplatz, prin o duplicitate pronunțată și o brusca a evenimentelor. Pe când pe noi ne adormeà cu vorbe frumoase, el concepeà cu Țarul dela Sud și cu oamenii lui de încredere, realizarea planului amintit. Dar duplicitatea n'a putut rămâneà necunoscută, și Bulgarii au sfârșit prin a pierde prietenia și sprijinul rusesc. Austria forță atunci nota,—folosindu-se de fructele diplomației sale, care a izbutit să închidă calea Sârbilor la vest, prin creiarea Albaniei, și să introducă mărul discordiei între Bulgari și Sârbi,—împingându-i pe Bulgari la răsboi contra Sârbilor, asigurându-i pe cei dintâi că noi nu vom ieși din cuvântul Vienii, iar că pe Sârbi îi va paralizà prin o acțiune în Albania, sau o eventuală intervenție militară.

Planul era conceput în teorie în chip genial, dar în practică mersul evenimentelor a luat o direcție contrară. Austria n'a fost ajutată de aliatele ei din Tripla Alianță, iar ai noștri s'au ridicat la înălțimea cerută de împrejurari.

Marele plan a căzut și diplomația, inspirată dela Pesta, a sfârșit prin a adăuga la balanța pierderilor o nouă decepție. Resultatul a fost contrar: în locul unei Bulgarii mari și a unei Serbii și Românii umilite, a reușit contrarul.

România a asigurat echilibrul și a dictat cu armele pacea, care a contribuit în chip firesc la înălțarea prestigiului nostru.

Dar Ballplatzul, care n'a încetat un moment de a zădărnicì pacea dela București, n'a depus cu toate acestea armele, ci a căutat pe căi laterale să reaprindă focul, ca să distrugă efectele păcii dela București și să producă diversiune în spirite. Căci interesul ei de conservare cere ca focul să ardă necontenit în Balcani, ca lumea să nu bage de seamă că arde în propria ei casă. Astfel ea va căutà pe deoparte să întrețină agitațiile pentru ca să distrugă efectele păcii încheiate la noi, cari au fost atât de dureros simțite în monarhie, iar pe de altă parte să distragă atenția lumei de la stările anachronice și nefirești din monarhie.

Din cele expuse rezultă în chip evident că atâta vreme cât vecina noastră urmărește visuri imperialiste și stă sub influența factorilor din Pesta, căile noastre politice vor fi în direcții opuse. Căci pentru Unguri e o necesitate inexorabilă, dictată de conservarea situației lor privilegiate, slăbirea noastră în interior și exterior,—și câtă vreme ei vor aveà frânele diplomației, se vor folosì de orice prilej, ca să ne împiedice în desvoltare. Intr'un caz de răsboi ei și-ar sacrificà cu multă bucurie aliații, în caz de înfrângere.

Astfel în aceste condiţiuni, o alianţă cu Austria ar aduce cu siguranţă tragedia, cu atât mai ales, că în starea de azi a monarhiei, în un caz de răsboi cu Tripla Inţelegere, nu numai Slavii de acolo, dar nici Românii n'ar luptà cu entusiasm, pentru că ei ar şti că victoria monarhiei înseamnă desfiinţarea lor ca naţiune. Ţara noastră însăşi ar luptà fără entusiasm, căci s'ar simţi că se navighează în contra vântului şi urmarea ar fi distrugerea porturilor noastre şi pierderea Moldovei şi a Dobrogei, în caz de înfrângere. In ace stare de lucruri, câtă vreme în Austria naţionalităţile sunt robite, alianţa cu Austria ar fi în mod vădit în contra interesului nostru politic şi etnic. De o alianţă s'ar puteà vorbi cel mult, după ce factorii conducători din monarhie vor fi adus o stare normală în monarhie prin înlăturarea atotputerniciei ungare şi chemarea la vieaţă politică a tuturor neamurilor de acolo.

Dacă cei dela Viena cred că e în interesul politic al monarhiei să intrăm în alianţă politică, va trebui să dea autonomia Transilvaniei, introducând federalismul în monarhie. Până atunci însă relaţiile noastre cu Viena nu pot fi de cât normale sau corecte.

(„Universul“ Octomvrie 1913, reprodusă şi în „Românul“ No. 223, 24 Oct. 1913 şi „Gazeta Transilvaniei“ Oct. 1913.)

Scrisoare către d. deputat Aurel Onciul,

Şeful partidului democrat român din Bucovina

Domnule deputat,

Cetind declaraţiunile d-voastre făcute reprezentantului biroului „Internaţionale Ost Korrespondenz“ din Cernăuţi, care se rezumă în „idealul“ d-voastre de a vedeà pe *„Regele Carol stând faţă de împăratul Franz Iosef aşà cum stă Regele Bavariei faţă de împăratul Germaniei“*, nu m'a putut reţineà dela scrierea acestei scrisori pentru a protestà cu energie, deşi cu multă durere sufletească, în contra declaraţiunilor d-voastre.

Pe vremuri mai auzisem ici-colo pe unii oameni politici de ai noştri manifestându-se în sensul ideilor d-voastre, ca România să intre în confederaţia habsburgică, singura formaţiune politică, care ar da posibilitatea unirii politice a neamului nostru şi a garanţiei existenţei lui etnice.

Dacă câteva decenii înainte astfel de idei erau explicabile, astăzi, în urma schimbărilor politice din răsăritul Europei, ele nu-şi mai au rostul şi oamenii politici români, cari mai pun în circulaţie astfel de idei dovedesc că sunt Austriaci „până în măduva oaselor“, după expresia d-voastre, adică că sunt mai mult Austriaci de cât Români sau mai precis sunt numai Austriaci, dar nu sunt de loc Români. Căci România care a devenit regulatorul situaţiei politice din Balcani şi a impus pacea dela Bucureşti, nu mai poate abdicà

dela rolul ei de putere cu mare prestigiu politic în Europa, ca să se subordoneze intereselor Habsburgilor. Aceasta cu atât mai mult, cu cât monarhia vecină prezintă astăzi toate simptomele de discompunere ale unui organism politic anachronic şi a dovedit faţă de noi sentimente, cari n'au fost dintre cele mai binevoitoare. Pentru ce ar renunţà România la independenţa ei, când s'a dovedit un organism în plină desvoltare şi că poate să-şi pue încrederea în 600—800 mii de ostaşi, cari s'au arătat capabili de multă jertfă pentru apărarea şi înălţarea regatului nostru? De ce s'ar subjugà un organism sănătos şi în plin progres la carul intereselor unui stat, despre care nu se poate afirmà că e un stat de progres şi de viitor?

Cum şi-ar puteà închipui cineva ca un Hohenzollern, care are 600—800,000 de baionete şi milioane de suflete şi de braţe pe la graniţele ţerii noastre, să ajungă faţă de împăratul din Viena în situaţia pe care o are regele Bavariei faţă de împăratul din Berlin?

Din contră, judecând după mersul normal, nu s'ar păreà mai firesc într'un viitor mai mult sau mai puţin depărtat, ca viitorul rege Habsburg al Ungariei şi Boemiei, să intre în sfera de influenţă a Hohenzollernului din Carpaţi?

In ce priveşte devotamentul „până în măduvă şi oase“ pentru Austria, aceasta Vă face de sigur onoare, mai ales după ce Austria şi-a manifestat atât de precis devotamentul pentru Români prin numirea lui Monastyrski şi prin politica de duplicitate şi corupţiune care a adus pe Românii bucovineni în halul politic, care se desfăşoară înaintea ochilor noştri.

Cât priveşte împăcarea dintre Români şi Unguri, ea este fără îndoială dorită de toţi, dar pentru noi n'are valoare decât o împăcare în sens larg, care să asigure desvoltarea politică şi culturală a neamului nostru şi aceasta nu se poate dobândì de sigur prin parlamentări.

Nu pot încheià fără ca să Vă exprim mulţumiri pentru interesul ce-l purtaţi regatului nostru, dându-ne sfatul să nu ne lăsăm ademeniţi de curtenia Rusiei, „primejdioasă regatului“, ci să ne alipim cu trup şi suflet de Viena.

Suntem recunoscători pentru acest sfat, căci nu putem să uităm sprijinul, pe care ni l'a dat Austria în criza recentă şi mai ales nu vom uità niciodată solicititudinea pe care a avut-o Viena în trecut faţă pe noi în chestiile economice şi naţionale şi mai ales sacrificarea Românilor din Ungaria, cari se alipiseră de Viena cu acelaş entuziasm ca d-voastre în momentul de faţă.

Astfel de sfaturi, venite dela un şef de partid român, vor fi primite aşa după cum merită.

Primiţi, Vă rog, încredinţarea consideraţiunii mele.

5 Febr., 1914

(„Universul“ No. 38, 9 Febr., 1914.)

Dualismul Albano-Român

Un copac bătrân s'a prăbuşit la pământ şi toate neamurile de prin prejur s'au grăbit să-i culeagă fructele. Bulgarii, Grecii şi Sârbii, cari au dărâmat clădirea seculară a imperiului turcesc din Europa, au făcut toate sforţările, ca să-şi aducă conaţionalii sub acopeieşul, destinat să adăpostească pe toţi fiii de acelaş neam. Chiar Albanezii vor dobândì cu concursul Pudriler un stat, care să le garanteze existenţa şi să le eeaţ posibilitatea desvoltării lor pe terenul cultural, economic şi politic. Numai Românii, descendenţii Romanilor, vor continuà să supoarte un jug străin, căci ei singuri rămân sfăşiaţi ca naţiune şi împărţiţi între statele creştine din Peninsulă, aşà că pe când celelalte neamuri creştine din Balcani, cari gemuseră sub Turci, văd azi soarele libertăţii, care le dă vieaţa, numai ai noştri zăresc întunericul, care va aduce peirea.

Este elementar azi că vieaţă naţională nu e posibilă pentru un popor, decât în stat naţional. In state străine, ar puteà existà o vieaţă naţională, când ar fi garantată prin o autonomie administrativă. Pe de altă parte se ştie că statul modern are tendinţe centralizătoare şi de vieaţă intensivă naţională.

Toate statele tind la crearea unei populaţiuni cât mai omogene şi prin urmare la desnaţionalizarea celorlalte neamuri, cari locuiesc împreună cu naţiunea dominantă.

Dacă rasse mai înaintate în cultură au manifestat în chip consequent aceste tendinţe,—e destul să a-

mintesc pe Germani, cari au urmărit o politică conştientă de germanizare a Polonilor—cu atât mai mult vor manifestà aceste tendinţe popoarele din Balcani, cari în setea lor de vieaţă naţională, în urma trufiei dobândite după victoriile recente, vor sfârşì prin o politică conştientă de desnaţionalizare a celorlalte neamuri, cari locuesc împreună cu ei.

In astfel de împrejurări e evident că drepturile Românilor din Balcani de a-şi aveà şcolile lor proprii, vor sfârşì prin a fi încetul cu încetul nesocotite, aşà după cum au făcut Ungurii, cari nici până astăzi n'au desfiinţat legea din 1867, care garantà Românilor vieaţă naţională, deşì dispoziţiile ei n'au fost nici odată aplicate. Acelaş lucru vor face de sigur şi vecinii noştri Balcanici, cari vor căutà pe căi piezişe şi prin politică de duplicitate să desnaţionalizeze pe Românii din statele lor.

Se va crede poate că Albanezii, cari au trăit cu Românii în raporturi seculare de prietenie, vor face o escepţie şi vor lăsà în viitor, drepturile Românilor neştirbite. De sigur că astăzi Albanezii au sentimente bune faţă de ai noştri şi îi cred chiar sinceri când se declară gata a respectà drepturile la vieaţă naţională a Românilor din viitorul stat Albanez. Dar în raporturile dintre popoare, nu sentimentele fac legăturile durabile, ci interesele comune. Comunitatea de suferinţe a produs la Români şi la Albanezi identitate de sentimente, pentrucă aveau acelaş interes de luptă comună în contra asupritorului. Odată însă stăpâni, Albanezii, vor devenì cu atât mai setoşi de vieaţă naţională, cu cât mai mare le-a fost suferinţa din trecut şi generaţia următoare va aveà de sigur alte sentimente faţă de tovarăşii de ieri de suferinţe.

Dar chiar în vremurile noastre Albanezii nu s'au grăbit să-şi traducă în fapt sentimentele lor bune faţă de ai noştri, deşì ar fi avut o bună ocazie când s'a format guvernul provizoriu, în care după dreptate trebuià să fie reprezentanţi şi cei 200000 de Români, cari locuesc în teritoriile albaneze. Ce să mai zic de glasurile, cari s'au ridicat în contra egalităţii limbi române cu cea albaneză din teritoriul noului stat al Albaniei? Astfel, după părerea mea, nu se va puteà asigura viaţa

Românilor noştri de cât în două chipuri: sau prin autonomia Macedoniei, în care caz ai noştri ar fi puşi în raporturi de egalitate cu celelalte rasse, sau prin crearea unui stat aromân, cu limba oficială aromână, care să garanteze vieaţa la o parte din ai noştri şi care să fie pentru enclavele româneşti mai depărtate focar de cultură şi îndemn de vieaţă.

Cum autonomia Macedoniei va fi o chesţie foarte dificilă şi nu ar puteà aveà sorţi de izbândă de cât într'un eventual răsboi între aliaţi, rămâne de găsit mijlocul pentru a realizà calea din urmă, a creărei unui stat aromân.

Se va obiectà poate că Românii, deşi în număr de 700000,— cu cei din Serbia şi Bulgaria 1 milion — totuşi nu vor puteà aveà dreptul de a formà un stat din cauză că sunt despărţiţi în diferite enclave, că nu locuiesc un teritoriu pact.

Evident că nu se va puteà cere un stat pentru enclavele mai mici din Macedonia. Pentru aceasta va trebuì însă, în cazul că vor fi repartizate între aliaţi, să se ceară garanţii administrative, cu alte cuvinte să formeze un judeţ, sau o plasă cu şef administrativ român. Există însă un teritoriu compact, cam de mărimea Dobrogei noastre, tocmai pe ţărmul mării Adriatice, care prezintă toate condiţiile pentru a puteà formà un stat şi acesta este teritoriul între Durazzo, Valona, Tirana, Elbassan şi Vodiţa. Acest teritoriu e locuit aproape numai de Români şi cuprinde peste 200 sate româneşti. Centrul etnic cel mai important e Berat cu 10.000 de Români, apoi Tirana cu 5000 şi Cavala cu 2000. Chiar şi Durazzo şi Valona cuprind un număr considerabil de Aromâni.

Teritorul acesta, cuprins între Valona şi Durazzo, formează pe ţărmul mării Adriatice un colţ etnic compact, care poate servì ca bază pentru crearea unui stat, care să garanteze vieaţa Românilor din Albania. Acest stat s'ar alipì la Albania formând împreună un dualism, după modelul dualismului Austro-Ungar, având-şi fiecare stat ministerul propriu şi având comun numai pe şeful statului, externele şi răsboiul.

In chipul acesta s'ar împăcà şi necesitatea echilibrului balcanic, care cere crearea unui stat în apusul Peninsulei şi dreptul natural la vieaţă, pe care îl au Albanezii, dar care nu poate fi socotit pentru ai noştri, cari au de asemenea dreptul a pretinde de la diplomaţia Europeană, mijloacele, cari să le garanteze vieaţa naţională în raport cu numărul şi drepturile istorice.

La aceasta trebue să ţintească aceia, cari să ocupă de soarta neamului nostru din Peninsulă şi nu mă îndoesc că sforţările lor vor fi încurajate nu numai de ai noştri, ci şi de guvernul Italiei, care are un interes tot aşà de mare ca şi noi, ca neamul latin din peninsulă să dăinuiască. Noul stat Român de la Valona-Durazzo ar fi pentru Italia o bază politică incalculabilă şi ar contribuì nu numai la întărirea echilibrului balcanic, dar şi la o legătură firească mai strânsă între noi şi Italia prin linia ferată, care va trebuì construită şi care să ne lege prin Serbia de Italia şi viitorul stat al Adriaticei.

(„Universul“ No. 158, 11 Iunie 1913)

Elementul românesc în apărarea Ardealului şi a Bănatului

Părăsiţi de statul roman, Românii din provincia lui Traian, s'au văzut siliţi să se organizeze pentru apărarea pământului, din care îşi trăgeau hrana prin agricultură şi păstorit, în contra străinilor, cari năvăleau ca să-l ocupe. Grupaţi în mici ţărişoare pe diferitele văi, sub un Voevod sau Cneaz, ai noştri n'au neglijat nici odată mânuirea arcului pentru apărarea ţerii.

Chiar după ce au ajuns să fie supuşi de actualii stăpâni ei n'au încetat a-şi păstrà organizarea lor militară şi diferiţii regi ai Ungariei şi Voevozi ai Ardealului au făcut apel la Români, ori de câteori trebuiau să poarte un răsboiu, fie în interiorul ţerii, fie în exterior. In special când Uagaria a fost ameninţată de pericolul turcesc, neamul nostru a contribuit în măsură mai mare ca celelalte neamuri pentru apărarea pământului strămoşesc. Atunci s'a ridicat din ai noştri Ion Corvin, care şi-a luat tovarăşi de luptă în cea mai mare parte dintre Românii Ardealului, foştii lui camarazi de lupte şi de suferinţe. El n'a fost decât expresia vitejiei româneşti, a dispreţului pentru vieaţă şi a datoriei pentru apărarea legii, ameninţată de Păgâni. Ion Corvin a fost întruparea spiritului roman de jertfă şi luptă, sinteza neamului din care a răsărit.

Chiar fiul său regele Mateiaş Corvin, a avut în oştile sale un număr permanent de Români din Ardeal, urmaşii vechilor camarazi de luptă ai ilustrului său tată. Genialul copil al lui Corvin nu şi-a ascuns nici

odată originea sa română—o spune şi Bonfinius—cu atât mai ales că aveà conştiinţa originei strălucite a poporului românesc.

Un italian, care cunoşteà curtea din Buda, scrie într'o scrisoare, care s'a publicat şi în Colecţia de documente ungare, că în lupta contra Turcilor Regele Mateiaş are şi câteva mii de Români „cari sunt din moştenirea“ rămasă dela tatăl său, cari sunt cei mai buni apărători în contra Turcilor, căci nici o altă naţie nu se poate măsura cu ei în luptele cu Păgânii. Unul din aceşti luptători a fost de sigur Pavel Chinezul, viteazul luptător român. care a salvat pe Bathori în bătălia de pe câmpul Pânii (1479) şi a salvat pentru multă vreme Ardealul de pericolul turcesc. Şi la aceà luptă memorabilă au luat parte Români, ceia ce arată toate izvoarele. Chiar când ai noştri au căzut în măsură mai mare în iobăgie (v. XVI), n'au încetat a fi utilizaţi pentru apărarea ţerii. Astfel Românii, cari au format majoritatea sdrobitoare în Ardeal şi Bănat, au contribuit în o măsură deosebită în toate vremurile la luptele pentru apărare, încât cu drept cuvânt putem afirmà că pământul rămas moştenire dela Romani, a fost apărat necontenit de urmaşii lor până în vremurile de azi.

(„Gazeta Transilvaniei“ 1914.)

VIZITA ŢARULUI

Evenimentele din anul trecut au schimbat echilibrul din Orientul Europei şi au creat României o situaţie politică din cele mai favorabile. Căci prin oscilarea ei spre balanţa politică a uneia din cele două mari grupări europene se deplasează echilibrul în măsură atât de mare, că asigură succesul acelei grupări, la care se va fi aliat ţara dela Dunărea de jos.

Alianţa României e astfel râvnită atât de cei dela Viena, cât şi de cei dela Petersburg, cari fac cele mai mai sforţări pentru atragerea ei.

Dela răsboiul din 1877—78, de când România a fost răsplătită pentru ajutorul dat Ruşilor cu răpirea Basarabiei, ea a oscilat necontenit spre Viena, care a făcut toate sforţările ca să îndrepte privirea celor dela Bucureşti spre Macedonia şi să-i facă să-şi întoarcă privirile dela Carpaţi.

Dar interesele Vienei reclamau o Bulgarie mare, care să ţină în şah pe cei dela Bucureşti şi Belgrad, şi cu ocazia evenimentelor recente Ballplatzul n'a pierdut nici o ocazie pentru a-şi traduce în practică intenţiile sale. Erà însă imposibil ca această acţiune a diplomaţiei ungare să nu fie demascată şi evenimentele din urmă nu mai lasă nici o umbră despre duplicitatea ei, cerută de altfel de cele mai inexorabile necesităţi politice şi de cele mai vitale interese ale monarhiei austro-ungare.

In chip firesc i-a silit pe cei dela Bucureşti să a-

sigure interesele României prin legarea de prietenii şi cu vecinii de peste Prut, cu cari am fost de mai bine de 3 decenii numai în relaţii corecte. Căci prin deplasarea echilibrului în urma evenimentelor recente, interesele celor din Viena sunt în o vădită divergenţă cu interesele Românilor, cari se văd siliţi să-şi câştige noi aliaţi cu interese identice.

Cu vecinii de peste Prut ţerile române au fost în trecut în legături foarte strânse, căci au privit în ei pe mântuitorii, cari să le scape de jugul Păgânilor.

Ruşii s'au folosit de comunitatea religioasă pentru ca să atragă principatele în sfera lor punându-le înainte spectrul eliberării de sub păgâni. In realitate urmăreau o extensiune teritorială până la Ţarigrad şi ocuparea ţerilor noastre formà un punct din programul lor politic... Un moment le-au avut în mână după 1829, şi le-au dat astfel de administraţie, care să le asigure influenţa şi să prepare calea pentru anexarea definitivă, căci n'a trecut de sigur prin mintea celor de atunci, că ar puteà venì o vreme când aceste ţerişoare le vor scăpà din mâni şi se vor constituì în un stat independent, care să facă jocul rivalei din Apus.

Dar vremurile s'au schimbat cu o iuţeală uimitoare şi în Balcanii râvniţi de Ruşi s'au constituit state slave, cari vor o vieaţă proprie şi cari formează împreună cu România o barieră, peste care nu va puteà trece niciodată colosul dela Nord. Astfel Rusia a fost silită să renunţe la visul ei secular de expansiune în Balcani şi nu mai are alt ideal, decât libertatea strâmtorilor, libera trecere prin Dardanele a flotei sale, închisă până acum în apele Mării-Negre. Astăzi nu mai există om politic serios, care să mai creadă în posibilitatea realizării testamentului lui Petru-cel-Mare şi diplomaţia rusească a abandonat vechea ţintă de expansiune teritorială şi nu urmăreşte în Balcani, decât influenţă politică şi libertatea Dardanelelor.

Astfel teama de acum câteva decenii de a nu fi înghiţiţi de colosul dela Nord a dispărut în faţa imposibilităţii acestuia de a-şi ajunge visul şi a conştiinţii naţionale a popoarelor Balcanice, cari râvnesc o vieaţă

naţională şi cari vor face toate sacrificiile ca să-şi asigure această vieaţă.

Câteva decenii cei dela Viena au ţinut România sub presiunea „primejdiei ruseşti“, a fricei de a nu fi înghiţiţi de colosul dela Nord. Azi însă spărietoarea aceasta nu mai prinde şi bărbaţii de stat ai României n'au putut să nu vadă comunitatea de interese ce ne leagă de vecinii peste Prut, cu atât mai ales că nu s'a putut trece cu vederea divergenţa cu cei dela Viena.

Venirea Ţarului în România înseamnă reluarea firului prieteniei celei vechi dintre Români şi Ruşi şi asigurarea intereselor noastre, cari reclamă bune relaţii cu puternicii vecini, în cari vom trebui să vedem pe sprijinitorii noştri cei mai zeloşi. Legătura de înrudire dintre Casa Domnitoare a Ţării Româneşti cu Ţarul va cimentà această prietenie cu aliaţii noştri de la 1877 şi va stabilì între Petersburg şi Bucureşti o legătură care să asigure realizarea intereselor noastre vitale, cari nu pot capatà fiinţă decât prin prietenie cu cei de peste Prut. Căci poziţia geografică a ţeri noastre e astfel că nu putem face nici o mişcare ostilă Rusiei, care ne poate nimicì cu uşurinţă toată munca din porturile Mării şi prin Moldova ne poate ţineà mânile legate cu desăvârşire.

Prietenia cu Rusia ne asigură spatele şi mânile ne rămân deslegate pentru orice acţiune în Apus şi în Sud, unde avem interese legitime de aparat.

Vizita Ţarului e o dovadă de însemnătatea, pe care a dobândit-o România în concertul european şi formează începutul unei ere politice noui, de care se leagă speranţa ridicării patriei noastre. *Ea formează punctul iniţial al unor noi îndrumări politice şi al unor evenimente, cari vor fi hotărîtoare pentru constituirea unor state pe baze moderne şi a asigurării păcii atât de mult dorită de toate popoarele civilizate. Vizita Ţarului e astfel un eveniment cu caracter istoric universal.*

(1 Iunie 1914, „Luceafărul“)

Trenul nostru a sosit

Nu cunosc în istoria omenirii un popor, care să fi fost mai lipsit de noroc şi să fi luptat cu împrejurări mai vitrege, decât poporul nostru. Clipele, în cari i-a zâmbit norocul, au fost atât de reduse, încât se pot număra pe degete. Intre aceste clipe norocoase fără îndoială că cea de după răsboiul Crimeei (1856), ocupă locul dintâi, şi generaţia de atunci a ştiut să o prindă şi să o utilizeze, ca să ne deà România de astăzi. O altă clipă favorabilă a fost cea din anul trecut şi utilizarea ei ne-a dus la pacea dela Bucureşti, care a fost cauza principală a răsboiului actual[1]). Căci prin această pace Tripla Inţelegere câştigà un pas însemnat contra Triplei Alianţe prin mărirea Serbiei şi României, în detrimeniul Bulgariei, căre devenise în timpul din urmă instrumentul cel mai perfect al Vienei.

Ridicarea Serbiei şi a României erau socotite la Viena şi Berlin ca cea mai considerabilă ameninţare pentru Austria, şi cum prin vizita Ţarului curentul pentru Tripla Inţelegere a crescut la noi în mod considerabil, Tisa şi împăratul Wilhelm, au utilizat pretextul uciderii moştenitorului de tron austriac pentru a da lovitură Serbiei şi Triplei Inţelegeri şi în mod indirect şi României. Dar calculele celor doi autori ai sguduitoarei tragedii, ce să desfăşoară înaintea noastră, n'au fost destul de socotite, căci Italia a rămas in neutralitate, în schimb Anglia a blocat coastele Germaniei şi i-a tăiat legăturile cu coloniile, expunând'o a fi ameninţată de foame.

1) Ursu „Politica noastră“ Buc. 1914, p. 3—7.

In acelaş timp nici Austria n'a fost norocoasă în calculul ei psihologic, care erà strângerea tuturor naţionalităţilor în jurul steagului de doliu al răsbunării prinţului ucis, care le-a fost protector. Căci deşi naţionalităţile din Ungaria au primit în răsboiu steaguri naţionale, totuşi n'au putut să nu vadă în drumul lung către moarte, că steagul naţional îl vor puteà ţineà numai cât durează focul şi că prin sângele lor ele contribue la întărirea duşmanilor seculari.

Sârbii au putut luà ofensiva şi desigur ocuparea Bosniei şi Herţegovinei e numai chestie de timp. In acelaş timp Ruşii au ocupat Galiţia şi Bucovina. Mormântul lui Ştefan cel Mare dela Putna e străjuit astăzi de Cazaci şi în curând Ruşii pot ocupà şi Transilvania strângând corpul României în cleşte de fer.

A sosit astfel momentul ca să împiedecăm ca ţara, care trebuie să întregească trupul ţării noastre să cadă în mâini străine. Prin o înţelegere cu vecinii de peste Prut, noi putem aveà astăzi prilejul să ne realizăm visul. E clipa cea mai favorabilă, care am avut'o vr'odată, căci Austria e decimată, spatele ne sunt acoperite şi drumul înainte deschis.

Pe de altă parte vom aveà pe toate puterile pentru noi afară de Austria, Bulgaria şi Germania. Chiar faţă de aceasta din urmă noi putem aveà scuza că n'am putut aşteptà ca o putere mare să se încuibeze într'un fort, care e cel mai puternic membru al corpului nostru şi n'am putut lăsà milioanele de Români în prada străinilor. Ar fi singura recompensă pentru sângele românesc vărsat din abundenţă în Galiţia şi singura mângâere pentru mamele, văduvele şi orfanii în doliu. Lacrimele mamelor vor încetà, când vor vedeà în locul fiilor pierduţi, flăcăi de ai noştri, cari le vor duce steagul tricolor, care odata împlântat, nu va mai puteà fi nici odată smuls de acolo. Expediţia e absolut necesară pentru existenţa noastră ca stat, căci forma actuală de semilună e imposibilă, graniţele fireşti fiind cele ale Daciei romane.

Clipa favorabilă va trece repede. Dacă nu o vom prinde, cine ştie dacă va mai sosì vr'odată. Ruşii vor ocupà Ardealul, Ungaria ne va separà de Apus şi a-

tunci ajutorul nostru va fi de prisos. Ungurii se vor înţelege cu Ruşii, cari nu sunt mai puţin urâţi de ei decât Nemţii, şi Berlinul va râde de stângăcia noastră.

Vom fi pierdut poate pentru totdeauna trenul şi odată cu aceasta vom fi câştigat dispreţul vecinilor slavi şi chiar al Saşilor şi străinilor din Transilvania, cari se aşteaptă cu toţii la gestul României.

Trenul nostru a sosit şi nu trebue să ne gândim la altceva în momentul acesta, decât la drumul, pe cere-l doresc să ne fie cu noroc.

(„Adevărul“ 1 Septemvrie 1914).

Italia poate să aştepte, noi nu

Mulţi vor să lege acţiunea noastră de cea a Italiei, de care ne leagă, pe lângă comunitatea de sânge, şi identitate de interese. Fără îndoială că intrarea împreună în acţiune în contra aceluiaş duşman (Austria), ar uşurà foarte mult realizarea aspiraţiunilor noastre şi ar contribuì în chip desăvârşit la desmembrarea imperiului anachronic vecin, care a devenit un izvor continuu de ameninţări pentru pacea şi liniştea Europei. E drept că soarta monarhiei vecine e în mâinile noastre şi ale Italiei, căci prin lovitura dată din apus de Italieni şi Sârbi şi din răsărit de noi şi de Ruşi, imperiul vecin îşi va fi ispăşit păcatele trecutului şi va fi lăsat prin dispariţia lui libertatea de a trăì pentru popoarele din el.

*

Dar Italienii n'au în aceiaş măsură ca noi interesul de a rade de pe harta Europei monarhia vecină, care îi separă de imperiul incomod al Kaiserului. Căci prin anexarea Tirolului în urma dispariţiei Austriei, Italia ar ajunge în vecinătatea marei împărăţii germane, care ar apăsà asupra liberei desvoltări a frumosului regat, care a avut până acum numai vecini comozi, ceea ce i-a permis a urmà cea mai desăvârşită diplomaţie din vremea noastră, ale cărei fructe n'au întârziat a le culege.

Italia şi-a ajuns idealul secular, căci foarte puţini din fiii ei au mai rămas nealipiţi de patria mumă, iar prin ocuparea Tripolitaniei poate să concentreze

milioanele de fii risipiţi în lume pentru pâinea zilnică în o singură ţară. Preocuparea de căpetenie a diplomaţiei italiene e de a dobândì colonii pentru numeroşii fii, cari sunt siliţi să emigreze şi reîntregirea cu Tirolul şi Istria nu e privită decât pe planul al doilea.

*

Noi însă şi cu Polonii şi Sârbii am rămas singurii din lume sfăşiaţi şi avem ca ideal suprem, unirea tuturor fraţilor sub acelaş steag, idealul realizat de Italia la 1870. Ţara noastră n'are încă nici pe jumătate din fiii ei sub drapelul ei şi pe lângă aceasta are o formă, care nu-i permite libera desvoltare, cu atât mai ales, că e o ţară mică şi ţările mici sunt ameninţate a fi înghiţite de cele mari. (Exemplul Belgiei).

Ajunge o privire pe harta ţerii noastre pentru ca să se convingă cineva că forma ei de secere sau de semilună e incomplectă şi că această formă nu poate fi o bază de desvoltare pentru un stat ameninţat de atâţia vecini şi nu prezintă garanţii serioase de apărare în caz de primejdie. Romanii, cari aveau simţul politic desvoltat, pentru a apărà gurile Dunărei şi provinciile din dreapta fluviului, n'au fondat un stat în şesul Dunărean, ci au ocupat cetatea inexpugnabilă a Ardealului, din care au format centrul statului, menit să apere gurile şi dreapta măreţului fluviu. Fără acea cetate statul nostru n'are garanţii de vieaţă liberă şi de desvoltare şi va fi silit să oscileeze către puterile mari din vecinătate. Prin acea cetate ţara noastră şi-ar asigurà existenţa şi libera desvoltare, prin faptul că va fi dobândit o formă naturală şi îşi va fi dublat aproape populaţia prin anexarea până la Tisza.

Ocuparea acele cetăţi naturale şi inexpugnabile, care ar umpleà golul simţit, e pentru noi o chestie de vieaţă, tot aşa cum este pentru Unguri, cari au strigat în 1848: „unire ori moarte“ (unire cu Ardealul).

*

Momentul pentru a ocupà acel fort a sosit şi ori ce întârziere ne poate compromite succesul. Sora noastră Italia poate să aştepte, căci pentru ea Tirolul şi Istria nu formează o chestie de vieaţă, ca Transilvania pentru noi. Cele două provincii îi vor cădeà de

la sine, ca un fruct copt, fără sforțări și sacrificii. In ori ce caz ea poate să trăgăneze, noi nu putem pierde nici o clipă, căci pentru noi se joacă acum însăși cartea existenței noastre ca stat, întru cât vecini puternici amenință să ocupe țeri, menite să întregească trupul țerii noastre. Ocuparea acestor țeri de Ruși lovește azi în demnitatea noastră, iar mâne în însăși vieața noastră.

Nu trebue deci să legăm cu orice preț acțiunea noastră de a Italiei, căci dacă ea mai poate să aștepte, noi nu putem amânà realizarea visului, căci a sunat ceasul ca să strigăm ca vecinii noștri la 1848: „unire ori moarte“.

(„Adevărul“ No. 9873, 6 Septemvrie 1914).

Gogorița primejdiei rusești

Nu încape îndoială că au existat vremuri când Rușii au râvnit stăpânirea Balcanilor și au crezut apropiat momentul când crucea va reîmpodobì Sfânta Sofie din Țarigrad. Chiar pe la jumătatea veacului trecut Rușii nu abandonaseră încă realizarea idealului lor secular. Dar în momentele cele mai scumpe, ei au văzut formându-se contra lor o coaliție și au fost siliți să bată în retragere, să cedeze o parte din trupul Moldovei și să recunoască noul stat format din unirea Moldovei cu Muntenia, care aveà să servească de zid în contra ambițiunilor lor de avansare spre sud.

Dar după ce și-au luat revanșa prin reîncorporarea Basarabiei și după ce au văzut ridicându-se, sub patronajul lor, state noi în Balcani, vecinii noștri de peste Prut, în fața imposibilității de a trece peste corpul micilor state, cari ar fi reacționat pentru apărare, au părăsit formula tradițională a ocupării Balcanilor și s'au resemnat la realizarea punctului însemnat din programul lor tradițional, care este libertatea strâmtorilor.

Deși Slavi, Bulgarii și Sârbii, își au individualitatea lor pronunțată și o încercare a Rușilor de a trece peste ei, ar aveà de urmare formarea unui bloc balcanic puternic cu aproape 2 milioane de baionete, care ar face ca vieața statelor balcanice să fie respectată. Pe lângă aceasta o încercare a Rușilor de a zdruncinà echilibrul prin ocuparea Balcanilor ar găsì o împotrivire la Englezi, la Italieni și la puterile centrale, cari

prin coalizare ar forţà pe Ruşi la retragere.

*

Diplomaţia dela Petrograd o ştie aceasta şi încercările de a ocupà Balcanii rămân de domeniul istoriei. Toate sforţările ei se îndreaptă în spre dobândirea libertăţii strâmtorilor, ceea ce nu e în contra intereselor noastre.

Neputând să înghită statele din Balcani, vecinii noştri s'au mulţumit să patroneze independenţa şi mărirea acestor state pentru a le atrage în sfera lor de influenţă.

Dar aceste tendinţe ale diplomaţiei din Petrograd au fost combătute de diplomaţii din Ballplatz, cari urmăreau acelaş scop ca şi colegii lor din capitala rusească. In special ei şi-au întins mrejele pentru a scapà de sub influenţa rivalilor ţara latină dela Dunăre. Chestiunea Basarabiei (1878) le-a dat arma aşteptată, ca sa stabilească un perete de ghiaţă între vecinii noştri şi noi.

Invinsă în răsboiul Crimeei, Rusia a fost silită să se resemneze la cedarea celor trei judeţe din Basarabia. (1856) Din acest moment singura ei ţintă erà redobândirea celor trei judeţe. Petecul de pământ simbolizà ruşinea dela 1856 şi tot idealul ei erà spălarea ruşinei prin redobândirea celor trei judeţe basarabene.

*

Cu răbdare şi resemnare Ruşii au ştiut să aştepte momentul pentru a-şi recăpătà provincia pierdută. Ei au profitat de căderea lui Napoleon (1870) pentru ca să redobândească cu ajutorul lui Bismarck aceea ce au pierdut în Balcani. Diplomaţia lor a fost încununată de succes, căci au isbutit a dobândì de la Europa mandatul de a face ordine în Turcia şi a obţine pentru osteneală cele trei judeţe înapoi. Când noi am intrat în răsboi, ai noştri au ştiut că Ruşii au obţinut dela Europa cele trei judeţe şi că prin urmare de fapt nu mai aparţineau României. O diplomaţie rafinată ar fi cruţat lacrimile în faţa unui fapt îndeplinit (Basarabia nu mai erà a noastră) şi ar fi luat ca despăgubire teritoriu din belşug din spre sud. Dar ea a fost atrasă în mrejile diplomaţiei vieneze şi aceasta a

ştiut să exploateze sentimentele noastre curate şi să ne ademenească ca să ne stricăm cu Ruşii. Celebra diplomaţie din capitala Habsburgilor şi-a văzut scopurile ajunse, căci peretele de ghiaţă stabilit la hotarele Prutului prin intrigile ei nu s'a topit, decât în anul trecut. Stricaţi cu Rusia am fost siliţi să cădem cu totul în braţele Vienei, care ne-a sleit economiceşte şi ne-a distrus moraliceşte. Căci odată înduşmăniţi cu Ruşii, noi am fost siliţi să ne înfrânăm sentimentele şi să privim cu braţele încrucişate la distrugerea rassei noastre peste Carpaţi. Orice ideal, necesar în special unui popor tânăr, a fost distrus şi noi am trăit decenii întregi, fără ideal şi fără de ţintă.

Pe când diplomaţia vieneză, aservită Ungurilor, a reuşit să anihileze orice ideal, atât peste munţi cât şi în ţara noastră, ea nu întârzie să pună în circulaţie prin instrumentele ei, fixate în poziţiuni înalte, la cari au ajuns fără de merit, gogoriţa primejdiei ruseşti, ameninţarea de a fi înghiţiţi de Rusia.

Ei n'au întârziat să trimbiţeze necontenit această primejdie, oprindu-ne dela orice mişcare pentru că ori-ce progres al nostru ar fi fost socotit ca un pas spre primejdia de a fi înghiţiţi de Rusia.

Azi când avem prilejul să înfăptuim România Mare, ei ne invoacă acelaşi spectru al primejdiei ruseşti, ca şi când n'am fi mai în primejdie de a fi înghiţiţi de Ruşi acum când suntem un crâmpei de stat, decât atuncea când am fi o ţară puternică, uşor de apărat prin fixarea centrului de gravitate în cetatea naturală a Ardealului. Cu mult mai uşor vom puteà noi apărà latinitatea şi a ne ferì de slavism atuncia când vom fi puternici, decât acuma când suntem slabi, iar încercarea Rusiei de a trece peste noi şi vecinii noştri din sud, ar găsì în faţa ei, ca şi în trecut, o coaliţie destul de puternică ca să fie silită să respecte libertatea de a trăì a popoarelor mai mici.

Primejdia rusească rămâne astfel o gogoriţă lansată de Viena prin instrumentele ei dela noi şi trebue să marturisesc că acestea şi-au servit bine stăpânii, căci lumea dela noi stă înca sub impresia creată în în mod artificial de aceste instrumente.

(„Adevărul“ No. 9885, 18 Sept. 1914.)

PATRIOTISM LOCAL

Tocmai în momentul când opinia publică manifestase maximum de conştienţă, voind sa împingă barca statului nostru pe o cale nouă, singura care ar fi dus'o la limanul dorit de toţi, s'au ivit glasuri discordante, cari au cerut cu energie ca barca statului să continue a plutì pe canalul, pe care a navigat atâtea decenii fără de pericol, deşì de astădată ar fi fost ameninţată să fie lovită de stânci şi stărâmată.

Printre aceia cari au făcut notă discordantă, este un om învăţat, un istoric, pe care nu l'aş fi putut bănuì de subiectivism şi de incapacitate de a pricepe interesele vitale ale statului. Acest învăţat este dl. Radu Rosetti, care a dat la lumină, acum câteva săptămâni, o broşură intitulată: „Nici într'un chip cu Rusia", în care pledează cu multă căldură pentru Germania şi combate cu multă înverşunare pe Ruşi.

*

Punctul cardinal al politicei noastre trebuie să fie, după d. Rosetti, Basarabia, iar ţinta armelor noastre trebue să fie Nistru: „Strigătul nostru să fie, dela Dorohoi până la Turnul-Severin—scrie d. Rosetti—: Să trăiască România! Nici într'un chip cu Rusia! La Nistru"! Concepţia aceasta politică a d-lui Rosetti e explicabilă prin iubirea pentru Basarabia şi pentru Moldova, e productul unui patriotism local. El e scuzabil la un om, care n'are cultură istorică şi e foarte condamnabil la cineva care, are toate elementele pen-

tru a înţelege interesele vitale ale unui stat. Care este interesul statului nostru? Fără îndoială să-şi conserve existenţa şi să se întărească, ca să poată aduce sub acoperişul său pe toţi fiii naţiunei noastre. In primul rând însă e vorba de existenţă. Cred că trebue să recunoască chiar cei mai fanatici germano-fili, că existenţa statului ar fi fost periclitată, dacă ascultând glasul acelora, cari ne mânau înspre Nistru, am fi intrat în răsboiu cu Rusia. Armata demoralizată a Austriei n'ar fi fost capabilă să ne ajute, Moldova şi Dobrogea ar fi fost riscate şi ţara noastră ar fi devenit teatrul răsboiului. Germania îndepărtată, hărţuită de atâţia duşmani, n'ar fi putut sa ne scape şi noi am fi plătit cu părţi din ţara noastră o politică pornită din sentimentalism.

*

De când Rusia a cuprins Galiţia echilibrul forţelor s'a rupt în aşà măsură că statul nostru în forma actuală nu ne mai prezintă garanţii de conservare şi existenţă, şi *din raţiuni de conservare* ne vedem siliţi să-i dăm un centru de gravitate, care să-l apere în contra primejdiilor viitoare. Inconjuraţi şi dinspre Carpaţi de către Ruşi noi suntem ameninţaţi în existenţă şi pentru ca să prevenim primejdia trebue să ne silim să dobândim cetatea naturală a Carpaţilor, care a fost în trecut centrul etnic şi care e destinată prin natură ca să fie centrul unui stat la Dunărea de jos. Căci forma actuală a statului e imposibilă şi aceasta a devenit şi mai evident, după ce s'a rupt echilibrul de forţe prin întinderea vecinilor de peste Prut până la Carpaţii Galiţiei.

Nu e atât vorba de sentimentalism, de iubire de Ardeal, de demnitatea noastră de popor, care cere ca să avem un stat, care să cuprindă pe toţi ai noştri, cât mai ales de raţiunea rece a conservării statului acestuia, ceea ce nu se poate ajunge decât prin mărirea lui. Fără Basarabia putem să mai trăim, dar fără de Ardeal cu forturile lui suntem morţi.

In această situaţie nu trebue să ne conducem de patriotism local şi de sentimentalism, ci numai de raţiunea de stat, care coincide în momentul de faţă cu

sentimentul mulţimei. Această raţiune de stat trebue să fie polul acţiunilor noastre şi trebue să evităm manifestări sentimentale pentru statele vecine. Trebue să mergem alăturea de Tripla Inţelegere, pentru că numai cu ajutorul ei ne putem conservà statul şi realizà aspiraţiunile noastre.

*

Astfel am rămas dureros împresionat când am citit în broşura subiectivă şi sentimentală a d-lui Rosetti că toată acţiunea pressei din Bucureşti e inspirată de legaţiile străine. „Partea cea mare de răspundere—scrie d. Rosetti—, o are fără îndoială pressa bucureşteană, care aproape întreagă, s'a pus dela început în slujba intereselor Franţei şi a Rusiei“ (p. 32). Trebue protestat cu energie şi corectat în sensul că pressa noastră e condusă de interesul vital al statului şi e pusă numai în slujba intereselor ţerii şi neamului, cari coincid pentru moment cu ale Franţei, Angliei şi Rusiei.

Pe când d. Rosetti e condus de patriotism local, pressa noastră în majoritatea ei, şi pătura intelectuală e condusă de patriotism larg şi adevărat, care consistă în conservarea statului acestuia, care este toată mândria noastră, iar această conservare nu se poate obţineà decat prin ocuparea fortului natural al Carpaţilor, ceea ce ne dă posibilitatea de a devenì un stat puternic, capabil să apere civilizaţia latină şi interesele acestei insule latine, aşezate în o mare slavă.

(„Adevĕrul“ No. 9917, 20 Octomvre 1914)

Acordul balcanic

Punând piciorul în peninsula Balcanilor prin ocuparea Valonei,—fapt, pe care'l sălutăm cu multă bucurie, căci elementul compact aromân dintre Valona şi Berat, sacrificat de noi în anul trecut şi ameninţat cu peirea îşi va puteà trăì vieaţa sub sora noastră laţină,—Italia a devenit, ca şi statul nostru, un stat balcanic prin interese. Prinderea sorei noastre în hora Balcanilor, departe de a complicà situaţia, va contribuì mai degrabă la simplificarea problemei balcanice, care devenise un haos în urma creării artificiale a statului albanez de către diplomaţia vieneză, interesată a provocà stări complicate, cari să-i permită intervenţia şi să-i asigure influenţa. Căci prin crearea statului albanez Austria a barat drumul Sârbilor, cari voiau o fereastră la Adriatică, şi i-a silit să-şi îndrepte privirile în spre sud, unde au venit în conflict cu aliaţii lor din ajun, Bulgarii.

Prin dispariţia influenţii austriace din Balcani şi întrarea Italiei în scenă, problema are şanse de simplificare, căci Sîrbii prin dobîndirea prin împărţeală a părţii de nord a Albaniei vor puteà sacrificà o parte din Macedonia pentru a împăcà pe Bulgari şi a deschide calea spre un nou acord balcanic, în care toate interesele statelor balcanice să fie satisfăcute. Prin ocuparea Epirului, Grecia şi-a realizat de asemenea o parte din idealul ei, şi în vederea unor noi teritorii insulare, ce le ar puteà dobândì de la Turci, în cazul când Tripla Inţelegere ar aveà victoria, ar puteà cedà şi ea Cavala, ca să mulţumească pe Bulgari, singurul popor nemulţumit cu pacea dela Bucureşti din anul trecut.

Păşirea Turciei pe scena răsboinică uşurează calea acordului balcanic, căci deschide Bulgarilor perspective pentru satisfacerea ambiţiunilor lor dela sud prin o eventuală dobîndire a vilaetului Adrianopole. Deşi indispensabilă pentru apararea Dobrogei, totuşi în caz de absolută nevoe s'ar puteà promite chiar din partea noastră o fâşie de la mare cu Balcicul şi Cavarna pentru a aveà mânile deslegate pentru o acţiune in spre nord.

Nimic n'ar stà în calea acestui acord, dacă Bulgarii ar înţelege bine interesele lor şi ar aveà curajul să se desfacă de mrejile diplomaţiei vieneze şi să se alăture de Tripla Inţelegere. Căci numai cu ajutorul aceşteia şi-au putut croì Sîrbii şi Grecii o cale în spre mărire şi tot cu ajutorul ei s'au urcat un moment pe scara măririi naţionale înşişi Bulgarii, cari n'au fost siliţi a se coborî, decât după ce s'au aruncat în braţele Austriei, care a făcut din ei instrumente oarbe.

*

Prin pacea dela Bucureşti, calea politicei noastre a devenit atît de vădit legată de Tripla Inţelegere, cum ar fi o cale albită cu var şi totuşi diplomaţia noastră a continuat a mânà carul statului nostru pe drumul întunecat şi periculos al Triplei Alianţe.

Prin întrarea Turciei în răsboiu, calea politicei noastre a devenit şi mai lămurită prin punerea chestiunei Dardanelelor, cari au pentru noi un interes vital.

Prin intrarea Ţarigradului în sferă germană, interesele noastre economice sunt periclitate, căci vom ajunge sub toate raporturile sub clientela Germaniei, ceeece ne sileşte a luà poziţie în contra Turciei pentru a înlocuì puterea germană din Constantinopol prin o putere internaţională, care să garanteze libertatea strâmtorilor.

Interesul nostru e astfel alăturea de al Triplei Inţelegeri, cu care trebue să aranjăm chestia strâmtorilor şi a Ardealului şi în acelaş timp împreună cu Italia să stabilim acordul balcanic în armonie cu interesele statelor din Balcani şi în înţelegere cu Franţa, Anglia şi Rusia.

Dar nu numai interesul material, care e conservarea statului nostru independent şi mărirea lui prin ocuparea cetăţei Ardealului, ne leagă de Tripla Inţelegere, ci şi interesul moral. Căci puterile Triplei Inţelegeri au arborat steagul apărării statelor mici şi au proclamat principiul reconstituirii Europei pe baze naţionale, pe când puterea centrală a desfăşurat steagul forţei brutale, care are menirea să apere statele anachronice, cari trăesc prin oprimarea diferitelor popoare şi cari constitue o veşnică ameninţare pentru pace.

Cea dintâi chiamă popoarele asuprite (ca Polonii şi Armenii) la libertate, pe cele mici la mărire (Serbia şi România) şi pe cele violate la eliberare (Belgia); cea din urmă apără cu forţa statele în discompunere şi împiedică prin aceasta realizarea aspiraţiilor legitime a popoarelor împărţite sub diferite state.

Astfel e o imposibilitate morală alianţa noastră cu puterea centrală, care prin firea lucrurilor are tot interesul să împiedice realizarea aspiraţiilor naţionale ale Românilor, Polonilor şi Sârbilor, singurile neamuri, cari nu şi-au ajuns încă idealul de a adunà pe toţi fiii împrăştiaţi sub acelaş acoperiş.

Nu rămâne deci pentru noi decât emanciparea de sub mrejile diplomaţiei puterilor centrale şi stabilirea unui acord cu popoarele din Balcani, făcând toate sacrificiile posibile pentru a atrage şi pe Bulgari în această alianţă, care va fi cheia pentru emanciparea politică şi pentru realizarea visurilor naţionale ale fiecărui stat balcanic, ceea ce va devenì posibil prin împărţirea celor două state anachronice, cari sînt Austria şi Turcia din Europa.

Acordul balcanic în sensul arătat a devenit azi şi mai posibil decât oricând şi nu trebue decât simţ lămurit politic pentru a înţelege ca numai prin alianţă statele mici îşi pot păstrà independenţa şi numai prin bună înţelegere pot să-şi realizeze aspiraţiile lor naţionale si să fie factori de lumină şi progres în acest colţ din lume, rămas atâta vreme în întuneric din cauza vitregiei vremurilor.

26 Octomvrie 1914, („Adevărul“ 31 Oct. 1914)

Concesiile contelui Tisza

In scrisoarea către Mitropolitul din Sibiu, contele Tisza găseşte atmosfera favorabilă pentru a realizà vechea sa politică, care ar consistà în acordarea de drepturi poporului român din Ungaria în limitele permise de idea statului naţional unitar ungar. Ministrul Ungariei se declară gata a reformà legea şcolară în sensul ca să se asigure desvoltarea culturei române în şcoli, să permită folosirea limbei române în administraţie şi să deà loc în parlament, prin o nouă reformă a legii electorale, unui număr suficient de deputaţi români.

Aceste concesii s'ar puteà face, — scrie celebrul bărbat de stat—*„fără a atinge întru nimic punctele de vedere maghiare de stat şi naţionale“*.

Contele Tisza se află astfel în situaţia dificilă de a împăcà interesul de stat unitar cu concesiile Românilor, de a armonizà două idei, cari se exclud cu desăvârşire. Căci concepţia statului modern „unitar“ exclude stat în stat, se opune la întrebuinţarea unei alte limbi în administraţie în cel mai important punct al periferiei statului ungar. Ministrul Ungariei se află astfel în o dilemă : sau admite statul naţional ungar, în care caz nu poate în mod sincer să acorde concesii largi Românilor, sau nu admite idea statului unitar şi atunci poate să fie darnic în măsură cât se poate de mare faţă cu descendenţii coloniştilor Romei.

Personal înclin a crede că omul cu mâna de fier

(Tisza) e predispus a înclinà mai mult spre idea atât de scumpă bărbaţilor de stat şi intelectualilor unguri, care e aceea a statului naţional ungar. Căci nu putem crede că patrioţi atât de convinşi ca aristocraţii unguri să fi renunţat la un ideal, de care erau pătrunşi în cel mai mare grad până în zilele din urmă toţi descendenţii lui Arpad. In acel vis au fost legănaţi de mici, în familii şi şcoli şi pentru realizarea lui nu se găseşte ungur, care să nu-şi sacrifice cu drag vieaţa. Căci ei au avut odată regi naţionali şi un stat puternic şi idealul tuturor Ungurilor e reîntemeierea statului lui Mateiaş Corvin cu pecetea centralistă modernă. Pentru aceasta e indispensabilă însă maghiarizarea elementelor dela periferie, nimicirea neamurilor, cari stăpânesc munţii şi marea. Căci numai după ce acestea se vor contopì cu ungurii se va puteà realiza himera scumpă pentru vecinii noştri : statul naţional ungar.

*

Dar nu numai demnitatea şi mândria de rassă împing pe Unguri la sacrificii pentru realizarea ideei statului unitar, ci şi o crudă necesitate a extstenţei. Popor parasitar, Ungurii au trăit din exploatarea elementelor eterogene dela periferie. Ei nu stăpânesc în mod compact decât şesul, celebra pustă, care se aseamănă cu stepa asiatică a strămoşilor lor. Jur împrejur prin munţi şi la mare ei sunt strânşi într'un cerc de fier de Slavi şi de Români. Lăsându-le libertate de desvoltare acestor neamuri de munte, cu natalitate mare, cu pământ neroditor, se vor vedeà cu încetul copleşiţi de surplusul, care se va coborî din munţi pe ape în jos, şi cercul lor etnic va sfârşì prin a fi tot mai îngustat până ce va fi inundat cu totul. Necesitatea existenţei sileşte deci pe vecinii noştri la ofensivă.

Cred că fac un act de patriotism arătând aceasta, ceea ce în loc să ne descurajeze va trebuì din contră să ne silească a face astfel de sforţări, ca să salvăm neamul nostru ameninţat de peire. Căci nu mai rămâne îndoială că vecinii noştri vor face toate sforţările îndată ce vor aveà împrejurări favorabile ca să

traducă în fapte visul lor secular, impus de mândria de rassă, tradiţia istorică şi necesitatea existenţei.

*

Astfel concesiile contelui Tisza nu sunt decât un armistiţiu, impus de condiţiile grele, prin care trece acum Ungaria. Fără a fi văzut acte diplomatice, nu este totuşi greu a înţelege că acele condiţii au fost inspirate de Berlin pentru ca să facă impresie la Bucureşti, uşurând situaţia atât de dificilă a noului ambasador al Germaniei dela noi. In mod firesc vecinii noştri vor retrage drepturile acordate îndată ce vor fi trecut peste primejdie. Sacrificiile de sânge ale Ardelenilor vor fi uitate, iar ajutorul dat de diplomaţia noastră vecinilor unguri în schimbul acordării de drepturi Românilor, va fi rămas zadarnic. Concesiile Contelui Tisza sunt astfel o cursă, pe care o întinde Berlinul diplomaţilor noştri, cari vor şti desigur să o înţeleagă şi să o evite.

(„Adevărul“ No. 9364, 12 Noemvrie 1914).

Victoria dela Vaslui

La 10 Ianuarie se împlinesc 440 de ani, de când strămoşii au scris cea mai frumoasă pagină în istoria noastră prin câştigarea celei mai mari biruinţe din trecutul nostru. La 10 Ianuar 1475 Ştefan cel Mare a procurat Turcilor un dezastru, cum nu mai suferiseră până la acea dată şi nici n'au mai suferit multă vreme după aceia. Victoria lui Ştefan e astfel un eveniment, care interesează nu numai istoria noastră, ci şi pe cea a omenirii. Şi totuşi până astăzi istoricii noştri n'au căzut încă de acord asupra locului, unde s'a dat lupta şi a numelui ce trebue să poarte.

Cei mai mulţi istorici i-au dat numele de „bătălia dela Podul Inalt“, alţii „dela Racova“.

Nici unul nu corespunde adevărului.

După o studiere amănunţită a izvoarelor şi după cinci ani de cercetări în diferite ocazii la faţa locului, am ajuns la concluzia, că bătălia care formează gloria istoriei noastre, a fost la Vaslui pe apa Bârladului în şesul din faţa oraşului.

Spre a dovedi aceasta să lăsăm cuvântul izvoarelor. Cel mai însemnat izvor e cronica contimporană a Moldovei, cunoscută sub numele de „Letopiseţul dela Bistriţa“, o cronică aproape oficială, ale cărei date au fost aproape în întregime confirmate de documente.

Cronica aceasta glăsueşte în chipul următor:

„In anul 1475, Ianuarie în 10, Marţia, a fost răsboiu *la Vaslui* cu puterile turceşti“ (10 Ianuarie 1475

cade în adevăr Marția). Altă cronică tot contimporană, Letopisețul dela Putna, se exprimă în acelaș chip:

„In anul 1475 Ianuarie în 10, bătut'au Ștefan Voevod oștile turcești *la Vaslui*".

Alte izvoare contimporane nu ne mai indică locul, decât cronica contimporanului Dlugosz, un polon învățat dela curtea regelui Poloniei, care erà pe atunci în termeni cordiali cu Ștefan.

Dlugosz scrie că lupta s'a dat lângă Racovăț și apa Bârladului. O baltă Racovăț nu se cunoaște astăzi: ea trebue să fi fost la vărsarea Racovei în apa Bârladului pe șesul din fața orașului Vaslui. Dlugosz ar confirmà astfel afirmările cronicei contimporane a Moldovei.

Cum s'a dat cu toate acestea numele de Podul Inalt?

Istoricii noștri mai vechi n'au cunoscut în momentul când au studiat această bătălie cronicile amintite, cari au fost publicate abia la 1895 de dl. Bogdan. Ei n'au cunoscut decât cronica lui Ureche, care pune locul luptei la Podul Inalt. Cronica lui Ureche a fost scrisă în veacul al XVII-lea și n'are prin urmare valoarea, pe care o au cele contimporane.

Ureche utilizează tradiția, care nu poate fi luată în considerare, când avem izvoare contimporane. Cu toate acestea cronica lui Ureche a fost sugestivă. Toți istoricii de mai târziu au adoptat numirea din ea, fapt care ne arată cât de sugestivă e tradiția și cât de greu se poate desrădăcinà o numire greșită, care a prins rădăcini atât de adânci.

Desfăcându-ne de mrejile tradiției, noi n'avem dreptul în cazul de față să dăm alt nume victoriei din 1475 decât acela, care a fost dat de contimporanii călugări învățați. cari au scris din ordinul lui Ștefan cel Mare, cronicile amintite.

Dar chiar fără ca cronicile contimporane să ne fi specificat Vasluiul ca loc al bătăliei, totuș s'ar fi putut aflà numai prin indicația apei Bârladului, locul adevărat, dacă s'ar fi făcut cercetări amănunțite pe terenul udat de amintita apă din județul Vaslui.

Ștefan cel Mare aveà abià 40 de mii oameni, pe când Pașa Soliman comandà o armată de aproximativ 100.000 de Turci. Marele Domn trebuià să găsească astfel un teren strategic, care să-i deà posibilitatea biruinței. El nu puteà să țină piept decât pregătind Turcilor o cursă. Nici un teren nu erà potrivit pentru a pregăti Turcilor un dezastru ca șesul din fața Vasluiului, un loc mlăștinos, între dealuri, destul de îngust, ca să nu permită destășurarea forțelor unei armate numeroase. Orașul Vaslui e așezat pe un deal între două văi: Bârladul și Vasluiul și are în față altă vale, Racova, ce se varsă în Bârlad.

A fost deajuns ca Ștefan să fi ocupat dealurile de pe apa Bârladului din jos de Vaslui, pe cele de pe apa Racovei și să fi întărit orașul, pentru ca Turcii să fi fost cuprinși în balta din fața orașului ca într'un cerc de fier.

Turcii veneau pe apa Bârladului în sus și erau destul de demoralizați din cauza frigului și a lipsei de proviant. Ștefan i-a atacat într'o dimineață plină de ceață și desigur mai întâi din flanc, prin surprindere, de pe dealurile din fața gării de azi, Munteni, după ce grosul oastei turcești va fi trecut pe șesul din fața Vasluiului; au atacat apoi desigur de pe dealurile de pe apa Racovei, în vreme ce alții vor fi atacat din Vaslui și dealul opus de lângă valea Vasluiului.

Turcii demoralizați și înglodați în terenul mlăștinos, văzându-se înconjurați din toate părțile ca într'un cerc de fier, au trebuit să fie cuprinși de panică și să încerce a scăpà pe cele patru porți, cari erau văile Vasluiului, Racovei și Bârladului. Orice cale de scăpare erà însă periculoasă, din cauza văii înguste și a dealurilor, din cari atacau călărașii, pedestrașii și artileriștii moldoveni.

Toate izvoarele amintesc de locul mlăștinos dintre dealuri, în care s'a dat lupta. Acel loc n'a putut fi decât șesul din fața orașului Vaslui.

De altcum erà firesc ca Ștefan să atace pe Turci înainte ca ei să fi încercat a da asalt asupra orașului Vaslui, pe care nu-l puteau lăsà neocupat, căci ar fi riscat să fie atacați pe la spate de garnizoana din oraș. In chip logic lupta a trebuit să aibă loc din jos de Vaslui, iar nu mai în sus în apropiere de Cănțălerești cum s'a crezut.

După mărturia unui sol venețian, care vizitase pe Ștefan la Vaslui, ar fi rămas 40.000 de Turci pe câmpul de luptă și 4000 ar fi căzut prizonieri. După un alt izvor numărul Turcilor căzuți era atât de mare „ca snopii de grâu pe un câmp secerat".

Un cronicar turc contimporan, Nesri, nu se sfiește să arăte în cronica lui dezastrul: „a făcut acolo mulți martiri—scrie el—și mulți au rămas prizonieri". „A fost un teribil măcel—scrie un alt cronicar turc—și puțin a lipsit ca să nu fie cu toții tăiați în bucăți și numai cu mare greutate Soliman Pașa și-a scăpat viața prin fugă".

—„Am învins pe dușmanii noștri și ai creștinătății, i-am zdrobit și călcat sub picioarele noastre", scrià biruitorul Domn, eroul dela *Vaslui*, în circulara sa către suveranii creștini din Europa.

*

Am invocat această pagină din trecut cu ocazia împlinirii a 440 de ani dela gloriosul eveniment pentru a servì ca exemplu generațiilor de azi, cari vor trebuì să se inspire din faptele glorioase ale strămoșilor pentru a realizà mărețul ideal al națiunii noastre, atât de sfâșiată de granițì și exploatată de străini.

Sacrificiile făcute de strămoși și glorioasa victorie de acum 440 de ani va fi de sigur un indemn spre jertfele extraordinar de mari, pe cari va trebuì să le facă țara noastră, pentru a îndeplinì misiunea lăsată de strămoși și cerută de spiritul vremii de azi, care pretinde ca toți câți vorbesc aceiaș limbă, au aceiaș origine și locuesc un teritoriu compact, să formeze o singură țară.

(„Universul", 11 Ianuarie 1915)

Dreptul nostru asupra Ardealului *)

Cel mai vechi stat, pe care-l constată istoria în părțile luate de noi, aveà centrul în Ardeal, iar granițele erau cu aproximație ale românismului de astăzi. Statul Dacilor aveà capitala în țara Hațegului, unde și-au fixat și strămoșii noștri romani capitala pentru Dacia lor. Voind să stăpânească gurile Dunării și părțile imperiului din dreapta mărețului fluviu, Romanii au fixat centrul provinciei, nu în șesul Dunărean, ci în cetatea de munți a Ardealului, unde a rămas până astăzi centrul nostru etnic.

După părăsirea Daciei, urmașii coloniștilor lui Traian au trăit divizați în o mulțime de stătulețe, după spiritul descentralizător al vremii, și în decurs de un mileniu s'au întins prin înfiltrare până la hotarele firești ale Daciei, cari erau Dunărea, Tisa și Nistrul, centrul etnic rămânând necontenit în Ardeal.

După întemeerea celor două principate române, începe refluxul dela șesul Dunărean și dealurile Moldovei în spre Carpați. Domnii munteni stăpânesc Țara Făgărașului și Amlașul aproape două veacuri, iar Moldovenii prin cetățile lor din Ardeal au ajuns să stăpânească ca în vremea lui Rareș, aproape toată partea răsăriteană a Ardealului.

In acelaș timp numeroase elemente se înfiltrează în decurs de veacuri, necontenit până în veacul al 19-lea din țările române în cetățile și satele bogate ale Ardelenilor. In întâiul mileniu al existenței noastre a fost fluxul din Ardeal în spre Nistru și Dunăre, în al doilea a fost refluxul peste Carpați, cari au rămas

*) Ințelegem prin Ardeal toate ținuturile locuite de Românii din Ungaria, deci și Banatul, Crișana și Maramureșul.

până astăzi centrul neamului nostru.

Domnii noştri au înfiinţat episcopii şi mitropolii în Ardeal, iar Mihai Viteazul a întrunit într'un mănunchi toate ţerile locuite de Români restabilind pentru un moment vechiul stat al Dacilor. Un secol întreg, în urmă, Românii din Ardeal au depins pe terenul bisericesc, de Ţara Românească, căci mitropolitul din Albaiulia primeà hirotonirea din Bucureşti.

In privinţa economică oraşele din Ardeal au avut legături mai mult cu ţerile române, fără de cari nu erà posibilă o desvoltare economică. Chiar politicesţe Ţara Săcuilor şi oraşele din Ardeal au gravitat în vremurile de glorie ale principatelor mai mult în spre acestea de cât în spre Buda.

Cele trei ţeri, Ardealul, Moldova şi Muntenia au cooperat adesea în contra Turcilor, iar când au ajuns toate sub Turci legăturile dintre ele au fost şi mai strânse.

Austriacii smulg însă de la Turci Ardealul, (1687), şi de atunci legătura politică dintre Ardeal şi Ţerile Române e ruptă, dar continuă legăturile culturale şi comerciale. După aproape două veacuri de stăpânire Austriacii cedează Ardealul Ungariei, (1867) care a făcut tot ce i-a stat în putere ca să distrugă elementul românesc. Opera erà însă imposibilă din cauza numărului mare de Români—peste 4 milioane,—şi a terenului compact, pe care-l locueau.

Austriacii au comis o crimă vânzând pe Români Ungurilor, cu atât mai mult, cu cât la 1848 Românii au ridicat sabia pentru a-i apărà în contra Ungurilor.

Dacă la 1867 n'am avut putere să cerem socoteală Austriei pentru fapta ei neomenească, astăzi însă împrejurările ne permit să tragem la răspundere pe Austriaci, pentru că au vândut naţiunea noastră Ungurilor, iar pe aceştia pentru încercările lor de distrugere a fraţilor noştri.

Pe de altă parte nu putem să nu ne supunem spiritului vremii, care cere ca toţi câţi au aceiaş origine, vorbesc aceiaşi limbă şi locuesc un teritoriu compact să formeze o singură ţara.

Acum 56 de ani s'au unit cele două ţeri surori. Moldova şi Muntenia, acum spiritul vremii cere ca să

fluindem cutele tricolorului nostru şi peste ţara de peste munţi, unde locuesc peste 4 milioane de ai noştri şi care şi-a păstrat, cu toată vitregia vremurilor, caracterul românesc.

Orfani ai împăratului Traian, Românii lăsaţi în parăsire de vulturul roman din frageda lor copilărie, vin să-şi ia astazi în stăpânire provincia întemeiata de părintele lor ilustru şi să reîntemieze statul marelui fondator al naţiunei noastre. După veacuri întregi de nedreptate, a sosit vremea ca să ne luăm ce este al nostru şi să ne asigurăm în chipul acesta existenţa şi să contribuim astfel şi noi prin cultura noastră la progresul şi fericirea omenirei.

(„Cultura Românilor“ No. 2, 1 Febr. 1915).

IDEALUL NOSTRU

In îmbătrânita pădure a Europei se mai găsesc într'un colţişor doi stejari seculari, cari n'au ajuns încă la rod, cu toată vârsta lor aproape de două ori milenară.

Amândoi poartă în seva lor sămânţă din strălucitul copac, trântit în veacul al 5-lea după Christos la pământ: imperiul roman. Şi totuşi n'au ajuns încă la rod, pentru-că au fost împiedecaţi de alţi stejari, cari le-au luat lumina şi le-au supt seva.

Dar vremea a trântit la pământ stejarii, cari i-au umbrit şi soarele şi lumina au scăldat ramurile lor, şi mlădiţe tinere au crescut din trunchiul îmbătrânit şi aceste mlădiţe îşi fac astăzi drumul să ajungă la rod.

E uşor de ghicit că e vorba de Români, descendenţii direcţi ai Romanilor, şi de Sârbi, cari au în sângele lor o mare doză de sânge roman, căci Sârbii (slavi) au fost în număr cu mult mai mic ca massa romană din Moesia, peste care s'au aşezat şi pe care au slavisat'o.

Deşi cu sânge nobil în vinele lor, Românii şi Sârbii au fost ajunşi totuşi, din cauza vitregiei vremurilor, de veacul al XX-lea, să-şi vadă fraţii împărţiţi în mai multe state şi să lupte din răsputeri peatru a-şi face drum la lumină şi a-şi asigurà vieaţa.

In special Românii au fost loviţi de soartă să-şi vadă după 1800 de ani pe fiii lor împărţiţi în atâtea state şi să asiste la spectacolul tragic al vărsării de sânge nobil românesc pentru cauze străine. Soarta ne-a hărăzit nouă, generaţiei de azi să vedem cum să

sfăşie Românii de sub steagul Ţarului, cu cei de sub împărăţia Habsburgică pentru interese streine şi poate că nu ne va cruţà nici durerea să vedem luptându-se Români din împărăţia Habsburgică, împinşi de poruncă, cu Românii din patria mumă

Şi totuşi patria mumă va trebui să facă sforţările cele mai uriaşe ca să-şi strângă copiii rătăciţi prin case străine şi exploataţi de străini. Căci este o chestie de demnitate şi de mândrie de rassă a căutà să se realizeze şi pentru naţiunea noastră, aceia ce-a fost firesc şi normal pentru toate naţiunile din Europa. Strângerea tuturor fiilor români sub acelaş acoperiş e cerută şi de istorie şi de vocea sângelui.

Dar pe lângă demnitate şi mândrie de rassă unirea complectă a Românilor e cerută şi de cruda necesitate a existenţei, căci toată lumea ştie că statele mici sunt expuse a cădeà pradă lăcomiei statelor mari, şi că atât din punctul de vedere economic, cât şi cel politic sunt silite să graviteze în orbita statelor mari. Pentru a ne mărì noi nu suntem siliţi să luăm libertatea altor neamuri, ci e suficient ca să aducem pe toţi Românii din afară *de regat* sub cutele tricolorului nostru.

Pe lângă aceasta forma de secere sau de semilună a ţerii noastre e o formă imposibilă pentru apărare ca şi pentru progres. Ea nu e decât un arc din cercul cel mare, care trebue să fie forma ţerii noastre, căci nu se poate concepe alt stat la Dunărea de jos, decât cu centrul în cetatea de munţi a Ardealului, care a fost totdeauna centrul nostru etnic, aşà după cum a fost statul lui Decebal şi cum a fost concepută Dacia lui Traian.

Romanii, când s'au văzut nevoiţi să fondeze o provincie pentru apărarea Dunărei de jos, n'au fixat centrul acelei provincii în câmpiile Dunărene, ci in cetatea de munţi a Ardealului, destinată de natură a formà centrul, dar nu extremitatea unui stat, căci după cum la un organism coastele pleacă dela coloana vertebrală, tot aşà din cununa de munţi a Ardealului isvoresc toate apele, cari scaldă toate ţinuturile locuite de Români.

Naţiunea noastră a înţeles prin instinct că a sosit şi pentru noi vremea intregirii.

Soarele a ajuns şi la stejarul român, umbrit până acum, care îşi face drumul ca să ajungă la desvoltarea cerută de natură.

Astăzi suflă un vânt favorabil stejarilor rămaşi cu desvoltarea în urmă. E idea de naţionalitate, o religie nouă, pentru care se varsă atâta sânge, cum nu s'a vărsat în aproape două mii de ani pentru religia lui Christos. Această religie nouă e produsul veacului trecut şi pătrunderii ei în masse se datoreşte uşurinţa cu care îşi varsă sângele astăzi toate popoarele.

Fie că această idee, care a pătruns şi în massele neamului nostru, să ne deà tăria ca să facem toate sacrificiile, ca să realizăm şi noi aceia ce alţii au ajuns să vadă cu ochii de mult şi să vedem şi noi cu ochii în locul României cu forma de semi-lună de azi, o Românie în forma de cunună a Daciei vechi.

(„Cultura Românilor" No. 1, 1 Ianuarie 1915.)

De acelaş autor:

1) Relaţiunile Moldovei cu Polonia. Piatra-N. 1900.
2) Cauzele de căpetenie ale căderei şi măririi noastre în trecut. Buc. 1906.
3) Die auswärtige Politik des Woywoden der Moldau Peter Rares. Berlin 1907.
4) La politique orientale de François I-er. Paris 1908.
5) Die auswärtige Politik des Peter Rares, Fürst von Moldau. Wien 1908.
6) Historia Turchesca (1300—1514). Buc. 1909.
7) Uno sconosciuto storico veneziano del secolo XVI. Venezia 1910.
8) Un manifest românesc al Împăratului Leopold I din anul 1701, (An. A. R.). Buc. 1912.
9) Rolul bisericei în viaţa noastră. Buc. 1913.
10) Bătălia dela Gwozdziec şi Cartyn (1531) An. Ac. R. Buc. 1913.
11) Bătălia de pe Câmpul Pâinii (1479) Buc. 1913.
12) Din influenţele politicei Europene asupra istoriei noastre (Moise-Vodă) An. Ac. R. Buc. 1914.
13) Ştefan cel Mare şi Turcii. Buc. 1914.
14) Politica noastră. Buc. 1914.